കുജൻ — കൃഷ്ണൻ വധിച്ച നരകാസുരന്റെ ഒരു പേര്.

കുഞ്ചൻനമ്പ്യാർ, (കലക്കത്തു) — മലയാളഭാഷയിലെ ഒരു പ്രധാന കവി. ഹാസ്യം, വീരം, ശൃംഗാരം ഈ രസവൎണ്ണനയിൽ അദ്വിതീയൻ. മലബാറിൽ കിള്ളിക്കുറിശ്ശിമംഗലത്തു കൊല്ലം ഒമ്പതാംശതവർഷത്തിന്റെ അന്ത്യത്തിൽ ജനിച്ചു. അധികകാലം അമ്പലപ്പുഴയും തിരുവനന്തപുരത്തും താമസിച്ചു. പ്രധാന കാവ്യങ്ങൾ രചിച്ചതും ഇവിടെവെച്ചാണ്. എഴുത്തച്ഛൻ കിളിപ്പാട്ടുണ്ടാക്കിയതുപോലെ മലയാളത്തിൽ ആദ്യം തുള്ളലുകൾ ഉണ്ടാക്കിയതു നമ്പ്യാരാണ്. അദ്ദേഹംതന്നെ എഴുപതു തുള്ളലുകളോളം ഉണ്ടാക്കീട്ടുണ്ട്. തുള്ളൽ നോക്കുക. ഇവയ്ക്കു പുറമെ പ്രധാന കൃതികൾ ശീലാവതി, ശ്രീകൃഷ്ണചരിതംമണിപ്രവാളം, നളചരിതംകിളിപ്പാട്ട്, പഞ്ചതന്ത്രം, ഉത്തരരാമായണം, ചാണക്യസൂത്രം, പതിനാലുവൃത്തം, ഭാഗവതംഇരുപത്തുനാലുവൃത്തം ഇവയാണ്. ചില ആട്ടക്കഥകളും ഉണ്ടാക്കീട്ടുണ്ട്.

കുഞ്ഞിക്കുട്ടൻതമ്പുരാൻ — കൊടുങ്ങല്ലൂർ. ഒരു നിമിഷകവി. മഹാഭാരതം മുഴുവനും സംസ്കൃതത്തിൽനിന്നു അനുപദമായി തർജ്ജമചെയ്തു പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തി. ഈ തമ്പുരാൻ ചില നാടകങ്ങളും മറ്റും കാവ്യങ്ങളുംഉണ്ടാക്കീട്ടുണ്ട്.

കുടജൻ — ൧. അഗസ്ത്യൻ. ൨. ദ്രോണൻ.

കുണ്ഡിനപുരം — വിദർഭരാജ്യത്തിലെ പ്രധാന നഗരം.

കുന്തളം — ഒരു പുരാതനരാജ്യം. ഉത്തരകർണ്ണാടകം.

കുന്തീ — യാദവരാജാവായ ശൂരന്റെ മകൾ. വസുദേവന്റെപെങ്ങൾ. കുന്തിഭോജന്റെ ദത്തപുത്രി. ദുർവാസസ്സ് മുനിയുടെ വരംകൊണ്ട് കന്യകാത്വം നഷ്ടമാകാതെ സൂൎയ്യനാൽ കർണ്ണന്റെ മാതാവായി, സ്വയംവരത്തിൽ പാണ്ഡുവിനെ തിരഞ്ഞെടുക്കയും അവനാൽ യുധിഷ്ഠിരൻ, ഭീമൻ, അർജ്ജുനൻ എന്ന മൂന്നു പുത്രന്മാരുണ്ടാകയും ചെയ്തു. പാണ്ഡുവിനു ഒരു ശാപംനിമിത്തം പുത്രരുണ്ടാവാൻ പാടില്ലാഞ്ഞതുകൊണ്ട് അവന്റെ അനുമതിയോടുകൂടി കുന്തി മേല്പടിവരം ഉപയോഗിച്ച് ധർമ്മൻ, വായു, ഇന്ദ്രൻ, ഈ ദേവന്മാരെ ധ്യാനിച്ചു എന്നും അവരാലാണ് മേല്പറഞ്ഞ മൂന്നു പുത്രന്മാരുണ്ടായതെന്നും ഒരു കഥയുണ്ട്. പാണ്ഡുവിന്റെ രണ്ടാമത്തെ ഭാൎയ്യയായ മാദ്രിയോട് കുന്തിക്ക വളരെ സ്നേഹക്കുറവുണ്ടായിരുന്നു. എങ്കിലും അവൾ ഭർത്താവിന്റെ ചിതയിൽ കയറി മരിച്ചശേഷം അവളുടെ മക്കളോട് വളരെ ദയകാണിച്ചു. ഭാരതയുദ്ധം അവസാനിച്ചശേഷം ധൃതരാഷ്ട്രനോടും ഗാന്ധാരിയോടും കൂടെ വനത്തിൽ പോയി അവിടെയുണ്ടായ തീയിൽ എല്ലാവരുംകൂടെ നശിച്ചുപോയി. കുന്തിക്ക് പൃഥാ പാർണ്ണി എന്നും പേരുകളുണ്ട്.

കുന്ദം — കുബേരന്റെ നവനിധികളിൽ ഒന്ന്.

കുബേരൻ — വേദത്തിൽ ദുഷ്ടാത്മാക്കളുടെ പ്രധാനനായ വൈശ്രവണൻ. ധനത്തിന്റെ രാജാവും യക്ഷന്മാരുടെ പ്രമാണിയും; ഇഡാവിഡയിൽ വിശ്രവസ്സിന്റെ പുത്രൻ; ലങ്കയിൽ രാജാവായിരുന്നു. എന്നാൽ അവന്റെ സഹോദരനായ രാവണൻ അതിനെ അപഹരിച്ചുകളഞ്ഞു. അനേകായിരം വർഷം തപസ്സുചെയ്താറെ ബ്രഹ്മാവിൽനിന്നു അമർത്യതയെ പ്രാപിക്കയും സകലവിധ ധനത്തിന്റെയും പ്രഭുവാകയും പുഷ്പകം എന്ന വിമാനം ലഭിക്കയുംചെ

യ്യ ആഭരണങ്ങൾകൊണ്ടു അണിഞ്ഞിട്ടുള്ള അവന്റെ ശരീരം എത്രയും വിരൂപമാകുന്നു. അവനു മൂന്നു കാലുകളും എട്ടു പല്ലുകളും ഒരു കണ്ണിനുപകരം മഞ്ഞനിറത്തിൽ ഒരു അടയാളം മാത്രവും ഉണ്ട്. കുബേരന്റെ ഭാൎയ്യ മുരൻ എന്ന ദാനവന്റെ മകൾ യക്ഷിയും പുത്രന്മാർ മണിഗ്രീവനും (വൎണ്ണകവി) മയൂരരാജനും (നളകൂബരൻ) പുത്രി മീനാക്ഷിയും ഉദ്യാനം മന്ദരപൎവ്വതത്തിലുള്ള ചൈത്രരഥവും സ്ഥാനം കൈലാസവും നഗരം അലക (പ്രഭാ, വസുധരാ, വസുസ്ഥലീ)യും, വിമാനം പുഷ്പകവും ദാസന്മാർ കിന്നര (കിംപുരുഷർ, തുരംഗവദനർ മയുക്കൾ)രും നിധികൾ

മഹാപദ്മശ്ചപദ്മശ്ചശംഖോമകരകച്ഛപൌ।
മുകുന്ദകുന്ദനീലാശ്ചഖൎവ്വശ്ചനിധയോനവ॥

ഇവയും ആകുന്നു പേരുകൾ:—

കുബേരസ്ത്ര്യംബകസഖോ യക്ഷരാഡ്ഗുഹ്യകേശ്വരഃ।
മനുഷ്യധൎമ്മാധനദോ രാജരാജോധനാധിപഃ॥

കിന്നരേശോവൈശ്രവണഃ പൌലസ്ത്യൊനരവാഹനഃ।
യക്ഷൈകപിംഗൈലവില ശ്രീദപുണ്യജനേശ്വരാഃ॥

കുബ്ജ — കംസന്റെ കൂനിയായ ഒരു ദാസി. കൃഷ്ണനും ബലരാമനും മധുരയ്ക്കുപോകുമ്പോൾ അവളെക്കണ്ടു അവൾ കൊടുത്ത കുറിക്കൂട്ടിനു പകരം അവളുടെ കൂനുതീൎത്തു സ്വസ്ഥപ്പെടുത്തിവിട്ടു.

കുമാരഗുരു — തന്റെ പിതാവായ ശിവന്റെ ഗുരു, സുബ്രഹ്മണ്യൻ.

കുമാരൻആശാൻ, എൻ — ഒരു മഹാത്മകവി, വീണപൂവു്, ശ്രീബുദ്ധചരിതം ഇത്യാദി കാവ്യങ്ങളുടെ കൎത്താവു്. ഇംഗ്ലണ്ടിലെ യുവരാജാവു് ഇന്ത്യയിൽ വന്നപ്പോൾ ഈ കവിയെ കാണിച്ചുവരുത്തി സമ്മാനങ്ങൾകൊടുത്തു. റെഡീമർബോട്ടപകടത്തിൽ അകാലമൃത്യു പ്രാപിച്ചു.

കുമാരപാലചരിതം — ഹേമചന്ദ്രന്റെ ഒരു കാവ്യം.

കുമാരസംഭവം — കാൎത്തികേയന്റെ ജനനത്തെപ്പററി കാളിദാസൻ ഉണ്ടാക്കിയ ഒരു കാവ്യം. 17 സൎഗ്ഗങ്ങൾ. താരകാസുരന്റെ വധത്തോടുകൂടെ പുസ്തകം അവസാനിക്കുന്നു. മല്ലിനാഥന്റെ വ്യാഖ്യാനം ഏററവും നല്ലതു്. ഏ. ആർ രാജരാജവൎമ്മ കോയിത്തമ്പുരാൻ ആദ്യത്തെ 8-സൎഗ്ഗം മലയാളത്തിൽ പരിഭാഷപ്പെടുത്തീട്ടുണ്ടു്

കുമാരിലഭട്ടൻ — പുഷ്ടാംശതാബ്ദത്തിലെ ഒരു ബ്രാഹ്മണൻ, അദ്വൈതം ഉപദേശിച്ചു ശ്രീശങ്കരാചാൎയ്യർ ശിഷ്യനായിരുന്നു.

കുമുദ്വതീ — നാഗരാജാവായ കുമുദന്റെ സഹോദരി. കുശൻ വിവാഹംചെയ്തു.

കുമേരു — അസുരധ്രുവം. യമന്റെ വാസസ്ഥലം.

കുംഭകം — യോഗാഭ്യാസത്തിൽ ശ്വാസം അടക്കിവയ്ക്കുന്ന മുറ.

കുംഭകൎണ്ണൻ — കേശിനിയിൽ വിശ്രവസ്സിന്റെ പുത്രനും രാവണന്റെ സഹോദരനും ആയ ഒരു ഭയങ്കര രാക്ഷസൻ. അനേകായിരം ഋഷിമാ

രെയും അപ്സരസ്ത്രീകളെയും മറ്റും ഭക്ഷിച്ചുകളഞ്ഞു. അതിന്റെശേഷം ഇന്ദ്രനെയും ഐരാവതത്തെയും അപമാനിക്കകൊണ്ടു ബ്രഹ്മാവ് അവനെ ശപിക്കയും അവൻ പോയി തപസ്സുചെയ്തു ബ്രഹ്മാവിനെ സന്തോഷിപ്പിക്കയുംചെയ്തു. എന്നാൽ ബ്രഹ്മാവിനോടു വരം ചോദിപ്പാൻ ചെന്നപ്പോൾ ദേവകളുടെ അപേക്ഷപ്രകാരം സരസ്വതി അവന്റെ നാവിന്മേൽ ഇരുന്നുകൊണ്ടു ഇന്ദ്രപദം എന്നു അവൻ ചോദിക്കാൻ വിചാരിച്ചതിനു പകരം നിദ്രാപദം എന്നു ചോദിപ്പിച്ചു. അന്നുമുതൽ അവൻ ആറുമാസം ഒന്നായി ഉറങ്ങുകയും ഉണർന്നാൽ ഒരു ദിവസം മാത്രം ഉണർന്നിരിക്കയും ചെയ്യുവന്നു. രാവണൻ യുദ്ധത്തിൽ തോറ്റോടായപ്പോൾ ചെന്നു വളരെ പ്രയാസപ്പെട്ടു കുംഭകർണ്ണനെ ഉണർത്തി. കുംഭകർണ്ണൻ ഉണർന്നു ൨,൦൦൦-കുടം കള്ളു കുടിച്ചശേഷം വാനരസൈന്യത്തോടു യുദ്ധത്തിനു പുറപ്പെട്ടു അനവധി വാനരങ്ങളെ ഭക്ഷിച്ചു വയറു നിറച്ചാറെ സുഗ്രീവനെ തോല്പിച്ചു തടവുകാരനായി ലങ്കയിലേക്കു കൊണ്ടുപോയി. തിരിച്ചുവന്നു രാമചന്ദ്രനോടു യുദ്ധംചെയ്തു രാമൻ അവനെ തോല്പിച്ചു ശിരച്ഛേദനം ചെയ്തുംചെയ്തു.

കുംഭയോനി—അഗസ്ത്യൻ.

കുംഭരൻ—ശിവൻ.

കുരു—ചന്ദ്രവംശത്തിലെ രാജാവു് ധൃതരാഷ്ട്രന്റെയും പാണ്ഡുവിന്റെയും പൂർവികൻ. എന്നാൽ ധൃതരാഷ്ട്രന്റെ മക്കൾക്കു മാത്രമേ കൗരവർ എന്നു പേരുള്ളു.

കുരുക്ഷേത്രം—പാണ്ഡവരും കൗരവരും തമ്മിൽ യുദ്ധം ഉണ്ടായ സ്ഥലം.

കുരുരാജാവ്—ദുര്യോധനൻ.

കുറൾ—തമിഴിലെ പ്രധാനഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ ഒന്നു. തിരുവള്ളുവർ എഴുതിയതു്. മൂന്നു പുരുഷാർത്ഥങ്ങളെപ്പറ്റിയുള്ള മൂന്നുഭാഗങ്ങളായി വിഭജിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. സംസ്കൃതപുസ്തകങ്ങളെ അടിസ്ഥാനപ്പെടുത്തി എഴുതീട്ടുള്ളതല്ലെന്നുള്ളതു ഒരു വിശിഷ്ടത. മലയാളത്തിൽ എ. ഗോവിന്ദപ്പിള്ള അവർകൾ പരിഭാഷപ്പെടുത്തീട്ടുണ്ടു്.

കുലപർവ്വതങ്ങൾ (അചലം, അദ്രി, ശൈലം)—ഭാരതത്തിന്റെ ഓരോ ഖണ്ഡത്തിലുമുള്ള ഏഴു പ്രധാന പർവ്വതങ്ങൾ:—

മഹേന്ദ്രോ മലയഃ സഹ്യഃ ശുക്തിമാനൃക്ഷപർവതഃ।
വിന്ധ്യശ്ച പാരിയാത്രശ്ച സപ്തൈതേ കുലപർവതാഃ॥

കുലപതി—പതിനായിരം ശിഷ്യരെ പഠിപ്പിച്ചു പോറ്റുന്ന ഋഷി.

മുനീനാം ദശസാഹസ്രം യോന്നദാനാദി പോഷണാൽ।
അധ്യാപയതി വിപ്രർഷി രസൌ കുലപതിഃ സ്മൃതഃ॥

കുലിശം—ഇന്ദ്രന്റെ വജ്രായുധം.

കുവലയാനന്ദം—അപ്പയ്യദീക്ഷിതർ ഉണ്ടാക്കിയ അലങ്കാരങ്ങളെ കുറിച്ചുള്ള ഒരു പുസ്തകം. ചന്ദ്രാലോകത്തിന്റെ വ്യാഖ്യാനമാണെന്നു പറയാം.

കുവലയാപീഡം—കംസന്റെ ആന, ബാലരായ കൃഷ്ണനെയും ബലരാമനെയും ചവിട്ടി കൊല്ലുവാൻ ചെന്നിട്ട് അതുതന്നെ കൊല്ലപ്പെട്ടു.

കുശൻ—രാമന്റെയും സീതയുടെയും ഒരുപുത്രൻ. രാമന്റെ മരണശേഷം ദക്ഷിണകോസലത്തിൽ രാജാവായി. കുശസ്ഥലീ അല്ലെങ്കിൽ കുശാവതീ എന്ന നഗരം പണിയിച്ചു അവിടെപ്പാൎത്തു രാജ്യഭാരംചെയ്തു.

കുശകുമുദ്വതീയം—കുശന്റെയും നാഗരാജകുമാരിയായ കുമുദ്വതിയുടെയും പ്രണയം വിവരിക്കുന്ന ഒരു നാടകം അതിരാത്രയജ്വാവ് എന്നൊരു കവി ഉണ്ടാക്കിയത്.

കുശദ്വീപം—ദ്വീപുകൾ നോക്കുക.

കുശധ്വജൻ—മിഥിലരാജാവായ ജനകന്റെ സഹോദരൻ, രാമൻ സീതയെ വിവാഹം ചെയ്തപ്പോൾ ഭരതനും ശത്രുഘ്നനും കുശധ്വജന്റെ പുത്രിമാരായ മാണ്ഡവിയെയും ശ്രുതകീൎത്തിയെയും വിവാഹം ചെയ്തു.

കുശസ്ഥലീ—രൈവതൻ പണിയിച്ച ഒരു നഗരം, രൈവതൻ ഒരിക്കൽ ബ്രഹ്മലോകത്തിൽ പോയപ്പോൾ യക്ഷരോ രാക്ഷസരോ വന്നു നഗരം നശിപ്പിച്ചു കളഞ്ഞു.

കുശാവതീ, കുശസ്ഥലീ—കുശൻ പണിയിച്ച ഒരു പട്ടണം.

കുശാംബൻ—കുശന്റെ പുത്രൻ, ഇന്ദ്രതുല്യനായ ഒരുപുത്രനുവേണ്ടി തപസ്സുചെയ്താറെ ഇന്ദ്രൻതന്നെ ഭയപ്പെട്ടു കുശാംബന്റെ പുത്രനായ ഗാധിയായിട്ടു ജനിച്ചു.

കുശികൻ—വിശ്വാമിത്രന്റെ പിതാവാണെന്നു ചിലരും വിശ്വാമിത്രന്റെ ഒരു പൂൎവികൻ മാത്രമാണെന്നു മറ്റുചിലരും പറയുന്നു.

കുസുമായുധൻ—(അസ്ത്രൻ, ബാണൻ, ശരൻ)—കാമദേവൻ.

കുഹറൻ—കുബേരൻ.

കൂപമണ്ഡൂകം—കൂപത്തിൽ കിടക്കുന്ന തവളയെപ്പോലെ ലോകപരിജ്ഞാനമില്ലാത്തവൻ.

കൂൎദനി—കാമദേവന്റെ മഹിമക്കായി കൊണ്ടാടുന്ന ഒരു ഉത്സവം.

കൂൎമ്മപുരാണം—പേരു വിഷ്ണുവിന്റെ കൂൎമ്മാവതാരസംബന്ധമായിട്ടുള്ളതാണെങ്കിലും ശിവസേവയെ ഉപദേശിക്കുന്ന ഒരു ശൈവപുരാണം.

കൂൎമ്മാവതാരം—അവതാരം നോക്കുക.

കൃതയുഗം—സത്യയുഗം, ഒന്നാമത്തെ യുഗം-യുഗം നോക്കുക.

കൃതാന്തൻ—യമൻ

കൃതവൎമ്മാവു—ഒരു കൌരവയോദ്ധാവു. ദ്വാരകയിൽവെച്ചു സാത്യകിയാൽ കൊല്ലപ്പെട്ടു. ഭോജനെന്നും പേരുണ്ട്.

കൃതവീര്യൻ—കാർത്തവീര്യന്റെ പിതാവ് ഭൂലോകം വളരെ യോഗ്യമായിട്ട ഭരിച്ചു. ൧൦൦൦൦ യാഗം കഴിച്ചു.

കൃത്തികകൾ—കാർത്തികേയന്റെ വളർത്തമ്മമാരായ ആറു നക്ഷത്രങ്ങൾ.

കൃപൻ—ശരദ്വതമുനിയുടെ പുത്രനും ശന്തനുരാജാവിന്റെ ദത്തപുത്രനും. ഭാരതയുദ്ധത്തിന്റെ അവസാനത്തിൽ പാണ്ഡവരെ രാത്രിയിൽ ആക്രമിച്ച മൂന്നു കരുയോദ്ധാക്കളിൽ ഒരുവൻ. കൃപാ നോക്കുക.

കൃപാ, കൃപീ—ദ്രോണന്റെ ഭാര്യ, അശ്വത്ഥാമാവിന്റെ അമ്മ. ശരദ്വതമുനിയുടെ തപസ്സുകൊണ്ടു ഭയപ്പെട്ടു ഇന്ദ്രൻ അവനെ വശീകരിക്കുന്നതിനായി ജാനപദി എന്നു അപ്സരസ്ത്രീയെ അയച്ചു. അപ്സരസ്ത്രീയുടെ ഉദ്ദേശം സാധിച്ചില്ലെങ്കിലും ആ ഋഷിക്കു രണ്ടു ശിശുക്കൾ ജനിച്ച് പുല്ലിനിടയിൽകിടന്നിരുന്നു. ശന്തനുരാജാവ് അവരെക്കണ്ട് കൃപതോന്നി എടുത്ത് തന്റെ മക്കളായി വളർത്തി, അതുകൊണ്ടു അവർക്കു കൃപനെന്നും കൃപിയെന്നും പേരുണ്ടായി.

കൃശാനു, കൃശാനുരേതസ്—ശിവൻ.

കൃഷ്ണൻ—൧. വ്യാസൻ. ൨. അർജ്ജുനൻ.

കൃഷ്ണൻ—വിഷ്ണുവിന്റെ എട്ടാമത്തെ അവതാരം. കംസനെയും അവന്റെ രാജ്യത്തെയും അവന്റെ സഹോദരന്റെ പുത്രിയായ ദേവകിയുടെ ഒരു പുത്രൻ നശിപ്പിക്കുമെന്നു നാരദമഹർഷി പ്രവചിക്കയാൽ (അശരീരവാക്കുകൊണ്ടു അറിഞ്ഞതാണെന്നും ഒരു കഥയുണ്ട്.) കംസൻ ദേവകിയെയും വസുദേവനെയും അവന്റെ കൊട്ടാരത്തിൽ തടവുകാരായി പാർപ്പിക്കയും ദേവകി പ്രസവിച്ച ആറു കുഞ്ഞുങ്ങളെ കൊന്നുകളകയുംചെയ്തു. ദേവകി ഏഴാമതു ഗർഭംധരിച്ചതു വിഷ്ണുവിന്റെ അവതാരമായ ബലരാമൻ ആയിരുന്നു. ആ കുഞ്ഞിനെ പ്രസവത്തിനു മുമ്പായി ദേവകിയുടെ ഗർഭപാത്രത്തിൽനിന്നു വസുദേവന്റെ രണ്ടാമത്തെ ഭാര്യയായ രോഹിണിയുടെ ഗർഭപാത്രത്തിലേക്കു മാററിക്കളഞ്ഞതിനാൽ കംസൻ അവനെ കൊന്നില്ല. ദേവകി വീണ്ടും ഗർഭം ധരിച്ചു അർദ്ധരാത്രിയിൽ കറുത്ത ശരീരവും നെഞ്ചത്തു ശ്രീവത്സം എന്ന അടയാളവും ഉള്ള ഒരു കുഞ്ഞിനെ പ്രസവിച്ചു. ഈ കുഞ്ഞാണ് വിഷ്ണുവിന്റെ പ്രധാനാവതാരമായ ശ്രീകൃഷ്ണൻ. കൃഷ്ണൻ സാക്ഷാൽ വിഷ്ണുതന്നെ ആയിരുന്നെന്നു വിശ്വസിക്കുന്നവരും ഉണ്ട്. പ്രസവം കഴിഞ്ഞ ഉടനെ ദേവകളുടെ പ്രീതിയാൽ കാവൽക്കാർ എല്ലാവരും മയങ്ങിപ്പോകയും കാരാഗൃഹവാതലുകളെല്ലാം താനേ തുറക്കയും വസുദേവൻ കുഞ്ഞിനെയും എടുത്തുകൊണ്ട് അവിടം വിട്ടു പോകയും ചെയ്തു. വസുദേവൻ ഗോപാലനായ നന്ദന്റെ വീട്ടിൽ പോയി അവന്റെ ഭാര്യയായ യശോദ അന്നു രാത്രിതന്നെ പ്രസവിച്ച ഒരു പെൺകുഞ്ഞിനു പകരം രഹസ്യമായി കൃഷ്ണനെ കിടത്തിയുംവെച്ചു ആ കുഞ്ഞിനെ എടുത്തു ദേവകിയുടെ അടുക്കൽ കൊണ്ടുവന്നു കിടത്തി. വസുദേവൻ തന്നെ ചതിച്ചു എന്നറിഞ്ഞിട്ടു കംസൻ തന്റെ രാജ്യത്തിലെ എല്ലാ ആൺകുഞ്ഞുങ്ങളെയും കൊന്നുകളയണമെന്നു കല്പിച്ചു. ഈ കല്പനകേട്ടു ഭയപ്പെട്ടു നന്ദൻ കൃഷ്ണനെ എടുത്തുകൊണ്ടു യശോദയോടും രോഹിണിയോടും ബലരാമനോടുംകൂടെ ഗോകുലത്തിൽ പോയി പാർത്തു. അവിടെ കൃഷ്ണനും ബലരാമനും ഒന്നിച്ചു വളർന്നു. അവരുടെ വിസ്മയകരമായ ബലവും ദിവ്യശക്തികളും നിമിത്തം ചെറുപ്പത്തിൽ

കീൎത്തിമാന്മാരായി; കൃഷ്ണനെ വധിക്കുന്നതിനുള്ള ഉപായങ്ങളെല്ലാം കംസൻ ചെയ്തുകൊണ്ടുമിരുന്നു. രാക്ഷസിയായ പൂതന കൃഷ്ണനു പാലുംകൊടുത്തു കൊല്ലുന്നതിനായി ഒരു സുന്ദരസ്ത്രീയുടെ രൂപം ധരിച്ചുവന്നു; എന്നാൽ കൃഷ്ണൻ പാലുകുടിച്ചു അവളെ കൊന്നുകളഞ്ഞു. ഒരു രാക്ഷസൻ ഒരു വണ്ടി കൃഷ്ണന്റെമേൽ കയററി കൊല്ലുവാൻ നോക്കിയാറെ കൃഷ്ണൻ ആ വണ്ടി പൊടിച്ചുകളഞ്ഞു. അതിൽപിന്നെ തൃണാവൎത്തൻ എന്ന ഒരസുരൻ ഒരു കൊടുങ്കാററുപോലെ വന്നു ശിശുവായ കൃഷ്ണനെ എടുത്തുകൊണ്ടു പാഞ്ഞുകളഞ്ഞു. എന്നാൽ കൃഷ്ണന്റെ ഘനംനിമിത്തം അവൻ നിലത്തുവീണുമരിച്ചു്. ഒരിക്കൽ കൃഷ്ണൻ പാല്ക്കലം ഉടച്ചയും വെണ്ണ കട്ടുതിന്നുകയും ചെയ്കകൊണ്ടു യശോദ ദേഷ്യപ്പെട്ടു ഒരു കയറെടുത്തു കൃഷ്ണനെ ഒരു ഉരലോടു കെട്ടിയിട്ടു; കൃഷ്ണൻ (ദാമോദരൻ) ഉരലും വലിച്ചുകൊണ്ടു രണ്ടു മരങ്ങളുടെ ഇടയിൽ ചെന്നാറെ അവ രണ്ടും വേരോടെ പിഴുതുവീണുപോയി. ഒരിക്കൽ യമുനയിൽ പാൎത്തിരുന്ന കാളിയസൎപ്പത്തോടു യുദ്ധം ചെയ്തു അതിനെ അവിടെനിന്നു ഓടിച്ചുകളഞ്ഞു. ഒരിക്കൽ ഗോപികൾ കുളിച്ചുകൊണ്ടുനില്ക്കുമ്പോൾ അവരുടെ വസ്ത്രങ്ങൾ എല്ലാം എടുത്തുകൊണ്ടു ഒരു മരത്തിന്മേൽ കയറി ഇരിക്കയും അവർ നഗ്നകളായി തന്റെ മുമ്പാകെ ചെന്നു വസ്ത്രങ്ങൾ ചോദിച്ചശേഷം മാത്രം തിരികെ കൊടുക്കയുംചെയ്തു. ഒരിക്കൽ നന്ദൻ മുതലായ ഗോപാലന്മാരെക്കൊണ്ടു കൃഷ്ണൻ ഇന്ദ്രന്റെ സേവയെ ഉപേക്ഷിപ്പിക്കയും അതിനുപകരം ഗോവൎദ്ധനപൎവ്വതത്തെ വന്ദിപ്പിക്കയും ചെയ്കകൊണ്ടു ഇന്ദ്രൻ കോപിച്ചു പെരുമഴ പെയ്യിച്ചതിനാൽ ജലപ്രളയം ഉണ്ടായപ്പോൾ കൃഷ്ണൻ (ഗോവൎദ്ധനധരൻ അല്ലെങ്കിൽ തുംഗീശൻ) പൎവ്വതത്തെ തന്റെ വിരലിന്മേൽ ഉയൎത്തിപ്പിടിക്കയാൽ ഗോപാലന്മാൎക്കും അവരുടെ സമ്പത്തുകൾക്കും യാതൊരു കേടം തട്ടാതിരിക്കയും ഇന്ദ്രന്റെ ഉത്സാഹം നിഷ്ഫലമായിപ്പോകയും ചെയ്തു. ഇതിനാൽ ഇന്ദ്രൻ കൃഷ്ണനു ഉപേന്ദ്രനെന്നു പേരുകൊടുത്തു. യൌവനം പ്രാപിച്ച അതിസുന്ദരനായ കൃഷ്ണൻ ഏഴെട്ടു ഗോപികളെ വിവാഹം ചെയ്തു. എന്നാൽ പ്രധാനഭാൎയ്യ രാധയായിരുന്നു. തന്റെയും രാധയുടെയും ചുററും ഗോപികൾ മണ്ഡലനൃത്യം അല്ലെങ്കിൽ രാസമണ്ഡലനൃത്തംചെയ്തുവന്നു. എന്നാൽ ഈ സന്തോഷസ്ഥിതി കംസന്റെ ഉപായങ്ങൾ നിമിത്തം അധികനാൾ നിലനിന്നില്ല. കംസൻ കൃഷ്ണനെ കൊല്ലുവാനായി ഒരു കാളയുടെ രൂപത്തിൽ അരിഷ്ടാസുരനെയും ഒരു കുതിരയുടെ രൂപത്തിൽ കേശിരാക്ഷസനെയും അയച്ചു; എന്നാൽ കൃഷ്ണൻ അവരെ കൊന്നുകളഞ്ഞു. പിന്നെ തന്നെ കൊല്ലുവാനായി വന്ന പ്രലംബൻ, ജംഭൻ, ഖീതൻ, ഏകലവ്യൻ ഇവരെയും കൃഷ്ണൻ യമാലയത്തിലേക്കു പറഞ്ഞയച്ചു. പിന്നെ ചാപയാഗം കാണ്മാനായി അക്രൂരൻ മുഖാന്തരം കംസൻ ബലരാമനെയും കൃഷ്ണനെയും മഥുരെക്കു ക്ഷണിച്ചു. അവർ പോകുംവഴി കംസന്റെ രജകനെ കൊന്നിട്ടു അവൎക്കു വേണ്ടുന്ന വസ്ത്രങ്ങളെല്ലാം എടുത്തു, അതിന്റെശേഷം കുബ്ജ എന്ന കൂനി അവൎക്കു കുറിക്കൂട്ടു കൊടുക്കകൊണ്ടു കൃഷ്ണൻ അവളെ സൌഖ്യപ്പെടുത്തിവിട്ടു. മഥുരയിൽചെന്നു കൃഷ്ണൻ കംസന്റെ മല്ലനായ ചാണൂരനെ കൊന്നു; അതിന്റെ ശേഷം ദ്വന്ദ്വയുദ്ധത്തിൽ കംസനെ കൊന്നു ഉഗ്രസേനനെ രാജാവാക്കി. പിന്നെ ബലരാമന്റെ സഹായത്തോടുകൂടി കംസന്റെസഹോദരനും ശൂരസേനരാജാവുമായ സുനാമാവെ നശിപ്പിച്ചു. മഥുരയിൽ താമസിച്ചു് അവർ സാന്ദീപനിയുടെ കീഴിൽ ആയുധശാസ്ത്രം അഭ്യസിച്ചു. പാതാളത്തിൽ ചെന്നു് കംസൻ കൊന്ന തന്റെ ആറു ജ്യേഷ്ഠന്മാരെയും കൊണ്ടുവന്നു. അവർ അമ്മയുടെ പാൽ കുടിച്ചശേഷം സ്വൎഗ്ഗാരോഹണം ചെയ്തു. ഈ കാലം കൃഷ്ണൻ പഞ്ചജനാസുരനെ കൊന്നു സമുദ്രത്തിൽ വസിച്ചിരുന്ന അവന്റെ തോടെടുത്തു് തന്റെ കാഹളമായിട്ടു് (പാഞ്ചജന്യം) ഉപയോഗിച്ചു. അതിൽ പിന്നെ കംസന്റെ ഭാൎയ്യമാരുടെ പിതാവും മഗധരാജാവും ആയ ജരാസന്ധൻ മഥുരയെ പതിനെട്ടു പ്രാവശ്യം ആക്രമിച്ചു പതിനെട്ടു പ്രാവശ്യവും കൃഷ്ണൻ അവനെ തോല്പിച്ചു എ

ന്നാലും കൃഷ്ണന്റെ ശക്തി വളരെ ക്ഷയിച്ചുപോയി. അതുകൊണ്ടു കാലയവനൻ എന്ന യവനരാജാവു തന്റെ നേരെ വന്നപ്പോൾ കൃഷ്ണൻ മഥുരവിട്ടു സമുദ്രതീരത്തിലേക്കു വന്നു സമുദ്രത്തിൽ ഇറങ്ങി വരുണനെ തോല്പിച്ചു ദ്വാരകാപുരി പണിയിച്ചു (മഹാഭാരതത്തിൽ ജരാസന്ധന്റെ പതിനെട്ടാം ആക്രമണത്തിനു മുമ്പായി ദ്വാരകയ്ക്കു പോന്നു എന്നാണ്) അതിൽപിന്നെ ദൈത്യരുടെ ആകാശവിമാനനഗരമായ സൌഭത്തെ നശിപ്പിച്ചു. ശാല്വനെ തോല്പിച്ചു ശതഘ്നി എന്ന ആഗ്നേയാസ്ത്രം സമ്പാദിച്ചു. ദ്വാരകയിൽ വന്നശേഷം ശിശുപാലനു വാഗ്ദാനം ചെയ്തിരുന്ന വിദർഭരാജപുത്രിയായ രുഗ്മിണിയെ കൃഷ്ണൻ അപഹരിച്ചുകൊണ്ടുപോയി വിവാഹം ചെയ്തു. സ്യമന്തകരത്നത്തെ സംബന്ധിച്ചുണ്ടായ യുദ്ധങ്ങളുടെ ശേഷം ജാംബവാന്റെ പുത്രി ജാംബവതിയും സത്രാജിത്തിന്റെ പുത്രി സത്യഭാമയും കൃഷ്ണന്റെ ഭാര്യമാരായിത്തീർന്നു കൃഷ്ണനു അപ്പാടെ ൧൬൧൦൮ ഭാര്യമാരും ൧൮൦,൦൦൦ പുത്രന്മാരും ഉണ്ടായിരുന്നു കൃഷ്ണനാൽ രുഗ്മിണിക്കു പ്രദ്യുമ്നനും ചാരുമതിയും ജാംബവതിക്കു ശാംബനും സത്യഭാമയ്ക്കു ഭാനുമുതൽ പത്തുപുത്രന്മാരും ഉണ്ടായി ഇന്ദ്രൻ ഒരിക്കൽ ദ്വാരകയിൽ വന്നു അദിതിയുടെ കുണ്ഡലഭൂഷണങ്ങൾ അപഹരിച്ചുകൊണ്ടുപോയ നരകാസുരന്റെ അക്രമങ്ങൾ നിർത്തൽ ചെയ്യണമെന്നു കൃഷ്ണനോടപേക്ഷിച്ചു അപ്രകാരം കൃഷ്ണൻ പോയി നരകാസുരന്റെ നഗരപാലകരായ മുരൻ എന്നും, ഓഘവൻ എന്നും പേരായ രാക്ഷസന്മാരെ കൊന്നു നഗരത്തിൽ പ്രവേശിച്ചു നരകനെയും കൊന്നു കുണ്ഡലഭൂഷണങ്ങൾ തിരികെ കൊണ്ടുവന്നുകൊടുത്തു. പിന്നെ കൃഷ്ണൻ സത്യഭാമയോടുകൂടി ഇന്ദ്രനെ കാണുന്നതിനായി സ്വർഗ്ഗത്തിൽ ചെന്നു തിരിച്ചുപോരുമ്പോൾ സത്യഭാമയുടെ ആഗ്രഹപ്രകാരം സമുദ്രമഥനത്തിൽ കിട്ടിയ പാരിജാതവൃക്ഷം കൂടി അപഹരിച്ചുകൊണ്ടുപോന്നു. അതു നിമിത്തം കൃഷ്ണനും ഇന്ദ്രനും തമ്മിൽ യുദ്ധമുണ്ടായി! കൃഷ്ണൻ ഇന്ദ്രനെ തോല്പിച്ചു പ്രദ്യുമ്നന്റെ പുത്രനായ അനിരുദ്ധനെ ദൈത്യനായ ബാണന്റെ പുത്രി ഉഷ സ്നേഹിക്കയാൽ അനിരുദ്ധനെ വശീകരിച്ചുകൊണ്ടുപോയി തടവിൽ പാർപ്പിക്കയും അതിനാൽ കൃഷ്ണൻ, ബലരാമൻ പ്രദ്യുമ്നൻ ഇവർ ഒരു ഭാഗമായും ബാണനും സൈന്യവും ശിവനും കാർത്തികേയനും മറ്റെ ഭാഗമായും യുദ്ധം ഉണ്ടാകയും ചെയ്തതിൽ കൃഷ്ണനും മറ്റും ജയിച്ചു അനിരുദ്ധനെ വിടുവിച്ചുകൊണ്ടുപോന്നു. ഒരു വസുദേവന്റെ പുത്രനായ പൌണ്ഡ്രകൻ പേരിന്റെ ഐക്യം നിമിത്തം താൻ കൃഷ്ണനാണെന്നു നടിച്ചുനടന്നതുകൊണ്ടു കൃഷ്ണൻ അവനെ കൊല്ലുകയും തന്റെ ചക്രംകൊണ്ടു അവന്റെ സഖാവായ കാശിരാജാവിന്റെ നഗരം നശിപ്പിക്കയും ചെയ്തു.

കൃഷ്ണൻ ദ്രൌപദിയുടെ സ്വയംവരത്തിനുപോയി ജയംപ്രാപിച്ചതു അർജ്ജുനനാണെന്നു വിധിച്ചു ഇന്ദ്രപ്രസ്ഥത്തിൽപോയി പാണ്ഡവരോടുകൂടി ഖാണ്ഡവവനത്തിൽ വേട്ടചെയ്കയും മറ്റും ചെയ്തു അതിന്റെശേഷം അഗ്നിയുടെ ആവശ്യപ്രകാരം ഖാണ്ഡവവനം അർജ്ജുനന്റെ സഹായത്തോടുകൂടി ദഹിപ്പിക്കയും ചെയ്തു. അതുകൊണ്ടു അഗ്നി വജ്രനാഭം എന്ന ചക്രവും കൌമോദകീ എന്ന ഗദയും കൃഷ്ണനു സമ്മാനിച്ചു. പിന്നീടു കൃഷ്ണനെ കാണുന്നതിനായി അർജ്ജുനൻ ദ്വാരകയിൽ ചെല്ലുകയും കൃഷ്ണന്റെ അനുമതിയോടും സഹായത്തോടുംകൂടി സുഭദ്രയെ അപഹരിച്ചുകൊണ്ടുപോകയും ചെയ്തു. യുധിഷ്ഠിരൻ രാജസൂയയാഗം കഴിക്കാൻ ഭാവിച്ചപ്പോൾ ജരാസന്ധനെ കൊന്നശേഷം മാത്രമേ കഴിക്കാൻപാടുള്ളു എന്നു പറഞ്ഞിട്ടു കൃഷ്ണൻ തന്റെ വൈരിയായ ജരാസന്ധനെ കൊല്ലിച്ചു. രാജസൂയത്തിനുപോയി അവിടെവെച്ചു ശിശുപാലനുമായി യുദ്ധമുണ്ടായി ചക്രംകൊണ്ടു ശിശുപാലനെ വധിച്ചു. യുധിഷ്ഠിരനും കൌരവനും തമ്മിലുണ്ടായ ചൂതുകളിയിൽ യുധിഷ്ഠിരൻ തോറ്റു ദ്രൌപദിപോലും നഷ്ടയായിപ്പോയപ്പോൾ ദുശ്ശാസനൻ അവളെ സഭാസമക്ഷം

കൊണ്ടുവന്ന് അവളെ അവമാനിക്കുന്നതിനായി വസ്ത്രം അഴിച്ചു കളഞ്ഞാറെ കൃഷ്ണന്റെ ദിവ്യസഹായത്താൽ വസ്ത്രം അഴിച്ചു കളയുന്തോറും വേറെ വസ്ത്രം അവളുടെ ശരീരത്തിന്മേൽ ഉണ്ടായിവന്നു. കൌരവരും പാണ്ഡവരും തമ്മിലുള്ള വിരോധം ഒത്തുതീക്കണമെന്നു കൃഷ്ണൻ ഗുണദോഷം പറഞ്ഞു. യുദ്ധത്തിൽ തന്റെ സഹായത്തിനായി അർജ്ജുനനും ദുര്യോധനനും ദ്വാരകയിൽ ചെന്നു ചോദിച്ചാറെ ഇരുകക്ഷികളും തന്റെ ബന്ധുക്കളാകകൊണ്ടു ഒരുകൂട്ടരെ തന്റെ ശരീരംകൊണ്ടും മറ്റേകൂട്ടരെ തന്റെ സൈന്യംകൊണ്ടും സഹായിക്കാമെന്നു കൃഷ്ണൻ പറകയും ആദ്യം വന്ന അർജ്ജുനൻ കൃഷ്ണന്റെ ശരീരസഹായത്തെ വരിക്കയും ദുര്യോധനൻ കൃഷ്ണന്റെ സൈന്യത്തെ സന്തോഷത്തോടെ അംഗീകരിക്കയും ചെയ്തു. പിന്നെ ഹസ്തിനാപുരത്തിൽ ചെന്ന് കൃഷ്ണൻ പാണ്ഡവക്കുവേണ്ടി പിന്നെയും ഫലമില്ലാതെ മദ്ധ്യസ്ഥത പറഞ്ഞു; യുദ്ധത്തിൽ കൃഷ്ണൻ അർജ്ജുനന്റെ സാരഥിയായിരുന്നു. ലോകവിശ്രുതമായ ഭഗവൽഗീത സാരഥിയായിരിക്കുമ്പോൾ കൃഷ്ണൻ അർജ്ജുനനു ഉപദേശിച്ചതാണ്. കൃഷ്ണൻ യുദ്ധത്തിൽ വളരെ സഹായം ചെയ്തു. എന്നാൽ ദ്രോണന്റെ ശക്തിയെ ക്ഷയിപ്പിച്ചതും ദുര്യോധനനെ ബലഹീനപ്പെടുത്തിയ ഭീമന്റെ അന്യായ്യപ്രഹാരവും കൃഷ്ണന്റെ ആലോചനയായിരുന്നു. പിന്നെ കൃഷ്ണൻ ജയം പ്രാപിച്ച പാണ്ഡവരോടു കൂടി ഹസ്തിനപുരത്തിലേക്കു പോയി യുധിഷ്ഠിരനെ രാജാവായി വാഴിക്കയും അവരെക്കൊണ്ടു അശ്വമേധയാഗം കഴിപ്പിക്കയും ചെയ്തു. അതിന്റെശേഷം ദ്വാരകയിലേക്കു മടങ്ങിവന്നു സുരാപാനം വിരോധിച്ചു. പിന്നെ ദ്വാരകയിൽ ഭയങ്കര ദുശ്ശകുനങ്ങളും ജനങ്ങളിൽ ഭീതിയും ഉണ്ടാകയാൽ എല്ലാവരും പ്രഭാസത്തിലേക്കു പോയി ദേവപൂജ ചെയ്യുന്നതിനായി കല്പിച്ചു. പിന്നൊരുദിവസം കൃഷ്ണൻ സുരാപാനം സമ്മതിക്കയും ലഹരി പിടിച്ചവർ തമ്മിൽ കലഹം ഉണ്ടാകയും അതിൽ കൃഷ്ണന്റെ മുമ്പാകെ തന്നെ പ്രദ്യുമ്നനും യാദവരിൽ മിക്കപേരും മരിക്കയും ചെയ്തു, ബലരാമൻ അവിടെനിന്നു പോയി സമാധാനത്തിൽ മരിച്ചു. ജരസൻ എന്നൊരു വേടൻ അറിയാതെ ഒരു മാനാണെന്നു വിചാരിച്ചു എയ്ത അമ്പുകൊണ്ടു കൃഷ്ണനും മരിച്ചു. അർജ്ജുനൻ ദ്വാരകയിൽ ചെന്ന് കൃഷ്ണന്റെ ശേഷക്രിയകൾ ചെയ്തു, അല്പദിവസം കഴിഞ്ഞാറെ ദ്വാരകാപുരിയും സമുദ്രം കയറി നശിച്ചുപോയി

ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ ചരിത്രങ്ങളായി ഇന്ത്യയിലെ എല്ലാ ഭാഷകളിലും അനേകം കാവ്യങ്ങൾ ഉണ്ട്. സംസ്കൃതത്തിൽ ഹരിവംശവും ഭാഗവതം ഏകാദശവും ഹരിവംശസാരചരിത്രവും ശ്രീകൃഷ്ണവിലാസവും മലയാളത്തിൽ കൃഷ്ണഗാഥയും, ശ്രീകൃഷ്ണചരിതം മണിപ്രവാളവും ശ്രീകൃഷ്ണവിലാസം പരിഭാഷയും പ്രധാനങ്ങളായി പറയാം-

കൃഷ്ണകർണ്ണാമൃതം—സോമഗിരിയിൽ വിലാപമംഗവൻ അല്ലെങ്കിൽ ലീലാശുകൻ എന്ന കവി ഉണ്ടാക്കിയതു. കാവ്യത്തിനു മൂന്നുഭാഗവും ഓരോ ഭാഗത്തിൽ നൂറിൽപരം ശ്ലോകങ്ങളും ഉണ്ട്.

കൃഷ്ണഗാഥ—മലയാളഭാഷയിൽ ഒരു പ്രധാനഗ്രന്ഥം വിഷയം ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ ചരിത്രം; കത്താവു ഒരു യഥാർത്ഥകവിയായ ചെറുശ്ശേരി നമ്പൂതിരി ഇതിനെ കൃഷ്ണപ്പാട്ടു എന്നും ചെറുശ്ശേരി എന്നും പറയാറുണ്ട്. കൊല്ലവർഷം ൬൦൦-നും ൭൦൦-നും മദ്ധ്യേ ജീവിച്ചിരുന്ന ഈ കവി ഒരു ഉത്തരകേരളീയനാണ്.

കൃഷ്ണചരിതം - കർണ്ണാടകത്തിൽ കനകദാസന്റെ ഒരു കൃതി.

കൃഷ്ണപക്ഷം—പൌൎണ്ണമാസിമുതൽ അമാവാസിവരെയുള്ള ദിവസങ്ങൾ. ശുക്ലപക്ഷം നോക്കുക.

കൃഷ്ണപ്പാട്ട്—കൃഷ്ണഗാഥ നോക്കുക.

കൃഷ്ണലീലാഭ്യുദയം—കൎണ്ണാടകത്തിൽ ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ ചരിത്രം. വെങ്കയ്യ ആൎയ്യ എന്നൊരാൾ കൎത്താവു.

കൃഷ്ണാ—ദ്രൌപദി

കൃഷ്ണാട്ടം—കഥകളിയെപ്പോലെ അഭിനയത്തിനായികോഴിക്കോട്ടു മാനവേദൻ രാജാവു ആരംഭിച്ചതു് ഇതിനായി ശ്രീകൃഷ്ണചരിതം എട്ടുദിവസത്തെ കഥയായിട്ടു ഉണ്ടാക്കീട്ടുണ്ടു. സംസ്കൃതമാണു.

കൃഷ്ണാദി—പൌൎണ്ണമാസിയുടെ പിറേറനാൾ തുടങ്ങി മാസം ആരംഭിക്കുന്ന ക്രമം. ഉത്തരേന്ത്യയിൽ നടപ്പു.

കൃഷ്ണാഷ്ടമി—ശ്രാവണമാസത്തിൽ കൃഷ്ണപക്ഷത്തിൽ അഷ്ടമിദിവസം. കൃഷ്ണജയന്തി എന്നും ശ്രീജയന്തി എന്നും പറയും.

കേതു—വിപ്രചിത്തിയുടെയും സിംഹികയുടെയും പുത്രനായ ഒരു ദാനവൻ, നവഗ്രഹങ്ങളിൽ ഒന്നു, അകചൻ, അശ്ലേഷഭവൻ, ശുകന്ദൻ എന്നും പേരുകളുണ്ടു.

കേതുമാലം—ജംബൂദ്വീപത്തിന്റെ ഒരു ഭാഗം.

കേദാരം—ഹിമാലയത്തിന്റെ ഒരു ഭാഗം പന്ത്രണ്ടു പ്രധാന ശിവലിംഗപ്രതിഷ്ഠകളിൽ ഒന്നു.

കേദാരഗൌരീവ്രതം—തുലാമാസം അമാവാസിനാൾ ഈ വ്രതം ഒരിക്കൽ ആരംഭിച്ചാൽ പിന്നെ നിറുത്തിക്കളവാൻ പാടില്ല. ഇങ്ങനെ രണ്ടു വ്രതങ്ങൾകൂടെ ഉള്ളു. അനന്തചതുൎദ്ദശിയും വരലക്ഷ്മീവ്രതവും സ്ത്രീകൾ സന്താനലബ്ധിക്കായി ഈ ദിവസം പാൎവ്വതിയെ ഭജിക്കാറുണ്ടു.

കേരകല്പം—നാലുഭയങ്ങളെപററി ഒരു സംസ്കൃതഗ്രന്ഥം.

കേരളം—ഗോകൎണ്ണംമുതൽ കന്യാകുമാരിവരെയുള്ള പശ്ചിമതീരസ്ഥലം. പരശുരാമൻ സമുദ്രത്തിൽനിന്നു വീണ്ടെടുത്തതു; പരശുരാമക്ഷേത്രമെന്നും പേരുണ്ടു, കൎമ്മഭൂമി. ദക്ഷിണേന്ത്യയുടെ പൂൎവതീരം ജ്ഞാനഭൂമി. നീലേശ്വരത്തിനു തെക്കുള്ള സ്ഥലം പാവനം. കാഞ്ഞിരോട്ടുപുഴമുതൽ തെക്കോട്ടുള്ള സ്ഥലം മലയാളരാജ്യം പരശുരാമൻ കേരളത്തെ അറുപത്തുനാലുഗ്രാമങ്ങളായി വിഭജിച്ചു. ആൎയ്യപെരുമാർ ഇതു ആദ്യം നാലുരാജ്യങ്ങളായും പിന്നീടു പതിനേഴുനാടുകളായും ഭാഗംചെയ്തു.

കേരളഅനാചാരം—കേരളബ്രാഹ്മണരുടെ അനാചാരങ്ങളെപ്പററി ശങ്കരാചാൎയ്യരുടെ അറുപത്തുനാലുപ്രമാണങ്ങൾ കൊല്ലവൎഷത്തിന്റെ ആരംഭദിവസം ൮൨൫ അഗസ്റ്റ് ൨൫-ാനു അവയെ പ്രസിദ്ധംചെയ്തു എന്നു ഐതിഹ്യം.

കേരളമാഹാത്മ്യം—കേരളത്തിന്റെ ചരിത്രം. കേരളത്തെപ്പററിയുള്ള ഐതിഹ്യങ്ങൾ അടങ്ങിയ ഒരു സംസ്കൃതപുസ്തകം

കേരളവൎമ്മകോയിത്തമ്പുരാൻ സി. എസ്. ഐ. പൂയംതിരുനാൾ—കേരളത്തിലെ ആധുനികഗ്രന്ഥകൎത്താക്കന്മാരിൽ പ്രഥമഗണനീയൻ. കേരളകാളിദാസൻ എന്നും വിളിച്ചുവരുന്നു. മലയാളത്തിൽ ഗദ്യപുസ്തകങ്ങളുടെ ജനയിതാവ് എന്നു പറയാം. വിജ്ഞാനമഞ്ജരി, ലോകത്തിന്റെ ശൈശവാവസ്ഥ, സന്മാൎഗ്ഗസംഗ്രഹം, സന്മാൎഗ്ഗപ്രദീപം, മഹച്ചരിതസംഗ്രഹം, ഇൻഡ്യാചരിത്രം, ഇംഗ്ലണ്ട് ചരിത്രം ഇത്യാദിവിദ്യാൎത്ഥികൾക്കാവശ്യമുള്ള അനേകം പുസ്തകങ്ങൾ എഴുതീട്ടുണ്ട്. അക്ബർ എന്നൊരു ആഖ്യായികയും തൎജ്ജമചെയ്തിട്ടുണ്ട്. പദ്യത്തിലും അനേകം പുസ്തകങ്ങൾ സ്വന്തമായും തൎജ്ജമകളായും എഴുതീട്ടുണ്ട്. അഭിജ്ഞാനശാകുന്തളം നാടകം, അമരുകശതകം, അന്യാപദേശശതകം ഇത്യാദിതൎജ്ജമകൾ ഭാവത്തിലും അൎത്ഥത്തിലും ലേശം ഭേദംകൂടാതെയാണു ചെയ്തിട്ടുള്ളതു. മയൂരസന്ദേശം കാളിദാസന്റെ മേഘസന്ദേശത്തെ അനുകരിച്ചുണ്ടാക്കീട്ടുള്ള ഒരു വിശിഷ്ടകാവ്യമാണ. സംസ്കൃതത്തിലും പല കാവ്യങ്ങളും അവിടുന്നു ഉണ്ടാക്കീട്ടുണ്ട്.

കേരളവൎമ്മത്തമ്പുരാൻ, കൊട്ടാരക്കര—ആട്ടക്കഥകൾ ആദ്യം ഉണ്ടാക്കിയ ഗ്രന്ഥകൎത്താവ്. കൊല്ലം എട്ടാംശതവൎഷാരംഭം. രാമായണം കഥമുഴുവനും പുത്രകാമേഷ്ടി, സീതാസ്വയംവരം, വിച്ഛിന്നാഭിഷേകം, ഖരവധം, ബാലിവധം, തോരണയുദ്ധം, സേതുബന്ധനം, യുദ്ധം ഇങ്ങനെ എട്ടുദിവസത്തെ കഥകളായി ഉണ്ടാക്കീട്ടുണ്ട്.

കേരളവൎമ്മത്തമ്പുരാൻ, പന്തളം—ഇക്കാലത്തു ജീവിച്ചിരുന്ന പണ്ഡിതനായ ഒരു മഹാകവി. രുഗ്മാംഗദചരിതം മഹാകാവ്യത്തിന്റെ കൎത്താവ്. വിജയോദയംകാവ്യം തുടങ്ങി മററു പല നല്ല ഗ്രന്ഥങ്ങൾ എഴുതിയിട്ടുമുണ്ട്.

കേരളോല്പത്തി—പരശുരാമന്റെ ജനനംമുതൽ യൂറോപ്യന്മാർ കോഴിക്കോട്ട കൈവശപ്പെടുത്തിയതുവരെയുള്ള വൃത്താന്തങ്ങൾ, ശങ്കരാചാൎയ്യരുടെ ചരിത്രം കൊല്ലവൎഷസ്ഥാപനം, നായന്മാരുടെ ഉത്ഭവം, കേരളത്തിലെ ആചാരങ്ങൾ മുതലായവയുടെ വിവരണങ്ങളും ഉണ്ടു. ഉള്ള പുസ്തകങ്ങളിൽ പാഠവ്യത്യാസങ്ങൾ വളരെ ഉണ്ടു. അച്ചടിച്ചിട്ടുള്ളതു രാമാനുജൻ എന്നൊരാളുടേതായി വിചാരിച്ചുവരുന്നു. ഈയാൾ രാമായണകൎത്താവായ എഴുത്തച്ഛൻ ആണെന്നു വിചാരിപ്പാൻ സംഗതിയില്ല.

കേലികലാ—സരസ്വതിയുടെ വീണ.

കേശൻ—ക. വരുണൻ വ. വിഷ്ണു (കേശവൻ)

കേശവൻ—കേശിരാജൻ. പന്ത്രണ്ടാംശതാബ്ദത്തിൽ ജീവിച്ചിരുന്ന ശബ്ദമണിദൎപ്പണം എന്നൊരു കൎണ്ണാടകവ്യാകരണവും ചോളപാലചരിതം എന്നൊരു ചരിത്രവും പ്രബോധചന്ദ്രം എന്നൊരു തത്വശാസ്ത്രപുസ്തകവും സുഭദ്രാഹരണം, കിരാതം മുതലായ ചില പുരാണകഥകളും ഉണ്ടാക്കീട്ടുണ്ട്,

കേശവപിള്ള, പരവൂർ—ഒരു വാസനാകവി. സംഗീതത്തിലും നിപുണനായിരുന്നു. നാരായണീയം, ആംഗലസാമ്രാജ്യം ഇവ സംസ്കൃത

ത്തിൽനിന്നു തർജ്ജമചെയ്തു. കേരളവ്യാകരണം, സുഭാഷിതരത്നാകരം ഇവ വേറേ പദ്യകൃതികൾ. സദാരാമ എന്ന സംഗീതനാടകവും ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ കൃതിയാണ്.

കേശീ—ദുർഗ്ഗാ.

കേശി,(കേശിൻ)—ഇ. ഇന്ദ്രനോടു യുദ്ധംചെയ്തു തോററുപോയ ഒരു രാക്ഷസൻ. വ. കുതിരയുടെ രൂപത്തിൽ വന്ന് കൃഷ്ണനെ കൊല്ലുവാൻ വിചാരിച്ച ഒരു ദൈത്യൻ, കൃഷ്ണൻ അവന്റെ വായിൽ കൈയിട്ടു അവനെ വലിച്ചു കീറിക്കളഞ്ഞു.

കേശിനി—വിശ്രവസ്സിന്റെ ഭാര്യ, രാവണന്റെ അമ്മ, കേകശീ എന്നും പേരുണ്ട്.

കേസരി—ഹനുമാന്റെ പിതാവ്.

കൈകേയൻ (കേകയൻ)—കൈകേയരാജാവ്, കൃഷ്ണന്റെ ഒരു ഭാര്യയുടെ പിതാവ്, സാക്ഷാൽപേരു ധൃഷ്ടകേതു എന്നായിരുന്നു, അവന്റെ അഞ്ചുപുത്രന്മാരും പാണ്ഡവരെ സഹായിച്ചു.

കൈകേയി—ദശരഥന്റെ ഭാര്യ, ഭരതന്റെ മാതാവ്. കുടിലമതിയായ മന്ഥരയുടെ ഉപദേശത്താൽ രാമനെ വനത്തിൽ അയപ്പിച്ചിട്ടു ഭരതനെ രാജാവായി അഭിഷേകം ചെയ്യണമെന്നു ദശരഥനെക്കൊണ്ട് നിർബന്ധിച്ച് സമ്മതിപ്പിച്ചു.

കൈടഭൻ—മധു, ഒരു കല്പാവസാനത്തിൽ വിഷ്ണു ഉറങ്ങിക്കിടക്കുമ്പോൾ വിഷ്ണുവിന്റെ ചെവിയിൽനിന്നുത്ഭവിച്ച രണ്ടു ഭയങ്കരരാക്ഷസന്മാർ, അവർ വിഷ്ണുവിന്റെ നാഭിയിൽനിന്നുണ്ടായ താമരപ്പൂവിൽകിടന്നിരുന്ന ബ്രഹ്മാവിനെ കൊല്ലാൻനോക്കി, എന്നാൽ അവരുടെ വിചാരം നിവൃത്തിയാകും മുമ്പേ വിഷ്ണു അവരെ കൊന്നുകളഞ്ഞു അതുകൊണ്ടു വിഷ്ണുവിനു കൈടഭജിൽ എന്നും മധുസൂദനനെന്നും പേരുകളുണ്ടായി, അവരുടെ മേദസ്സുകൊണ്ടു ഭൂമിയുണ്ടാക്കിയതിനാൽ ഭൂമിക്ക് മേദിനിഎന്നും പേരുണ്ടായി.

കൈലാസം—ശിവന്റെയും കുബേരന്റെയും വാസസ്ഥലം. ഗണപർവ്വതം, രജതാദ്രി (വെള്ളിമല) എന്നും പേരുകളുണ്ട്. മാനസസരോവരം ഇതിനു താഴെയാണ്. അവിടെ സുബ്രഹ്മണ്യൻ ജനിച്ചു. ഹിമാലയത്തിൽ എവിടെയോ എന്നു സങ്കല്പം.

കൈലാസനാഥൻ—ശിവൻ.

കൊച്ചുകുഞ്ഞുമാണി ഉലഹന്നൻ—തിരുവനന്തപുരം നക്ഷത്രബംഗ്ലാവിൽ ഹെഡ്ക്ലാർക്കായിരുന്നു. ശലോമോന്റെ സുഭാഷിതങ്ങൾ കിളിപ്പാട്ടും വേദചരിതം മുപ്പത്തിനാലുവൃത്തവും (ഇതു പൂർത്തിയായിട്ടില്ല) അനേകം കീർത്തനങ്ങളും ഉണ്ടാക്കീട്ടുണ്ടു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സൽകഥസേരം ഇംഗ്ലീഷിൽ ഉള്ള "The old old city" എന്ന വിശിഷ്ടകൃതിയുടെ ഒരു ഉത്തമതർജ്ജമയാകുന്നു.

കൊങ്കണൻ—ഒരു പുരാതന തമിഴ്തത്വജ്ഞാനിയും വൈദ്യനും അ

ഗസ്ത്യന്റെ ശിഷ്യൻ. അഗസ്ത്യമലയിൽ പാൎത്തു. കൊങ്കണർ ജ്ഞാനത്തിന്റെ കൎത്താവു രണ്ടു വൈദ്യപുസ്തകങ്ങളും എഴുതീട്ടുണ്ടു്.

കോടിവിരഹം—ഒരൊന്നാന്തരം ഭാഷാചമ്പു. സംയോഗവിപ്രലംഭശൃംഗാരങ്ങളെ വളരെ ഭംഗിയായി വൎണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നു. ഇപ്പേരിൽതന്നെയുള്ള സംസ്കൃതഗ്രന്ഥത്തെ തികച്ചും അനുകരിച്ചിട്ടുണ്ടു്. സംഗീതകേതുചരിതം എന്നും ഈ ചമ്പുവിനു പേരുണ്ടു്. മഴമംഗലത്തിന്റേതാണെന്നാണു സങ്കല്പം.

കൊട്ടാരക്കരത്തമ്പുരാൻ—കേരളവൎമ്മത്തമ്പുരാൻ നോക്കുക.

കോങ്കണാ—ജമദഗ്നിയുടെ ഭാൎയ്യയും പരശുരാമന്റെ അമ്മയും ആയ രേണുകാ.

കോടരി (കോട്ടവി)—ഫ. ദുൎഗ്ഗാ വ. ദൈത്യരുടെ ദേവത. ബാണന്റെ അമ്മ. സാധാരണയായി നഗ്നയാണത്രെ.

കോട്ടയത്തുതമ്പുരാൻ (വടക്കൻ)—കൊല്ലം ഒൻപതാംശതവൎഷത്തിൽ ജീവിച്ചിരുന്നു എന്നു ഊഹം. കിൎമ്മീരവധം, നിവാതകവചവധം, ബകവധം, കല്യാണസൌഗന്ധികം എന്നീ നാലു ആട്ടക്കഥകൾ ഉണ്ടാക്കി. ഒടുവിൽ പറഞ്ഞ പേരുകളുള്ള ആട്ടക്കഥകൾ വേറെയും ഉള്ളതുകൊണ്ടു ഇവയ്ക്കു വടക്കൻ ബകവധം വടക്കൻ കല്യാണസൌഗന്ധികം എന്നിങ്ങനെ പേരുപറഞ്ഞുവരുന്നു കേരളവൎമ്മരാമായണകൎത്താവിന്റെ അനുജൻ. അനന്തരവനെന്നും പക്ഷാന്തരമുണ്ടു്, കോട്ടയത്തു വിദ്വാൻ തമ്പുരാനെന്നും പറയും.

കോട്ടയത്തു വീരകേരളവൎമ്മത്തമ്പുരാൻ—കൊല്ലം ഒൻപതാംശതാബ്ദത്തിന്റെ മദ്ധ്യഘട്ടത്തിൽ വടക്കൻകോട്ടയം ഭരിച്ചിരുന്ന വിക്രമശാലിയായ രാജാവു്. "കേരളവൎമ്മരാമായണം" എന്ന പ്രസിദ്ധകൃതിയുടെ കൎത്താവു്. മുകിലന്റെ ആക്രമണകാലത്തു ഉമയമ്മറാണിയാൽ തിരുവനന്തപുരത്തു കൊണ്ടുവരുത്തപ്പെട്ടതു് ഇദ്ദേഹമാണു്. "വൈരാഗ്യചന്ദ്രോദയം" സംസ്കൃതം ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ കൃതിയാണെന്നുപറയുന്നു ആട്ടക്കഥകളുണ്ടാക്കിയ കോട്ടയത്തു (വിദ്വാൻ) തമ്പുരാന്റെ ജ്യേഷ്ഠൻ. മാതുലൻ എന്നും പക്ഷാന്തരമുണ്ടു്.

കോട്ടൂർ ഉണ്ണിത്താൻ—തുഞ്ചത്തെഴുത്തച്ഛന്റെ സമകാലീനനായ ഒരു പ്രസിദ്ധകവി. ചില ഒററശ്ലോകങ്ങളല്ലാതെ ഗ്രന്ഥരൂപേണ കൃതികളുള്ളതായി അറിയപ്പെട്ടിട്ടില്ല

കോദണ്ഡം—ശ്രീരാമന്റെ വില്ലു്.

കോമളവല്ലി—മാരിയമ്മൻ.

കോവിൽ ക്ഷേത്രം—അതിന്റെ പ്രധാനഭാഗങ്ങൾ വിമാനം, മണ്ഡപം, ഗോപുരം, ചാവടി ഇവയാണു. കല്യാണമണ്ഡപം, ധ്വജസ്തംഭം, ദ്വാരമണ്ഡപം, മന്ദിരം, മൂലസ്ഥാനം, പ്രാകാരം, രഥം ഇവയും ദ്രാവിഡക്ഷേത്രങ്ങളുടെ ഭാഗങ്ങളാണു.

കോലടിപ്പാട്ടു—പുരാതനമായേ കേരളത്തിൽ നടപ്പുള്ള കോലടിക്കളിക്കു കൃഷ്ണലീല, കംസവധം മുതലായ വിഷയങ്ങളെപ്പററി പാടുന്ന പാട്ടുകൾ

കോലെഴുത്തു—വട്ടെഴുത്തു നോക്കുക.

കോശം—നിഘണ്ടു(ണ്ഡു)—സംസ്കൃതത്തിൽ അനേകം കോശങ്ങളുണ്ട്. ഇവയിൽ ഏററവും പ്രധാനമായിട്ടുള്ളതും അനേകം വ്യാഖ്യാതാക്കളുടെ ശ്രദ്ധയ്ക്കു വിഷയമായിരുന്നിട്ടുള്ളതും കേരളത്തിൽ വളരെ പ്രചാരം സിദ്ധിച്ചിട്ടുള്ളതും സാധാരണയായി 'അമരകോശം' എന്നു വിളിച്ചു വരുന്നതുമായ അമരസിംഹൻറ നാമലിംഗാനുശാസനം ആകുന്നു. അമരസിംഹൻ ക്രിസ്ത്വബ്ദം ഏഴാം നൂററാണ്ടിൽ ജീവിച്ചിരുന്നു എന്നു ചിലരും അതല്ല ഒന്നാം ശതവർഷത്തിനു മുമ്പായിരിക്കണമെന്നു മററു ചിലരും അഭിപ്രായപ്പെടുന്നു. അമരസിംഹൻ ഒരു ജൈനമതക്കാരനും, വിക്രമാദിത്യമഹാരാജാവിൻറ "നവരത്ന"ങ്ങളിൽ ഒരുവനും അതിനാൽ കാളിദാസൻറ ഒരു സഹജീവിയും ആയിരുന്നു. ത്രികാണ്ഡശേഷം അമരകോശത്തിൻറ അനുബന്ധമായി പുരുഷോത്തമൻ എന്നൊരാൾ ഉണ്ടാക്കീട്ടുള്ള ഒരു നിഘണ്ടുവാകുന്നു. ഹലായുധൻ അമരകോശത്തിൻറ രീതിയിൽ തന്നെ ഉണ്ടാക്കീട്ടുള്ള അഭിധാനരത്നമാലയും മഹേശ്വരൻറ വിശ്വപ്രകാശവും ഹേമചന്ദ്രൻറ അഭിധാനചിന്താമണിയും മേദിനീകരൻറ മേദിനീകോശവും ശ്ലാഘ്യങ്ങളായ വേറെ നിഘണ്ടുക്കൾ ആകുന്നു. വൈജയന്തി, മംഖകോശം, നാനാർത്ഥരത്നമാലാ, ധരണി, ഹാരാവലി എന്നും ചില നിഘണ്ടുക്കൾ ഉണ്ട്. ശബ്ദകല്പദ്രുമവും ബൃഹദഭിധാനവും വാചസ്പത്യവും നൂതനകൃതികളാകുന്നു. മലയാളഭാഷയ്ക്കു ബെയിലി, ഗുണ്ടർട്ട ഈ പാദ്രിമാരുടെ നിഘണ്ടുക്കളാകുന്നു പ്രധാനം.

കോസലം—ഒരു രാജ്യം, അയോദ്ധ്യ പ്രധാനനഗരം, സരയൂനദി ഈ രാജ്യത്തിൽകൂടെ ഒഴുകുന്നു.

കോഹലൻ—ആദ്യം നാടകം ഉണ്ടാക്കിയ ഒരു ഋഷി.

കൌക്കുടികർ—പുഴുക്കളെയോ മററൊ ചവിട്ടി പോകാതിരിപ്പാൻ എല്ലായ്പോഴും നിലത്തുനോക്കി നടക്കുന്ന ഭിക്ഷുക്കൾ.

കൌടില്യൻ—ചന്ദ്രഗുപ്തൻറ മന്ത്രിയായ ചാണക്യൻറ ഒരു പേര്.

കൌണ്ഡിന്യൻ—ഒരു ഋഷി ശിവനെ കോപിപ്പിച്ചിട്ട് വിഷ്ണുവിനാൽ രക്ഷിക്കപ്പെട്ടു, അതുകൊണ്ടു വിഷ്ണുഗുപ്തൻ എന്നും പേരുണ്ട്.

കൌന്തേയൻ—കുന്തിയുടെ പുത്രൻ, യുധിഷ്ഠിരൻ, ഭീമൻ, അർജ്ജുനൻ ഇവരുടെ പേര്; സാധാരണയായി അർജ്ജുനനു മാത്രം ഉപയോഗിച്ചു വരുന്നു.

കൌമാരി—കാർത്തികേയൻറ ശക്തി.

കൌതുകസർവ്വസ്വം—ഗോപീനാഥൻ ഉണ്ടാക്കിയ ഒരു ചെറിയ നാടകം, ഹാസ്യരസം പ്രധാനം.

കൌമോദകി—അഗ്നി കൃഷ്ണനു കൊടുത്ത ഗദ.

കൌരവർ—കുരുവിൻറ സന്തതി. സാധാരണയായി ധൃതരാഷ്ട്രൻറ മക്കളെ സൂചിപ്പിക്കുന്നു.

കൌർമ്മം—ഒരു കല്പത്തിൻറ പേര്

കൌശികൻ—ചില ചോരന്മാക്കു അവരിൽ നിന്നോടി രക്ഷപ്പെട്ട ചിലർ പോയവഴി കാണിച്ചുകൊടുത്തതു കൊണ്ടു നരകത്തിൽ പോയ ഒരു സന്ന്യാസി. ൨. വിശ്വാമിത്രൻ. ൩. ഇന്ദ്രൻ.

കൌശികീ—ജമദഗ്നിയുടെ മാതാവായ സത്യവതീ ഈ പേരുള്ള ഒരു നദിയായി തീൎന്നു.

കൌസല്യാ—കോസല രാജ്യക്കാരി എന്നൎത്ഥമുള്ള ഈ പേർ പല സ്ത്രീകൾക്കും ഉണ്ടു. ൧. പൂരുവിന്റെ ഭാൎയ്യയും ജനമേജയന്റെ മാതാവും. ൨. ദശരഥന്റെ ഭാൎയ്യയും രാമന്റെ അമ്മയും. ൩. ധൃതരാഷ്ട്രന്റെ അമ്മ. ൪. പാണ്ഡുവിന്റെ അമ്മ.

കൌസ്തുഭം—പാലാഴിമഥനത്തിൽ കിട്ടിയ ഒരു രത്നം വിഷ്ണു ഇതിനെ മാറത്തു ധരിച്ചിരിക്കുന്നു.

ക്രതു—ഒരു പ്രജാപതി വിഷ്ണുപുരാണപ്രകാരം ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭാൎയ്യയായ സന്നതി തള്ളവിരലിന്റെ മുട്ടോളം വലിപ്പമുള്ള ൬൦൦൦൦ ഋഷിമാരെ പ്രസവിച്ചു

ക്രതുധ്വംസി—(ദക്ഷന്റെ യാഗം നശിപ്പിച്ച) ശിവൻ.

ക്രതുരാജാവു്—രാജസൂയം.

ക്രോധാ, ക്രോധവശാ—ദക്ഷന്റെ ഒരു പുത്രിയും കശ്യപന്റെ ഒരു ഭാൎയ്യയും മാംസഭോജികളായ കൂൎത്ത പല്ലുള്ള മൃഗങ്ങൾ, പക്ഷികൾ, മത്സ്യങ്ങൾ മുതലായവയുടെ മാതാവു്.

ക്രോധം—ഇതിൽനിന്നു എട്ടു ദുൎഗ്ഗുണങ്ങൾ ഉത്ഭവിക്കുന്നു—:

പൈശുന്യം സാഹസം ദ്രോഹം ഈൎഷ്യാസൂയാൎത്ഥദൂഷണം।
വാഗ്ദണ്ഡജംചപാരുഷ്യം ക്രോധജോപിഗുണോഷ്ടകഃ॥

ക്രൌഞ്ചൻ—താരകാസുരന്റെ ഒരു സഖിയും സഹായിയും

ക്രൌഞ്ചം—൧. സപ്തദ്വീപുകളിൽ ഒന്നു. ൨. ഹിമവാന്റെ പൌത്രനായ ഒരു പൎവ്വതം, ഇന്ദ്രനും കാൎത്തികേയനും തമ്മിൽ ഒരു വാദം ഉണ്ടായിട്ടു ക്രൌഞ്ചപൎവ്വതത്തോടു അഭിപ്രായം ചോദിക്കയും പൎവ്വതം കളവായി ഇന്ദ്രനു ഗുണമായി അഭിപ്രായപ്പെടുകയും ചെയ്തു. കാൎത്തികേയൻ കോപിച്ചു തന്റെ അസ്ത്രം മലയുടെ നേരെ എറിഞ്ഞു, എന്നാറെ മല പിളൎന്നു പോകയും അസ്ത്രം ചെന്നു മഹിഷാസുരനെ വധിക്കയും ചെയ്തു. പരശുരാമനും ഈ പൎവ്വതത്തെ ഒരിക്കൽ പിളൎന്നു കളഞ്ഞതായി ഒരു കഥയുണ്ടു്.

ക്രൌഞ്ചദാരണൻ (സൂദനൻ)—൧. കാൎത്തികേയൻ. ൨. പരശുരാമൻ.

ക്വാഥശാസ്ത്രം—സസ്യങ്ങളുടെ പേരുകൾ സംസ്കൃതത്തിലും തെലുങ്കിലും കൊടുത്തിട്ടുള്ള ഒരു നിഘണ്ടു.

ക്ഷൻ—നരസിംഹാവതാരത്തിൽ വിഷ്ണുവിന്റെ ഒരു പേരു.

ക്ഷത്രിയർ__രണ്ടാമത്തെ ജാതി, വർണ്ണം നോക്കുക.

ക്ഷത്രി-വിദുരന്റെ ഒരുപേര്. ശൂദ്രനു ബ്രാഹ്മണസ്ത്രീയിൽ ഉണ്ടാകുന്ന പുത്രൻ എന്ന പദത്തിന്റെ അർത്ഥം, എന്നാൽ വിദുരന്റെ പിതാവ് ബ്രാഹ്മണനും മാതാവു ഒരു ദാസിയും ആയിരുന്നു.

ക്ഷപണകൻ__വിക്രമാദിത്യസഭയിലെ നവരത്നങ്ങളിൽ ഒരുവനായ ഒരു ഗ്രന്ഥകർത്താവ്.

ക്ഷയം__യമന്റെ ഭവനം.

ക്ഷാത്രം__ക്ഷത്രിയർക്കു വേണ്ടുന്ന ഗുണങ്ങൾ.

> ശൌര്യം തേജോ ധൃതിർദാക്ഷ്യം യുദ്ധേ ചാപ്യപലായനം
> ദാനമീശ്വരഭാവശ്ച ക്ഷാത്രം കർമ്മ സ്വഭാവജം

ക്ഷാമൻ__വിഷ്ണു.

ക്ഷിതിജൻ__നരകാസുരൻ.

ക്ഷേമകൻ__നിമിയുടെ പുത്രൻ. ചന്ദ്രവംശത്തിലെ ഒടുവിലത്തെ രാജാവ്.

ക്ഷേമവൃദ്ധി__ശാല്വരുടെ സേനാനായകൻ, ദ്വാരകയെ ആക്രമിച്ചപ്പോൾ കൃഷ്ണന്റെ പുത്രനായ ശാംബൻ അവനെ തോല്പിച്ചു.

ക്ഷേമീശ്വരൻ__ചണ്ഡകൗശികം എന്ന നാടകത്തിന്റെ കർത്താവ്. പത്താം ശതാബ്ദം.

ക്ഷേമേന്ദ്രൻ__വ്യകദേശം പതിനൊന്നാം നൂററാണ്ടിന്റെ മദ്ധ്യത്തിൽ കശ്മീരദേശത്തു ജീവിച്ചിരുന്ന ഒരു കവി ശൈവമതക്കാരനായിരുന്നെങ്കിലും പിന്നീട് വൈഷ്ണവമതം അവലംബിച്ചു ചിത്രഭാരതം, ഭാരതമഞ്ജരി, രാമായണമഞ്ജരി, ബൃഹൽകഥാമഞ്ജരി ദശാവതാരചരിതം, ചതുർവ്വർഗ്ഗസംഗ്രഹം, സമയമാതൃക, മുക്താവലി, ചാരുചര്യാ, ഔചിത്യവിചാരചർച്ച, സുവൃത്തതിലകം മുതലായി അനേകം കാവ്യങ്ങളും സാഹിത്യസംബന്ധമുള്ള പുസ്തകങ്ങളും ഉണ്ടാക്കീട്ടുണ്ട്.

ക്ഷോഭണം__കാമദേവന്റെ പഞ്ചബാണങ്ങളിൽ ഒന്നു.

ഖ

ഖർ__സൂര്യൻ.

ഖട്വാംഗം__കരററത്തു ഒരു തലയോടു വെച്ചുറപ്പിച്ചിട്ടുള്ള ഒരു ഗദ, ശിവന്റെ ആയുധം ആണെന്നുപറഞ്ഞു യോഗികൾ കൊണ്ടു നടക്കാറുണ്ടു. ഖിംഖിരമെന്നും പാംസുലം എന്നും പേരുണ്ട്.

ഖട്വാംഗൻ (അല്ലെങ്കിൽ ദിലീപൻ) സൂര്യകുലത്തിലെ ഒരു രാജാവ് ദേവന്മാരും അസുരരും തമ്മിലുണ്ടായ ഒരു യുദ്ധത്തിൽ ദേവന്മാ

ക്ക സഹായിക്കയാൽ അവന്ന എന്തെങ്കിലും വരം കൊടുക്കണമെന്ന ദേവർ പറഞ്ഞപ്പോൾ താൻ എത്രനാൾകൂടി ജീവിച്ചിരിക്കുമെന്ന അറിയണമെന്ന രാജാവ് മറുപടിപറഞ്ഞു. ഇനി ഒരു നാഴികകൂടിയേ ഉള്ളു എന്നറിഞ്ഞിട്ട അവൻ ഉടൻ തന്റെ ലോകത്തിലേക്ക തിരിച്ചുവന്ന ഭക്തിയും പ്രാൎത്ഥനയും മൂലം പരമാത്മാവിൽ ലയിച്ചു.

ഖണ്ഡപരശു—൧. ശിവൻ. ൨. പരശുരാമൻ. ൩. വിഷ്ണു.

ഖണ്ഡപൎശു—൧. ശിവൻ. ൨. പരശുരാമൻ ൩. രാഹു.

ഖണ്ഡപ്രളയം—സ്വൎഗ്ഗത്തിന്ന കീഴെയുള്ള ലോകങ്ങളുടെ നാശം.

ഖരൻ—രാവണന്റെ സഹോദരനായ ഒരു രാക്ഷസൻ. രാമനാൽ കൊല്ലപ്പെട്ടു.

ഖൎവ്വം—കുബേരന്റെ നവനിധികളിൽ ഒന്ന.

ഖശാ—ദക്ഷന്റെ ഒരു പുത്രിയും കശ്യപന്റെ ഒരു ഭാൎയ്യയും യക്ഷരുടെയും മറ്റും മാതാവു, അതുകൊണ്ട അവൎക്ക ഖശാത്മജരെന്ന പേരുണ്ടായി.

ഖാണ്ഡവം—യമുനാതീരത്തിലെ ഒരു വനം, ഇന്ദ്രൻ വിരോധമായി നിന്നിട്ടും കൃഷ്ണന്റെയും അൎജ്ജുനന്റെയും സഹായത്താൽ അഗ്നി അതിനെ ഭക്ഷിച്ചു കളഞ്ഞു.

ഖേടകം—൧. ബലരാമന്റെ ഗദ. ൨. ദുൎഗ്ഗയുടെ ഗദ.

ഗ

ഗൻ—ഗണേശൻ.

ഗംഗാ—വിഷ്ണുവിന്റെ പെരുവിരലിൽനിന്ന പുറപ്പെടുന്നു. കപിലന്റെ കോപത്താൽ ഭസ്മീകരിക്കപ്പെട്ട സഗരന്റെ പുത്രന്മാരുടെ ഭസ്മത്തെ ശുദ്ധീകരിക്കുന്നതിന്നായി ഭഗീരഥൻ സ്വൎഗ്ഗത്തിൽനിന്ന കൊണ്ടുവന്നു. അതുകൊണ്ട ഭാഗീരഥി എന്ന പേരുണ്ടായി. ഗംഗ സ്വൎഗ്ഗത്തിൽനിന്ന കൊണ്ടുപോന്നതുകൊണ്ടുള്ള കോപം നിമിത്തം വീഴുമ്പോൾ ഭൂമിയെ നശിപ്പിച്ചു കളയാതിരിപ്പാൻവേണ്ടി ശിവൻതന്റെ ജടകൊണ്ട ഗംഗയുടെ പ്രവാഹത്തെ തടുത്തതുകൊണ്ട ശിവന്ന ഗംഗാധരൻ എന്ന പേരുവന്നു. ശിവന്റെ ജടയിൽനിന്ന ഗംഗ സപ്തസിന്ധുക്കളായി ഒഴുകി, ഗംഗയുടെ പ്രവാഹം ജഹ്നു മഹൎഷിയുടെ ധ്യാനത്തിന്ന മുടക്കം വരുത്തുകകൊണ്ട (യാഗത്തിന്നെന്നൊരു പക്ഷം) ആ മഹൎഷി കോപിച്ചു വെള്ളം മുഴുവനും കുടിച്ചു വറ്റിച്ചുകളഞ്ഞു. പിന്നീട മനസ്സലിഞ്ഞു തന്റെ ചെവികളിൽകൂടി ഒഴുകി പുറത്തുപോവാൻ സമ്മതിച്ചു. ഈ സംഭവത്തിൽ നിന്ന ഗംഗെക്കു ജാഹ്നവീ എന്ന പേരുണ്ടായി. ഗംഗ ഹിമവാന്റെയും മേനയുടെയും പുത്രിയും ഉമയുടെ സഹോദരിയുമാണെന്നും ബ്രഹ്മാവിന്റെ ശാപംനിമിത്തം ലോകത്തിൽ വന്ന ശന്തനു രാജാവിന്റെ ഭാൎയ്യയായിരുന്ന ഭീഷ്മർ മുതലായ എട്ടു പുത്രന്മാരെ പ്രസവിച്ചു എന്നും വേറൊരു

കഥയുണ്ട്. ഗംഗയ്ക്കു ഭദ്രസോമാ, ഗാന്ദിനീ, കിരാതീ, ദേവഭ്രതീ ഹരശേഖരാ ഖാപഗാ, മന്ദാകിനീ, ത്രിപഥഗാ എന്നും പേരുകളുണ്ടു.

ഗംഗാജൻ—(പുത്രൻ) ൧ ഭീഷ്മൻ ൨. കാൎത്തികേയൻ.

ഗംഗാദ്വാരം—ഹരിദ്വാരം എന്ന സ്ഥലം.

ഗംഗാധരൻ—ശിവൻ.

ഗംഗാലഹരി—ജഗന്നാഥ പണ്ഡിതന്റെ ഒരു കാവ്യം.

ഗംഗാവതരണം—നീലകണ്ഠൻ നോക്കുക.

ഗംഗാവൈണികൻ—ശിവൻ.

ഗംഗാസുതൻ, ഗംഗാമൈന്തൻ—സുബ്രഹ്മണ്യൻ.

ഗജൻ—ശിവൻ വധിച്ച ഒരു രാക്ഷസൻ.

ഗജാനനൻ—(ദന്തൻ, മുഖൻ, വദനൻ) ഗണേശൻ.

ഗജസ്നാനം—ഉപയോഗമില്ലാത്ത ഒരു പ്രവൃത്തി. (ആനകൾ കളിച്ചശേഷം മണ്ണും ചെളിയും വാരി ശരീരം പൂശുന്നതുപോലെ)

ഗണം—ഗണപതിയുടെ കീഴിലുള്ള ഒരുകൂട്ടം ദേവകൾ. ശിവന്റെ ദാസന്മാർ.

ഗണം- ൨൭ രഥങ്ങളും അത്രതന്നെ ആനകളും ൮൧ കുതിരകളും ൧൩൫ കാലാളുകളും ഉള്ള ഒരു സൈന്യാംഗം.

ഗണപത്യർ—ദക്ഷിണേന്ത്യയിലെ ഒരുകൂട്ടം ബ്രാഹ്മണർ.

ഗണപൎവ്വതം—കൈലാസം.

ഗണാചലം—കൈലാസം, ഗണപൎവ്വതം.

ഗണദേവതകൾ—ഇങ്ങിനെ വിഭാഗിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.

ആദിത്യവിശ്വവസവസ്തുഷിതാഭാസ്വരാനിലാഃ।
മഹാരാജികസാദ്ധ്യാശ്ച രുദ്രാശ്ച ഗണദേവതാഃ॥

ഇവരിൽ ആദിത്യന്മാർ, ൧൨, വിശ്വദേവതകൾ ൧൦, വസുക്കൾ ൮, തുഷിതർ ൩൬, ആഭാസ്വരർ ൬൪, അനിലർ ൪൯, മഹാരാജികർ ൨൨൦, സാദ്ധ്യർ ൧൨ രുദ്രർ ൧൧.

ഗണപതി, ഗണേശൻ—ശിവാശ്രിതരായ ഗണങ്ങളുടെ പ്രധാനി. പാൎവ്വതിയുടെ പുത്രൻ, വിഘ്നങ്ങളെ നീക്കുന്ന ഈശ്വരൻ, മഞ്ഞനിറത്തിൽ കുറിയ ശരീരവും വലിയ വയറും ഒററക്കൊമ്പുള്ള ആനത്തലയും ശംഖ്, ചക്രം, ഗദ, ആമ്പൽ ഓരോന്നിൽ പിടിച്ചിട്ടുള്ള നാലു കൈകളും ഉണ്ട്. എലി തന്റെ വാഹനമാകകൊണ്ടു ആഖുരഥൻ എന്നു പേരുണ്ടായി. പാൎവ്വതി, ശനി

യെ വിളിച്ചു പുത്രനെ കാണിക്കയും ശനിയുടെ നോട്ടത്താൽ കുഞ്ഞിന്റെ തല ദഹിച്ചുപോകയും അതിനുപകരം ആദ്യം തന്റെ കയ്യിൽ കിട്ടിയ ഒരാനത്തല എടുത്തുവെക്കയും ചെയ്തു എന്നും, ഒരിക്കൽ പാർവ്വതി കുളിക്കാൻ പോയപ്പോൾ ഗണപതിയെ വാതുക്കൽ നിർത്തുകയും അനന്തരം ശിവൻ വന്നു കയറാൻ നോക്കിയപ്പോൾ ഗണപതി വിരോധിക്കയും ശിവൻ ദേഷ്യപ്പെട്ട് അവന്റെ തല വെട്ടിക്കളകയും പാർവ്വതിക്കു വിരോധം ഉണ്ടാകാതിരിപ്പാൻ വേണ്ടി ആദ്യം തന്റെ കയ്യിൽ കിട്ടിയ ഒരു ആനത്തല എടുത്തു പകരംവെക്കയും ചെയ്തുഎന്നും ഒരിക്കൽ ശിവൻ ആദിത്യനെ കൊന്നിട്ടു ജീവിപ്പിച്ചപ്പോൾ ശിവന്റെ മകന്റെയും തല പോകട്ടെ എന്നു കശ്യപൻ ശപിക്കയുംഅതുപ്രകാരംതലപോയപ്പോൾ ഇന്ദ്രന്റെ ആനയുടെ തല എടുത്തു പകരം വെക്കയും ചെയ്തു എന്നും മറ്റും ഗണേശനു ആനയുടെ തല വരുവാനുള്ള കാരണത്തെക്കുറിച്ചു പല കഥകളുണ്ട്. ഒരിക്കൽ പരശുരാമൻ ശിവനെ കാണുന്നതിനായി കൈലാസത്തിൽ ചെല്ലുകയും ശിവൻ ഉറക്കമായിരുന്നതുകൊണ്ടു ഗണേശൻ പരശുരാമനെ അകത്തുകടക്കാൻ സമ്മതിക്കാതിരിക്കയും അനന്തരം അവർ തമ്മിൽ അടിപിടിഉണ്ടാകയും ഗണേശൻ തന്റെ തുമ്പിക്കൈകൊണ്ടു പരശുരാമനെ ചുരുട്ടിപ്പിടിച്ചെറിഞ്ഞുകളകയും അതുനിമിത്തം വീണു ബോധം കെട്ടുപോയ പരശുരാമനു ബോധം വന്നപ്പോൾ ശിവൻ തനിക്കു കൊടുത്ത പരശുഎടുത്തു ഗണേശന്റെ നേരെഎറിയുകയും ശിവന്റെ ആയുധമാകകൊണ്ടു ഗണേശൻ തടുക്കായ്കയാൽ അതു ഒരു കൊമ്പിനു കൊണ്ടു കൊമ്പൊടിഞ്ഞുപോകയും ചെയ്തു. അതുകൊണ്ടു ഏകദന്തൻ, ഏകദംഷ്ട്രൻ എന്നു ഗണപതിക്കു പേരുകളുണ്ടായി. (പാർവ്വതീപരമേശരന്മാർ ആനയുടെ വേഷമായി രമിച്ചപ്പോൾ ഉണ്ടായ പുത്രനെന്നും കഥയുണ്ട്) പേരുകൾ.

വിനായകോവിഘ്നരാജദ്വൈമാതുരഗണാധിപാഃ ।
അപ്യേകദന്തഹേരംബലംബോദരഗജാനനാഃ ॥

ഗണിതം__കണക്കശാസ്ത്രം, പലവിധമുണ്ട്. ൧. ഭിന്നഗണിതം സാധനങ്ങളുടെ തൂക്കവും വിലയും കണക്കാക്കുന്നതിനു. ൨. ഛായാഗണിതം വസ്തുക്കളുടെ ഉയരവും ദൂരവും നിഴൽകൊണ്ടു കണക്കാക്കുന്നതിന്. ൩. ക്ഷേത്രഗണിതം അല്ലെങ്കിൽ ക്ഷേത്രവ്യവഹാരം. ൪. ഖാതഗണിതം. കുളങ്ങളുടെ വിസ്താരവും വെള്ളവും കണക്കാക്കുന്നതിന്. ൫. പ്രകീർണ്ണഗണിതം (ബീജഗണിതം.) ൬. സൂത്രഗണിതം രാശിമുതലായ പല വിഷയങ്ങൾ. ൭. സുവർണ്ണഗണിതം പൊന്നിന്റെയും വെള്ളിയുടെയും മാററിയുന്നതിനു.

ഗണേശഗീതാ__ഭഗവൽഗീതയിൽ കൃഷ്ണന്റെ പേരിനു പകരം ഗണേശന്റെ പേരു ചേർത്ത് ഗണപതി ഭക്തർ ഉപയോഗിക്കുന്ന ഒരു പുസ്തകം.

ഗണ്ഡഭേരുണ്ഡം__ആനയെ റാഞ്ചിക്കൊണ്ടുപോകാൻ ശക്തിയുള്ള ഒരു ഭയങ്കരപക്ഷി. ആനയ്ക്കു പകരം ശരഭത്തെ പറയാറുണ്ട്.

ഗദൻ__കൃഷ്ണന്റെ അനുജൻ.

ഗദ്യചിന്താമണി__കാദംബരിയെപോലെ സംസ്കൃതത്തിൽഒരുകഥ ജീവന്ധരൻ നായകൻ.

ഗന്ധമാദനൻ__൧. രാവണന്റെ ഒരു പേരു. ൨. രാമചന്ദ്രന്റെ വാനരസൈന്യന്മാരുടെ ഒരു സേനാനായകൻ രാവണന്റെ പുത്രനായ ഇന്ദ്രജിത്തു കൊന്നു, എന്നാൽ ഹനുമാൻ കൈലാസത്തിൽനിന്നു കൊണ്ടുവന്ന ചില ഔഷധങ്ങൾകൊണ്ടു അവനെ ജീവിപ്പിച്ചു.

ഗന്ധർവ്വർ—സ്വർഗ്ഗത്തിലെ ഗായകന്മാർ. സോമരസം ഉണ്ടാക്കുന്നവരെന്നും ചിലർ പറയുന്നു: അവരുടെ ഉത്ഭവത്തെ കുറിച്ചും പ്രവൃത്തിയെ കുറിച്ചും പല അഭിപ്രായങ്ങളുണ്ട് ബ്രഹ്മാവിന്റെ മൂക്കിൽനിന്നു ജനിച്ചു എന്നു ചിലരും കശ്യപന്റെ മക്കളാണെന്നു മറ്റുചിലരും പറയുന്നു അവരുടെ പ്രധാനി ചിത്രരഥനും ഭാര്യമാർ അപ്സരസ്ത്രീകളും ആകുന്നു.

ഗന്ധർവ്വവിദ്യ—സംഗീതം.

ഗന്ധർവ്വവിവാഹം—എട്ടുവിധം വിവാഹങ്ങളിൽ ഒന്നു. സ്ത്രീപുരുഷന്മാർ അന്യോന്യാനുരാഗം മാത്രം നോക്കിയും മാതാപിതാക്കന്മാരോടെങ്കിലും രക്ഷാകർത്താക്കന്മാരോടോ ആലോചിക്കാതെയും അടിയന്തിരാദികളൊന്നുമില്ലാതെയും ചെയ്യുന്ന വിവാഹം.

ഗന്ധർവ്വവേദം—സംഗീതത്തെക്കുറിച്ചുള്ള ഒരു ഉപവേദം.

ഗയൻ—ഒരു അസുരൻ.

ഗരുഡൻ—അർദ്ധപക്ഷിയും അർദ്ധമനുഷ്യനുമായ വിഷ്ണുവിന്റെ വാഹനം. പക്ഷികളുടെ രാജാവു. ദക്ഷന്റെ പുത്രിയായ വിനതയിൽ കശ്യപന്റെ പുത്രൻ. കശ്യപന്റെ വേറൊരു ഭാര്യയും സർപ്പങ്ങളുടെ മാതാവുമായ കദ്രുവും വിനതയും തമ്മിൽ ഉച്ചൈഃശ്രവസ്സിന്റെ നിറത്തെക്കുറിച്ചു തർക്കമുണ്ടായിട്ടു കദ്രു ജയിക്കയും മുൻനിശ്ചയപ്രകാരം വിനത അവളുടെ ദാസിയായിത്തീരുകയും ചെയ്തു. അതുനിമിത്തം ഗരുഡനും സർപ്പങ്ങളുടെ ശത്രുവായി. ഗരുഡൻ ജനിച്ചപ്പോൾ ഉണ്ടായിരുന്ന ശോഭനിമിത്തം ദേവകൾ അവൻ അഗ്നിയാണെന്നു വിചാരിച്ചുവന്ദിച്ചു. അവനു ഉണ്ണട്ടി അല്ലെങ്കിൽ വിനായകാ എന്ന ഭാര്യയിൽ സമ്പാതി എന്നൊരു പുത്രൻ ജനിച്ചു. ബ്രാഹ്മണരെ ഒഴിച്ചുള്ള മനുഷ്യരെ ഭക്ഷിച്ചുകൊള്ളുവാൻ മാതാപിതാക്കന്മാർ അനുവദിച്ചു എന്നാൽ ഒരിക്കൽ ഭാര്യാസഹിതം ഒരു ബ്രാഹ്മണനെ ഭക്ഷിക്കയും അതിനാൽ തൊണ്ടവെന്തുപോകയും ചെയ്തു. ഒരിക്കൽ ഗരുഡൻ കദ്രുവിനു കാട്ടുത്ത അമ്മയുടെ സ്വാതന്ത്ര്യം സമ്പാദിപ്പാനായി ദേവകളിൽനിന്നു അമൃതം മോഷ്ടിച്ചുകൊണ്ടുപോന്നു അതുനിമിത്തം ഇന്ദ്രനുമായി യുദ്ധം ഉണ്ടായി ഇന്ദ്രൻ തോല്ക്കയും അവന്റെ വജ്രായുധം പൊടിഞ്ഞുപോകയും ചെയ്തു. എങ്കിലും അമൃതം ഇന്ദ്രൻ തിരിച്ചുവാങ്ങി—പേരുകൾ.

ഗരുത്മാൻഗരുഡസ്താർക്ഷ്യോവൈനതേയഃഖഗേശ്വരഃ ।
നാഗാന്തകോവിഷ്ണുരഥഃ സുപർണ്ണഃപന്നഗാശനഃ ॥

ഗർഗ്ഗൻ—പു. ഒരു ജ്യോതിശ്ശാസ്ത്രജ്ഞനായ ഋഷി. വ. കൃഷ്ണന്റെയും യാദവന്മാരുടെയും. ആചാര്യൻ.

ഗർഭഗൃഹം—ക്ഷേത്രത്തിൽ ബിംബം ഇരിക്കുന്ന സ്ഥലം.

ഗാംഗൻ, ഗാംഗായനി—പു. ഭീഷ്മർ വ. കാർത്തികേയൻ.

ഗാണ്ഡിവം—അർജ്ജുനന്റെ വില്ല്, സോമൻ വരുണനും വരുണൻ അഗ്നിക്കും ഖാണ്ഡവവനം ദഹിപ്പിച്ചപ്പോൾ അഗ്നി അർജ്ജുനനും കൊടുത്തു.

ഗാധി—വിശ്വാമിത്രന്റെ പിതാവു്, കൌശാംബരാജാവിന്റെ പുത്രൻ. വിഷ്ണുപുരാണപ്രകാരം ഇന്ദ്രന്റെ അവതാരം.

ഗാന്ദിനി—കാശിരാജാവിന്റെ പുത്രി, പന്ത്രണ്ടു വൎഷം അമ്മയുടെ ഗൎഭത്തിൽ കിടന്നു. പുറത്തു വരാൻ പറഞ്ഞപ്പോൾ മൂന്നുവൎഷം ദിനംപ്രതി ഓരോ പശുവിനെ ബ്രാഹ്മണൎക്കു ദാനംചെയ്യണമെന്നു പിതാവിനോടു മറുപടി പറഞ്ഞു. അപ്രകാരം ചെയ്തുകൊണ്ടു പ്രസവിച്ചപ്പോൾ ഗാന്ദിനീ എന്നു പേരിട്ടു, ജീവകാലം മുഴുവനും അവൾ ഈ ദാനം ചെയ്തുവന്നു. ശ്വഫല്കന്റെ ഭാൎയ്യയും അക്രൂരന്റെ അമ്മയും ആയിരുന്നു.

ഗാന്ദിനീസുതൻ—൧. ഭീഷ്മൻ. ൨. കാൎത്തികേയൻ. ൩. അക്രൂരൻ.

ഗാന്ധാരി—ദുൎയ്യോധനന്റെ മാതുലനായ ശകുനി.

ഗാന്ധാരി—ഗാന്ധാരരാജാവായ സുബലന്റെ പുത്രി, ധൃതരാഷ്ട്രന്റെ ഭാൎയ്യ. ഭൎത്താവ് കുരുടനായിരുന്നതുകൊണ്ടു അവളും കണ്ണുകെട്ടിക്കൊണ്ടു നടന്നു രണ്ടുപേരും വാൎദ്ധക്യത്തിൽ കാട്ടുതീയിൽപെട്ടു നശിച്ചുപോയി, വ്യാസനോടു കാണിച്ച ആതിഥ്യംനിമിത്തം ഗാന്ധാരിക്കു അവൻ ഒരു വരംകൊടുക്കാമെന്നു പറഞ്ഞാറെ അവൾ നൂറുപുത്രന്മാരെ ചോദിച്ചു. പിന്നെ അവൾ രണ്ടുവൎഷം ഗൎഭമായിരുന്നശേഷം ഒരു മാംസപിണ്ഡം പ്രസവിച്ചു, വ്യാസൻ അതെടുത്തു നൂറെറാന്നായി ഖണ്ഡിച്ചു നൂറെറാന്നു ഭരണികളിലായി വെച്ചു, കാലക്രമം കൊണ്ടു മഹാഭയങ്കരങ്ങളായ ലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടി ദുൎയ്യോധനൻ ഒന്നിൽനിന്നു ജനിച്ചു. ഒരുമാസംകഴിഞ്ഞിട്ടു തൊണ്ണൂറെറാൻപതുപുത്രന്മാരും ദുശ്ശള എന്നൊരു പുത്രിയും മററവയിൽനിന്നും ഉണ്ടായി, ഗാന്ധാരിക്കു സൌബലി, സൌബലേയീ എന്നും പേരുകളുണ്ടു.

ഗായത്രി—ഋഗ്വേദത്തിലെ ഏററവും വിശുദ്ധിയുള്ളതായി വിചാരിക്കപ്പെട്ടുവരുന്ന ഒരു മന്ത്രം. എല്ലാ ബ്രാഹ്മണരുടെയും സന്ധ്യാ (രാവിലെയും വൈകുന്നേരവും) വന്ദനങ്ങളിൽ അംഗന്യാസങ്ങളോടുകൂടെ വെള്ളത്തിലോ അതിന്റെ സമീപത്തോ നിന്നുകൊണ്ടു ചൊല്ലേണ്ടതു. "ഓം ഭൂൎഭുവസ്സ്വഃ തത്സവിതുൎവരേണ്യം ഭൎഗ്ഗോദേവസ്യധീമഹി ധിയോയോനഃ പ്രചോദയാൽ" ഒരു സൂൎയ്യപ്രാൎത്ഥന. എന്നാൽ പരബ്രഹ്മസംബന്ധമുള്ളതായി വേദാന്തികൾ വ്യാഖ്യാനിക്കുന്നു.

ഗാരുഡപുരാണം—ഒരു പുരാണം കിളിപ്പാട്ടായി ദാമോദരൻകൎത്താവു തൎജ്ജമചെയ്തിട്ടുണ്ടു.

ഗാലവൻ—വിശ്വാമിത്രന്റെ ഒരു ശിഷ്യൻ, പഠിത്തം കഴിഞ്ഞശേഷം അവൻ ഗുരുവിനോടു എന്തു ദക്ഷിണവേണമെന്നു ചോദിച്ചു, വിശ്വാമിത്രൻ മുഷിഞ്ഞു ഓരോ കറുത്തചെവിയുള്ള ൮൦൦ വെള്ളക്കുതിരകളെ വേണമെന്നുപറഞ്ഞു, ഗാലവൻ വിഷമിച്ചു ഗരുഡനോടു ചോദിച്ചപ്പോൾ ഗരുഡൻ അവനെ യയാതിരാജാവിന്റെ അടുക്കൽ കൊണ്ടുചെന്നു, ആവശ്യപ്പെട്ട കുതിരകളെ കൊടുക്കാൻ കഴിയാഞ്ഞിട്ടു യയാതി തന്റെ മകൾ മാധവിയെ ഗാലവനു കൊടുത്തു. ഗാലവൻ അവളെ ഒന്നാമതു അയോദ്ധ്യാരാജാവായ ഹൎയ്യശ്വനും പിന്നെ കാശിരാജാവായ ദിവോദാസനും അതിൽപിന്നെ ഭോജരാജാവായ ഉശീനരനും കൊടുത്തു അവരോടു ൨൦൦ കുതിരകൾവീതമായി ൬൦൦ കുതിരകളെവാങ്ങി, അവൾ മൂന്നുപ്രാവശ്യം വിവാഹംചെയ്യപ്പെടുകയും ഓരോ ഭൎത്താവിനും ഓരോ പുത്രനെ പ്രസവിക്കയും ചെയ്തെങ്കിലും ഒരു വരംനിമിത്തം അവളുടെ കൌമാരീത്വം പോയില്ല, പിന്നെ ഗാലവൻ അവളെയും ൬൦൦ കുതിരകളെയും കൊണ്ടുചെന്നു വിശ്വാമിത്രനു ദക്ഷിണയായിട്ടു കൊടുത്തു. വിശ്വാമി

ത്രൻ ദക്ഷിണ സ്വീകരിക്കയുംചെയ്തു. മാധവിയിൽ വിശ്വാമിത്രനു അഷ്ടകൻ എന്നൊരു പുത്രൻ ഉണ്ടായി. വിശ്വാമിത്രൻ വനത്തിലേക്കു പോയശേഷം ഗാലവൻ മാധവിയെ യയാതിയുടെ അടുക്കൽതന്നെ തിരികെകൊണ്ടാക്കി. ഹരിവംശപ്രകാരം ഗാലവൻ വിശ്വാമിത്രന്റെ പുത്രനായിരുന്നു.

ഗിരീശൻ — ൧. ശിവൻ. ൨. ഹിമാലയം.

ഗിരിജാ — പാൎവ്വതി.

ഗിരിജ്വരം, ഗിരികണ്ടകം — ഇന്ദ്രന്റെ വജ്രായുധം.

ഗിരിനന്ദിനി, ഗിരിഭൂ — ൧. പാൎവ്വതി. ൨. ഗംഗാ.

ഗീതാ — ഏതെങ്കിലും പ്രത്യേകധൎമ്മവിഷയത്തെയോ തത്വത്തെയോ വ്യാഖ്യാനിക്കുന്നതിനായി പദ്യരൂപമായി ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള പുസ്തകം. ഉദാഹരണങ്ങൾ ശിവഗീത, രാമഗീത, ഭഗവൽഗീത എന്നാൽ ഭഗവൽഗീതയ്ക്കാണ് സാധാരണയായി ഗീതയെന്നു പറഞ്ഞുവരുന്നതു,

ഗീതഗോവിന്ദം — കൃഷ്ണന്റെ ബാല്യത്തെക്കുറിച്ച് ജയദേവൻ ഉണ്ടാക്കിയ ഒരു കാവ്യം. ശൃംഗാരരസം പ്രധാനം. ശ്രീകൃഷ്ണന്റെയും രാധയുടെയും അനുരാഗം വിഷയം. ജീവാത്മാവും പരമാത്മാവുംതമ്മിലുള്ള സംബന്ധം ഗൂഢാൎത്ഥം എന്നു ചിലർ പറയുന്നു. പന്ത്രണ്ടു സൎഗ്ഗവും ഓരോന്നിൽ വ൰ അഷ്ടപദികളും ഉണ്ട്. ജയദേവൻ കൃഷ്ണഭക്തനായിരുന്നു. അദ്ദേഹം കൃഷ്ണപ്രതിമമ്പാകെ ഗീതങ്ങൾ പാടുകയും ഭാൎയ്യ അതിനൊപ്പിച്ചു നൃത്തം ചെയ്കയും ചെയ്തുവന്നു. രാമപുരത്തുവാരിയർ മലയാളത്തിൽ തൎജ്ജമചെയ്തിട്ടുണ്ട്.

ഗുഡാകേശൻ — ൧. ഭഗവൽഗീതയിൽ അൎജ്ജുനന്റെ ഒരു സാധാരണപേരു. ൨. ശിവൻ.

ഗുണങ്ങൾ — തത്വശാസ്ത്രത്തിൽ സത്വഗുണം, രജോഗുണം, തമോഗുണം ഇങ്ങനെ മൂന്നുണ്ട്. സത്വഗുണം അധികമുള്ളവർ മരണശേഷം ദേവകളായി ജനിക്കുന്നു. രജോഗുണമധികമുള്ളവർ മനുഷ്യരായിതന്നെ, എങ്കിലും മുമ്പത്തേതിൽ ഹീനരായി ജനിക്കുന്നു. തമോഗുണമധികമുള്ളവർ വിവേകമില്ലാത്ത മൃഗങ്ങളായി ജനിക്കുന്നു.

ഗുണ്ടെർട്ട് റെവറണ്ട് ഡോക്ടർ എച്ച് — (൧൮൧൪ — ൧൮൯൩) മലബാറിൽ ബാസൽജൎമ്മൻമിഷ്യനിലെ ഒരു മിഷ്യനറി ആയിരുന്നു. കുറേക്കാലം പള്ളിക്കൂടം ഇൻസ്പെക്ടർ ജോലിയും നോക്കിയിരുന്നു. മലയാളഭാഷയുടെ അഭിവൃദ്ധിക്കായി വളരെ പ്രയത്നിച്ചിട്ടുണ്ട്. തന്റെ ജീവിതോദ്ദേശം തന്നെ അതായിരുന്നു എന്നു പറയാം. മലയാളഭാഷയ്ക്കു വ്യാകരണം എന്ന പേരിനു അൎഹതയുള്ള ഒരു പുസ്തകം ആദ്യം ഉണ്ടാക്കിയതു ഇദ്ദേഹമാണു. മലയാളത്തിൽ വിരാമങ്ങളുടെ ഉപയോഗം നടപ്പിൽ വരുത്തിയതും ഇദ്ദേഹമാണു. മലയാളത്തിൽ വളരെ പുസ്തകങ്ങൾ ഉണ്ടാക്കീട്ടുണ്ടു. പ്രധാനകൃതി ഒരു മലയാളനിഘണ്ടു. വേദപുസ്തകത്തിൽ (വേദപുസ്തകംനോക്കുക) പുതിയനിയമവും പഴയനിയമത്തിൽ സങ്കീൎത്തനങ്ങൾ തുടങ്ങിയുള്ള പുസ്തകങ്ങളും തൎജ്ജമചെയ്തിട്ടുണ്ട്. ജൎമ്മൻരാഗത്തിൽ ഇപ്പോഴും പ്രചാരത്തിലുള്ള അനേകം മലയാളഗീതങ്ങളും ഈ ശ്രേഷ്ഠൻ രചിച്ചിട്ടുണ്ട്.

ഗുപ്തൻ— വൈശ്യരുടെ പേരുകളോടുകൂടി സാധാരണയായി ചേൎക്കുന്ന ഒരു പദം.

ഗുഹൻ—൧. കാൎത്തികേയൻ. ൨. ശൃംഗിവേരരാജാവും രാമചന്ദ്രസഖിയും ആയ ഒരു നിഷാദൻ. ൩. വിഷ്ണു.

ഗുഹ്യകർ—കുബേരന്റെ ദ്രവ്യം സൂക്ഷിക്കുന്ന ദേവതകൾ.

ഗൃത്സമദൻ—ഋഗ്വേദത്തിലെ ചില ഗീതങ്ങളുടെ കൎത്താവായ ഒരു ഋഷി.

ഗൃഹസ്ഥാശ്രമം, ഗൃഹാശ്രമം—ബ്രാഹ്മണരുടെ ജീവൽകാലത്തിന്റെ രണ്ടാമത്തെ ഭാഗം. ബ്രാഹ്മണൻ ആശ്രമം നോക്കുക.

ഗോകുലാഷ്ടമി—കൃഷ്ണജയന്തി.

ഗോപതി—൧. ഇന്ദ്രൻ. ൨. കൃഷ്ണൻ. ൩. ശിവൻ. ൪. വരുണൻ.

ഗോപതിഋഷഭൻ—൧. ശിവൻ ൨. കൃഷ്ണൻ വധിച്ച ഒരു അസുരൻ.

ഗോപാലൻ, ഗോവിന്ദൻ—കൃഷ്ണൻ.

ഗോപാലനെഴുത്തച്ഛൻ—കരുണാകരനെഴുത്തച്ഛന്റെയും സൂൎയ്യനാരായണനെഴുത്തച്ഛന്റെയും ശിഷ്യൻ. പാൎവ്വതീസ്വയംവരം എന്നൊരു കിളിപ്പാട്ട് എഴുതിയിട്ടുണ്ട്.

ഗോപികൾ— കൃഷ്ണന്റെ ബാല്യത്തിലെ സഖികൾ.

ഗോവൎദ്ധനം—വൃന്ദാവനത്തിലെ ഒരു പൎവ്വതം, കൃഷ്ണന്റെ സഖികളായ ഗോപികളും മറ്റും കൃഷ്ണന്റെ ഉപദേശപ്രകാരം ഇന്ദ്രനെ വന്ദിക്കുന്നതിനുപകരം ഈ പൎവ്വതത്തെ വന്ദിച്ചതുനിമിത്തം ഇന്ദ്രൻ അതിനെയും അതിന്റെ പൂജക്കാരെയും നശിപ്പിച്ചുകളവാൻ വന്മഴ പെയ്യിച്ചു. എന്നാൽ കൃഷ്ണൻ ഏഴു ദിവസം തന്റെ ചെറുവിരലിന്മേൽ മലയെ ഉയൎത്തിപ്പിടിച്ചുകൊണ്ടു എല്ലാവരെയും രക്ഷിച്ചു.

ഗോവൎദ്ധനധരൻ—കൃഷ്ണൻ.

ഗോവിന്ദപ്പിള്ള, ദിവാൻ ബഹദൂർ എ—(൧൦൧൭-൧൦൭൩) തിരുവിതാംകൂറിൽ പല ഉദ്യോഗങ്ങളിലിരുന്നു പ്രശസ്തിനേടി ഒടുവിൽ ഹൈക്കോൎട്ടുജഡ്ജിയായി. ഔദ്യോഗികജോലിയില്ലാത്ത സമയം സാഹിത്യനിൎമ്മാണത്തിൽ കഴിച്ചു. സംസ്കൃതത്തിൽനിന്നു തൎജ്ജമചെയ്ത ഭഗവൽഗീതയും തമിഴിൽനിന്നുള്ള തിരുക്കുറളും ഇംഗ്ലീഷിൽനിന്നുള്ള ലീയർരാജാവു എന്ന നാടകവും പ്രധാനകൃതികൾ. സൂക്തരത്നമാല മുതലായി ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ വേറെയും അനേകം കൃതികൾ ഉണ്ട്.

ഗോവിന്ദപ്പിള്ള പി. ബി. എ.—വലിയകൊട്ടാരം സൎവ്വാധികാൎയ്യക്കാരായിരുന്നു. ഇദംപ്രഥമമായി മലയാളഭാഷാചരിത്രം ഉണ്ടാക്കി. ഭാഷാചരിത്രത്തെപറ്റി ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ അഭിപ്രായങ്ങളെല്ലാം സ്വീകാൎയ്യങ്ങളല്ലെങ്കിലും

വളരെ അദ്ധ്വാനം ചെയ്തു എഴുതീട്ടുള്ള ഈ പുസ്തകം ഭാഷയ്ക്കു ഒരു അമൂല്യസമ്പത്തുതന്നെയാണ്.

ഭൂഗോളദീപിക — പുരാണങ്ങളെ അടിസ്ഥാനപ്പെടുത്തി തമിഴിൽ ഒരു ഭൂമിശാസ്ത്രപുസ്തകം.

ഗൗതമൻ (ഗോതമൻ) — ൧, ഭരദ്വാജൻ. ൨. ന്യായദർശനത്തിന്റെ സ്ഥാപകനായ ഒരു താപസൻ. ൩, അഹല്യയുടെ ഭർത്താവ്. ൪. കൃപൻ, ൫. ബുദ്ധൻ.

ഗൗതമീ — ൧. ദ്രോണന്റെ ഭാര്യയായ കൃപാ. ൨. ദുർഗ്ഗാ. ൩. ഒരു ഭയങ്കരരാക്ഷസി.

ഗൗരീ — ൧. പാർവതി; ശിവന്റെ ഭാര്യയാകുന്നതിനുമുമ്പുള്ള പേര്. ൨. വരുണന്റെ ഭാര്യ.

ഗൗരീപരിണയം — പാർവ്വതിയുടെ വിവാഹത്തെപ്പറ്റി ചക്രകവിയുടെ ഒരു നാടകം.

ഗൗരീവ്രതം — ഭാദ്രപദമാസം ശുക്ലപക്ഷത്തിലെ തൃതീയദിവസം കൊണ്ടാടുന്ന ഒരു ഉത്സവം.

ഗ്രന്ഥം — ശീഖരുടെ വേദപുസ്തകം. ൨. തമിഴിൽ സംസ്കൃതം എഴുതുന്നതിനു ഉപയോഗിക്കുന്ന അക്ഷരം.

ഗ്രഹങ്ങൾ — ഇവ ഒമ്പതുണ്ട്.

സൂര്യശ്ചന്ദ്രോ മംഗലശ്ച ബുധശ്ചാപി ബൃഹസ്പതിഃ ॥
ശുക്രഃ ശനൈശ്ചരോ രാഹുഃ കേതുശ്ചേതി ഗ്രഹാ നവ ।

ഘ

ഘടകർപ്പരൻ — വിക്രമാദിത്യസഭയിലെ നവരത്നങ്ങളിൽ ഒരുവനായ ഒരു കവി. ഘടകർപ്പരം എന്ന ഒരു ചെറിയ കാവ്യം ഉണ്ടാക്കിയിട്ടുണ്ട്. ശ്ലോകങ്ങൾ യമകങ്ങളാണ്.

ഘടിഘടൻ (ഘണ്ടൻ) — ശിവൻ.

ഘടോൽകചൻ — രാക്ഷസിയായ ഹിഡിംബിയിൽ ഭീമന്റെ പുത്രൻ. ഭാരതയുദ്ധത്തിൽ പാണ്ഡവരുടെ ഭാഗം യുദ്ധം ചെയ്തു. ഒടുവിൽ കർണ്ണനാൽ അവൻ ഇന്ദ്രനിൽനിന്നു കിട്ടിയ ശക്തികൊണ്ടു കൊല്ലപ്പെട്ടു.

ഘർഘരി, ഘൂകനാദിനീ, ഘണ്ണിനിധി — ഗംഗാ.

ഘൃതാചി — ഒരു അപ്സരസ്ത്രീ, രൌദ്രാശ്വനാൽ പത്തു പുത്രന്മാരുണ്ടായി. ഒരു കഥപ്രകാരം അവൾക്കു നൂറു പുത്രിമാരുണ്ടായിരുന്നു. വായു അവരെ ആകാശത്തിലേക്കു തന്നോടുകൂടെ ചെല്ലുന്നതിനു ക്ഷണിച്ചാറെ ചെല്ലാഞ്ഞി

ട്ടു് അവൻ അവരെ ശപിക്കയും അവർ അംഗഹീനരായിത്തീരുകയും ചെയ്തു. ശാപംമാറി സ്വരൂപം പ്രാപിച്ചശേഷം അവരെ കാമ്പിലരാജാവായ ബ്രഹ്മദത്തൻ വിവാഹംചെയ്തു.

ഞ

ഞൻ — ശിവൻ.

ച

ചൻ — ശിവൻ.

ചകോരം — ഒരു പക്ഷി, ചന്ദ്രരശ്മി പാനംചെയ്യുന്നുഎന്നു സങ്കല്പം.

ചക്രം — വിഷ്ണുവിന്റെ ആയുധം.

ചക്രവാകം — ഒരു പക്ഷി. രാത്രി മുഴുവനും ഭാര്യാഭർത്താക്കന്മാർ പിരിഞ്ഞിരിക്കണമെന്നു ഒരു ശാപമുള്ളതിനാൽ രാത്രി മുഴുവനും ഭാര്യയെ വിളിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുമെന്നു സങ്കല്പം.

ചക്രവാളം — ഭൂമിയെ ഒരു മതിലുപോലെ ചുററിയിരിക്കുന്ന ഒരു പർവ്വതം, അതിനപ്പുറം ഇരുട്ടും വെളിച്ചവും ഇല്ല.

ചണ്ഡകൌശികം — ക്ഷേമേശ്വരൻ എന്നൊരു കവി ഹരിശ്ചന്ദ്രന്റെ കഥ നാടകമാക്കിയതു്. ഹരിശ്ചന്ദ്രൻ നോക്കുക.

ചണ്ഡാ, ചണ്ഡീ, ചണ്ഡികാ, ചണ്ഡമുണ്ഡാ (ചാമുണ്ഡാ) — ദുർഗ്ഗാ.

ചണ്ഡീമാഹാത്മ്യം — ദുർഗ്ഗാദേവിക്കു് അസുരന്മാരുടെ മേൽ ഉണ്ടായ ജയത്തെ ഘോഷിക്കുന്ന ഒരു കാവ്യം. മാർക്കണ്ഡേയപുരാണത്തിന്റെ ഒരുഭാഗം ചണ്ഡീപാഠമെന്നും ദേവീമാഹാത്മ്യം എന്നും പേരുകളുണ്ടു്.

ചണ്ഡാലൻ, നീചൻ, അധമൻ — ബ്രാഹ്മണസ്ത്രീയിൽ ശൂദ്രന്റെ പുത്രൻ

ചണ്ഡാലവല്ലകീ, ചണ്ഡാലികാ — ഒരു ചണ്ഡാളന്റെ വീണ.

ചതുരകാരാദി — വീരമാമുനി (Beschi) യുടെ ഒരു ശ്രുതിപ്പെട്ട തമിഴ്നിഘണ്ടു.

ചതുർദ്ദശരത്നങ്ങൾ — സമുദ്രമഥനത്തിൽ കിട്ടിയവ.

ലക്ഷ്മീഃ കൌസ്തുഭപാരിജാതകസുരാധന്വന്തരിശ്ചന്ദ്രമാ
ഗാവഃ കാമദുഘാഃ സുരേശ്വരഗജോരംഭാദിദേവാംഗനാഃ।

അശ്വഃ സപ്തമുഖോ വിഷം ഹരിധനുഃ ശംഖോഽമൃതം ചാംബുധേ
രത്നാനീഹ ചതുർദ്ദശപ്രതിദിനം കുർയ്യുഃ സദാമംഗളം॥

ചതുർദ്ദശവിദ്യകൾ —

ഷഡംഗ മിശ്രിതാവേദാ ധർമ്മശാസ്ത്രം പുരാണകം।
മീമാംസാ തർക്കമപിച ഏതാവിദ്യാശ്ചതുർദ്ദശ॥

ചതുർഭദ്രം (ചതുർവ്വർഗ്ഗം)—മനുഷ്യായുസ്സിന്റെ അർത്ഥങ്ങൾ; ധർമ്മം, അർത്ഥം, കാമം, മോക്ഷം.

ചതുർമ്മുഖൻ—ബ്രഹ്മാവ്.

ചതുർവ്വർഗ്ഗസംഗ്രഹം—പുരുഷാർത്ഥങ്ങളെ വിവരിക്കുന്ന ഒരുകാവ്യം. ക്ഷേമേന്ദ്രൻ ഗ്രന്ഥകർത്താവ്. ചതുർഭദ്രം നോക്കുക.

ചതുർവ്വർണ്ണ്യം—നാലു ജാതികൾ. ബ്രാഹ്മണ, ക്ഷത്രിയ, വൈശ്യ, ശൂദ്ര,

ചന്തുമേനോൻ, ഒയ്യാരത്തു—മലയാളഭാഷയിലെ ഏററവും ഉത്തമ നോവലായ ഇന്ദുലേഖയുടെ കർത്താവ്, ഗദ്യരീതി അനുകരണീയം. ശാരദ എന്നവേറൊരു നോവൽ എഴുതിയതു് പൂർത്തിയാകുംമുമ്പേമരിച്ചുപോയി. ഈനോവൽമിസ്ററർ സി. അന്തപ്പായി പൂർത്തിയാക്കീട്ടുണ്ടു്. ചന്തുമേനോന്റെ ആശയപ്രകാരമോ എന്നു നിർണ്ണയിപ്പാൻ അസാദ്ധ്യം. ചന്തുമേനോൻ മലബാറിൽ ഒരു സബ്ബ്ജഡ്ജി ആയിരുന്നു.

ചന്ദ്രൻ—സോമൻ നോക്കുക.

ചന്ദ്രകാന്തം—ഒരു രത്നക്കല്ല്. ചന്ദ്രരശ്മി തട്ടിയാൽ ദ്രവിച്ചുപോകുമെന്നു സങ്കല്പം. മണിചകം എന്നും പേരുണ്ടു്.

ചന്ദ്രകേതു—൧. ലക്ഷ്മണന്റെ പുത്രൻ ൨. ചകോരദേശത്തിലെ ഒരു രാജാവ്.

ചന്ദ്രഗുപ്തൻ—മഗധദേശത്തിൽ വാണു മൌര്യകുലത്തെ സ്ഥാപിച്ചവൻ. മുദ്രാരാക്ഷസം നാടകത്തിന്റെ നായകൻ· ഈ രാജാവിന്റെ പേരു് ഇന്ത്യയെ ആക്രമിച്ച മക്കദോന്യരാജാവായ അലക്സാണ്ടറിന്റെ ചരിത്രത്തിൽ സന്ദ്രകോട്ടസ് എന്നു കാണുന്നു. അതുകൊണ്ടു് ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിലെ ചില സംഭവങ്ങളുടെ കാലം നിശ്ചയിക്കുന്നതിൽ പ്രധാനമായ ഒരാൾ ആകുന്നു

ചന്ദ്രചൂഡൻ, ചന്ദ്രനാഥൻ—ശിവൻ.

ചന്ദ്രദാരങ്ങൾ—ദക്ഷന്റെ പുത്രിമാരായ ൨൭ നക്ഷത്രങ്ങൾ; ചന്ദ്രൻ അവരെ വിവാഹംചെയ്തു.

ചന്ദ്രപ്രഭാചരിതം—പതിനേഴ സർഗ്ഗത്തിൽ വീരനന്ദിയുടെ ഒരു കാവ്യം ൧൧-ാം ശതാബ്ദം. ജൈനന്മാരുടെ വിശ്വാസങ്ങളെപ്രതിപാദിച്ചിരിക്കുന്നു കനകപ്രഭരാജാവിന്റെ വംശചരിത്രം തുടങ്ങി ജിനനായി ഇന്ദ്രന്റെ അവതാരത്തിൽ അവസാനിപ്പിക്കുന്നു.

ചന്ദ്രവംശം—ഒരു രാജകുലം, ചന്ദ്രനിൽനിന്നുത്ഭവിച്ചു. യാദവരെന്നും പൌരവരെന്നും രണ്ടായി വിഭാഗിക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. കൃഷ്ണൻ യദുകുലത്തിലുള്ളവനും, ദുഷ്യന്തൻ, കൌരവർ, പാണ്ഡവർ മുതലായവർ പൌരവന്മാരും ആകുന്നു. വിഷ്ണുപുരാണത്തിൽ ഈ വംശക്കാരായ എല്ലാവരുടേയും പേരുകളുണ്ടു്.

ചന്ദ്രഹാസം — രാവണന്റെ വാളു്.

ചന്ദ്രഹാസൻ — കേരളത്തിലെ ഒരു രാജാവു്; സുധാർമ്മികന്റെ പുത്രൻ. ജനിച്ചപ്പോൾത്തന്നെ മാതാപിതാക്കന്മാർ മരിച്ചുപോകയാൽ വലിയ ദാരിദ്ര്യത്തിൽ അകപ്പെട്ടു. വളരെ പ്രയാസങ്ങളിൽക്കൂടി കടന്നശേഷം രാജാവായി, യാഗംചെയ്വാനുള്ള കുതിരയെയുംകൊണ്ടു് കൃഷ്ണനും അർജ്ജുനനും ചന്ദ്രഹാസന്റെ രാജ്യത്തിൽ ചെല്ലുകയും ആ സമയം ചന്ദ്രഹാസൻ അവരുടെ ഒരുസഖാവായിത്തീരുകയും ചെയ്തു.

ചന്ദ്രാഭിഷേകം — രാമേശ്വരന്റെ ഒരു നാടകം, ചാണക്യൻ നന്ദകുലം നശിപ്പിച്ചതും ചന്ദ്രഗുപ്തനെ അഭിഷേകംചെയ്തതും വിഷയം. മുദ്രാരാക്ഷസത്തോളം നന്നല്ല.

ചന്ദ്രാലോകം — അലങ്കാരങ്ങളെപ്പറ്റി ജയദേവന്റെ ഒരു കൃതി; കുവലയാനന്ദം നോക്കുക.

ചന്ദ്രോത്സവം — പ്രാചീനമായ ഒരു ഉൽകൃഷ്ടമണിപ്രവാളകാവ്യം. ഇതിലെ വർണ്ണനകൾ സഹൃദയഹൃദയാഹ്ലാദകങ്ങളാണ്. മലയാളഭാഷയുടെ ഒരക്ഷയനിക്ഷേപമായ പ്രസ്തുത കാവ്യത്തിന്റെ കർത്താവു്, ഇളയത്തു രാമാനുജനാണെന്നു ചിലരും മേല്പുത്തൂർ ഭട്ടതിരിയാണെന്നു മറ്റുചിലരും മനക്കുളം രാജവംശത്തിലെ ഒരു രാജാവിന്റെ ആശ്രിതനായ ഒരാളാണെന്നു വേറെചിലരും സംസ്കൃതപണ്ഡിതനും സരസനുമായ ഒരു നമ്പൂരിയാണെന്നു ഇനിയും ചിലരും, കോഴിക്കോട്ടു സാമൂതിരിയുടെ പണ്ഡിതസദസ്സിലെ പ്രസിദ്ധന്മാരായ പതിനെട്ടുകവികളിൽ ഒരാളാണെന്നും അയാൾ ഉദ്ദണ്ഡശാസ്ത്രികളുടെ സമകാലനനാണെന്നും പിന്നെച്ചിലരും അഭിപ്രായപ്പെടുന്നതല്ലാതെ തീർച്ചപ്പെട്ടിട്ടില്ല.

ചമ്പൻ — യയാതിയുടെ സന്തതിയിലൊരുവനായ പൃഥുലാക്ഷന്റെ പുത്രൻ. ചമ്പനഗരം പണിയിച്ചു.

ചമ്പു — ഗദ്യപദ്യസമ്മിശ്രമായ ഒരു കാവ്യം. ഉദാഹരണങ്ങൾ:— ഭോജചമ്പു (രാമായണം), നളചമ്പു, ഭാരതചമ്പു, ഹസ്തഗിരിചമ്പു.

ചമ്പൂഭാഗവതം — ആറു വിലാസങ്ങളിലായി ശ്രീകൃഷ്ണചരിതം, കവി അഭിനവകാളിദാസൻ, കവിയുടെ യഥാർത്ഥപ്പേരിനെപ്പറ്റി വിവരമില്ല; കാളിദാസകൃതിയുടെ വിശിഷ്ടതയൊന്നുമില്ല.

ചരകൻ — ചരകം എന്ന ശ്രുതിപ്പെട്ട വൈദ്യപുസ്തകത്തിന്റെ കർത്താവു് ശേഷസർപ്പത്തിന്റെ അവതാരമാണെന്നു ഒരു കഥയുണ്ടു്. വാഗ്ഭടന്റെ അഷ്ടാംഗഹൃദയം ചരകന്റെയും സുശ്രുതന്റെയും കൃതികളിൽനിന്നു എടുത്തു ചുരുക്കി എഴുതീട്ടുള്ളതാണു്.

ചലലാ, ചപലാ — ലക്ഷ്മിയുടെ ഒരു പേരു്.

ചാക്ഷുഷൻ — ആറാമത്തെ മനു.

ചാണക്യൻ — നന്ദകുലത്തെ നശിപ്പിച്ചു ചന്ദ്രഗുപ്തനെ രാജാവാക്കിയ ഒരു ഉപായിയായ ബ്രാഹ്മണൻ. മുദ്രാരാക്ഷസം നാടകത്തിലെ ഒരു പ്രധാന പാത്രം, വിഷ്ണുഗുപ്തൻ എന്നും കൌടില്യൻ എന്നും പേരുകളുണ്ടു്.

ചാണക്യശതകം—ചാണക്യന്റെ പ്രമാണങ്ങൾ അടങ്ങിയ ഒരു കാവ്യം.

ചാണൂരൻ—കംസന്റെ സേവകനായ ഒരു മല്ലൻ. കൃഷ്ണൻ അക്രൂരന്റെ ക്ഷണപ്രകാരം മധുരയിൽ ചെന്നപ്പോൾ ചാണൂരനുമായി ദ്വന്ദ്വയുദ്ധം ഉണ്ടാകയും ചാണൂരൻ വധിക്കപ്പെടുകയും ചെയ്തു. ഈ സംഭവത്തിൽനിന്നു കൃഷ്ണനു ചാണൂരമർദ്ദനൻ (സൂദനൻ) എന്നു പേരുണ്ടായി.

ചാതകം—ഒരു പക്ഷി. ദാഹത്തിനു മഴത്തുള്ളിമാത്രമേ പാനംചെയ്യു എന്നു സങ്കല്പം. ഗർവ്വത്തിന്റെ ഉദാഹരണം.

ചാതകസന്ദേശം—ടിപ്പുവിന്റെ കാലത്തു ബ്രിട്ടീഷ് മലബാറിൽനിന്നു തിരുവനന്തപുരത്തേയ്ക്കു ഓടിപ്പോന്ന ഒരു നമ്പൂതിരിയുടെ കൃതി.

ചാത്തുക്കുട്ടി മന്നാടിയാർ—ചമ്പത്തിൽ, ഒരു വക്കീലായിരുന്നു. ഹാലാസ്യമാഹാത്മ്യം കാവ്യവും ജാനകീപരിണയം, ഉത്തരരാമചരിതം ഈ നാടകങ്ങളും തർജ്ജമചെയ്തിട്ടുണ്ട്. ഉത്തരരാമചരിതമാണ് പ്രധാന തർജ്ജമ. (൧൦൩൨—)

ചാന്ദ്രമസീ—ബൃഹസ്പതിയുടെ ഭാര്യ.

ചാന്ദ്രായണം—ചന്ദ്രന്റെ വൃദ്ധിക്ഷയങ്ങളെ ആശ്രയിച്ചിട്ടുള്ള ഒരു വ്രതം. വെളുത്തവാവിന്റെ ദിവസം പതിനഞ്ചുവാഭക്ഷണത്തിൽ ആരംഭിച്ചു ദിനംപ്രതി ഓരോന്നു കുറച്ചു, കറുത്തവാവിങ്കൽ ഭക്ഷണമില്ലാതിരുന്നു, പിന്നെ ദിനംപ്രതി ഓരോന്നു വെളുത്തവാവുവരെ വർദ്ധിപ്പിക്ക.

ചാമുണ്ഡാ—ദുർഗ്ഗാദേവി. രാക്ഷസന്മാരായ ചണ്ഡൻ മുണ്ഡൻ ഇവരെ കൊന്നതുകൊണ്ടു ചാമുണ്ഡാ എന്നു പേർ. കടകിലെ ഗ്രാമദേവത—ഭദ്രകാളി—മഹിഷാസുരനെ വധിച്ചു.

ചാരു—ബൃഹസ്പതി.

ചാരുചര്യാ—സന്മാർഗ്ഗസംബന്ധമായി ക്ഷേമേന്ദ്രൻ ഉണ്ടാക്കിയ നൂറു ശ്ലോകങ്ങൾ അടങ്ങിയ ഒരു കാവ്യം.

ചാരുധാമാ, (ധാരാ, രാവാ)—ഇന്ദ്രന്റെ ഭാര്യയായ ശചീ.

ചാരു, ചാരുദേഹൻ, ചാരുദേഷ്ണൻ, ചാരുഗുപ്തൻ—കൃഷ്ണന്റെയും രുഗ്മിണിയുടെയും പുത്രന്മാർ.

ചാരുദത്തൻ—മൃച്ഛകടീ നാടകത്തിലെ നായകൻ

ചാരുമതീ—കൃഷ്ണന്റെയും രുഗ്മിണിയുടെയും പുത്രി.

ചാരുഹാസിനീ—൧. രുഗ്മിണി. ൨. ലക്ഷ്മണാ.

ചാർവാകൻ—൧. ദുര്യോധനന്റെ ഇഷ്ടനായ ഒരു രാക്ഷസൻ, യുദ്ധത്തിന്റെയും ശേഷം യുധിഷ്ഠിരൻ ഹസ്തിനപുരനഗരപ്രവേശം ചെയ്യുമ്പോൾ ചാർവാകൻ ഒരു ബ്രാഹ്മണവേഷം ധരിച്ചു ചെന്നു അവനെ മഹാപാപിയാണെന്നു പറഞ്ഞു നിന്ദിച്ചു. അപ്പോൾ നേരറിഞ്ഞ ബ്രാഹ്മണരുടെ കണ്ണുകളിൽനിന്നു

അഗ്നിപുറപ്പെട്ടു അവനെ ദഹിപ്പിച്ചു കളഞ്ഞു, അവൻ ഭീമനെ ദുൎയ്യോധനൻ കൊന്നുകളഞ്ഞു എന്നും ഒരു ധ്വനി പുറപ്പെടുവിച്ചു. ൨. ഒരു നാസ്തികനായ തത്വജ്ഞൻ. പ്രത്യക്ഷമല്ലാത്ത് പ്രമാണങ്ങളൊന്നും സ്വീകരിക്കയില്ല. ലോകം ആദികാരണം കൂടാതെ ഉണ്ടായി ധൎമ്മാധൎമ്മവും മരണശേഷം മോക്ഷവും നരകവും ഇല്ല. എന്ന മതക്കാരൻ.

ചിത്തജൻ—കാമദേവൻ.

ചിത്തിരപൌൎണ്ണമി—ചിത്തിരമാസത്തിൽ വെളുത്തവാവു; ചിത്രഗുപ്തനു ബലിയിടുന്ന ദിവസം.

ചിത്രകൂടം—വാല്മീകിയുടെ ആശ്രമം ഉണ്ടായിരുന്ന സ്ഥലം. രാമനും സീതയും അവിടെ പലപ്രാവശ്യം പാൎത്തിട്ടുണ്ടു്.

ചിത്രഭാരതം—ക്ഷേമേന്ദ്രന്റെ ഒരു നാടകം. ഭാരതയുദ്ധം വിഷയം.

ചിത്രമീമാംസ—അലങ്കാരങ്ങളെ പററി അപ്പയ്യദീക്ഷിതരുടെ ഒരു പുസ്തകം

ചിത്രാംഗദൻ—ശന്തനുരാജാവിന്റെ പുത്രൻ ഭീഷ്മന്റെസഹോദരൻ. വലിയ അഹങ്കാരി ആയിരുന്നു, ചിത്രാംഗദൻ എന്നു തന്നെ പേരുള്ള ഒരു ഗന്ധൎവ്വനോടുള്ള യുദ്ധത്തിൽ കൊല്ലപ്പെട്ടു.

ചിത്രാംഗദാ—അൎജ്ജുനന്റെ ഭാൎയ്യയും ബഭ്രുവാഹനന്റെ മാതാവും ചിത്രവാഹനരാജാവിന്റെ പുത്രി.

ചിത്രാംഗദസു—വ്യാസന്റെ മാതാവായ സത്യവതിയുടെ ഒരു പേരു.

ചിത്രഗുപ്തൻ—യമന്റെ ഗുമസ്തൻ, മനുഷ്യരുടെ സൽകൎമ്മങ്ങളെയും ദുഷ്കൎമ്മങ്ങളെയും എഴുതിവെക്കുന്നവൻ.

ചിത്രയജ്ഞം—ദക്ഷന്റെ കഥ നാടകമായി വൈദ്യനാഥവാചസ്പതി ഉണ്ടാക്കിയതു്.

ചിത്രരത്നാകരം—ശബ്ദാലങ്കാരത്തെ പററി ചക്രകവിയുടെ ഒരു പുസ്തകം

ചിത്രരഥൻ—ഒരു ഗന്ധൎവ്വരാജാവു് മുന്നിയിൽ കാശ്യപന്റെപതിനാറു പുത്രന്മാരിൽ ഒരുവൻ.

ചിത്രലേഖാ—ബാണന്റെ പുത്രിയായ ഉഷയുടെ സഖി തന്റെ മന്ത്രശക്തികൊണ്ടു അനിരുദ്ധനെ അവളുടെ അടുക്കലേക്കു വശീകരിച്ചു കൊണ്ടുപോയി; ചിത്രമെഴുത്തിൽ വളരെ നൈപുണ്യം ഉണ്ടായിരുന്നു.

ചിത്രസേനൻ—൧. ധൃതരാഷ്ട്രന്റെ ഒരു പുത്രൻ. ൨. യക്ഷരുടെ പ്രധാനി.

ചിദാനന്ദാനുഭവസാരം—വേദാന്തത്തെപ്പററി ചിദാനന്ദന്റെ ഒരു കൎണ്ണാടകപുസ്തകം.

ചിന്താമണി—ആഗ്രഹിക്കുന്ന സകലവും കൊടുക്കുന്ന ഒരു ദിവ്യരത്നം. ഈ പേര ശാസ്ത്രഗ്രന്ഥങ്ങളുടെ പേരോട ചേൎക്കാറുണ്ട. ഗണിതചിന്താമണി, തൎക്കചിന്താമണി, വിവേകചിന്താമണി.

ചിന്താമണിവൈദ്യം—അഗസ്ത്യമുനിയുടെ പ്രമാണങ്ങളനുസരിച്ചു തമിഴ്പ്രദേശങ്ങളിൽ നടപ്പുള്ള വൈദ്യം. കേരളത്തിൽ പ്രചാരമുള്ളതു അഷ്ടാംഗഹൃദയവൈദ്യമാണ.

ചിന്താരത്നം. എഴുത്തച്ഛന്റെ ഒരു കിളിപ്പാട്ടു. വേദാന്തവിഷയം.

ചിരജീവികൾ—മരണമില്ലാത്ത ഏഴുപേർ.

അശ്വത്ഥാമാബലിൎവ്യാസോ ഹനുമാംശ്ച വിഭീഷണഃ ।
കൃപഃ പരശുരാമശ്ചസപ്തൈതേ ചിരജീവിനഃ ॥—എണ്ണതേക്കുന്നതിനു മുമ്പായി ഏഴുതുള്ളി എണ്ണ നിലത്തു വരിയായി തൂകി വിരൽകൊണ്ടു ചേൎത്തു ആ വിരൽ ആദ്യം തലയിൽ തേച്ചാൽ ദീൎഘായുസ്സുണ്ടാകുമത്രേ.

ചിലപ്പധികാരം—ഒരു പുരാതനതമിഴ്കാവ്യം.

ചൂഡാമണി—അമരകോശത്തെ അനുകരിച്ചു മണ്ഡലപുരുഷൻ പതിനാറാം ശതാബ്ദത്തിൽ ഉണ്ടാക്കിയ ഒരു തമിഴ്നിഘണ്ടു.

ചൂൎണ്ണകം—കഠോരാക്ഷരങ്ങളും സമാസങ്ങളും ഇല്ലാത്ത ഒരുവിധം പദ്യം.

ചെന്തമിഴ്—പുരാതനതമിഴ്; പ്രധാനപുസ്തകങ്ങളൊക്കെ ഈ ഭാഷയിലാണ എഴുതീട്ടുള്ളതു. സംസ്കൃതപദങ്ങൾ ഇല്ലെന്നുതന്നെ പറയാം. ഇതിന്റെ ഒരു വ്യാകരണം വീരമാമുനി ലത്തീൻ ഭാഷയിൽ ഉണ്ടാക്കീട്ടുണ്ട.

ചെറുശ്ശേരി—കൃഷ്ണഗാഥ നോക്കുക.

ചെല്ലൂർമാഹാത്മ്യം—ഒരു വിശിഷ്ട ചമ്പൂകാവ്യം. വിഷയത്തിനു പ്രാധാന്യം കല്പിക്കാനില്ല കാവ്യഗുണം അത്യാദൃശമാണെന്നു സമ്മതിക്കണം. പുനംനമ്പൂരിയുടെ കൃതിയാണെന്നു വിശ്വസിച്ചുപോരുന്നു.

ചേകിതാനൻ—മ. ശിൻ. ല. കേകയരാജാവായ ധൃഷ്ടകേതുവിന്റെ പുത്രൻ. പാണ്ഡവന്മാരുടെ ഒരു സഖാവ.

ചേദിരാജാവു—ശിശുപാലൻ.

ചേലപ്പറമ്പുനമ്പൂരി ഒരു പ്രസിദ്ധനായ ഭാഷാകവി. ചില വിലപിടിച്ച ഒറ്റശ്ലോകങ്ങളല്ലാതെ ഗ്രന്ഥങ്ങൾ ഒന്നും എഴുതിയിട്ടുള്ളതായി അറിഞ്ഞിട്ടില്ല.

ചൈതന്യചന്ദ്രോദയം—കവികൎണ്ണപൂരൻ ഉണ്ടാക്കിയ ഒരു നാടകം. ചൈതന്യൻ ഒരു വൈഷ്ണവപരിഷ്കാരി ആയിരുന്നു. കൃഷ്ണന്റെ ഒരു അവതാരം ആയിരുന്നെന്നു ചിലർ വിചാരിക്കുന്നു. പ്രബോധചന്ദ്രോദയത്തെ അനുകരിക്കുന്നു.

ചൈത്രയജ്ഞം—ദക്ഷന്റെ യാഗം വിഷയമാക്കി വൈദ്യനാഥൻ എന്നൊരു കവി ഉണ്ടാക്കിയ ഒരു സംസ്കൃതനാടകം.

ചൈത്രരഥം—കുബേരന്റെ ഉദ്യാനം.

ചൈത്രോത്സവം—ചിത്തിരമാസത്തിൽ മധുരയിലെ ഒരു ഉത്സവം.

ചൊക്കനാഥൻ—മധുരയിൽ ശിവന്റെ ഒരു രൂപം. ശക്തി മീനാക്ഷി.

ചൌരപഞ്ചാശികം—കാശ്മീരദേശീയനായ ബില്ഹണൻ ഉണ്ടാക്കിയ ഒരു ചെറിയ വിശിഷ്ടകാവ്യം. പതിനൊന്നാംശതാബ്ദം, കവി രാജാവിന്റെ പുത്രി ശശിലേഖയെ സ്നേഹിക്കയാൽ രാജാവു കവിയെ കൊന്നുകളവാൻ കല്പിച്ചു. തന്റെ അനുരാഗസ്മരണയാണ് കാവ്യവിഷയം. രാജാവ് കവിതകണ്ടു സന്തോഷിച്ചു പുത്രിയെ കവിക്കു ഭാര്യയായി കൊടുത്തു.

ച്യവനൻ—ഭൃഗുവിന്റെ പുത്രനായ ഒരു ഋഷി, ച്യവനൻ നർമ്മദാതീരത്തിൽ തപസ്സു ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ ചിതൽപ്പുറ്റുകൊണ്ടു കണ്ണൊഴികെ ശേഷം ശരീരം മുഴുവനും മൂടിപ്പോയി. ഒരിക്കൽ ശര്യാതരാജാവിന്റെ പുത്രിയായ സുകന്യ അതിലെ പോകുമ്പോൾ ചിതൽപ്പുറ്റിൽ രണ്ടു കണ്ണുകൾ കണ്ടിട്ടു ഒരു കോലുകൊണ്ടു കുത്തിനോക്കി. അവളുടെ നേരെ ച്യവനനുണ്ടായ കോപം ശര്യാതൻ അവളെ അവനു ഭാര്യയായി കൊടുത്തശേഷം മാത്രം ശമിച്ചു അതിന്റെശേഷം ഒരിക്കൽ അശ്വിനികൾ ച്യവനന്റെ ആശ്രമത്തിൽ ചെന്നു സുകന്യ അവളുടെ വൃദ്ധനും വിരൂപനുമായ ഭർത്താവിനെവിട്ടു അവരോടുകൂടെ ചെല്ലുവാൻ അപേക്ഷിച്ചു അവരുടെ ആഗ്രഹം സാധിക്കാഞ്ഞിട്ടു അവർ ച്യവനനോടുകൂടി ഒരു കുളത്തിൽ ചെന്നു കുളിച്ചശേഷം മൂവരുംകൂടി ഒരേ രൂപമുള്ളവരായി സുകന്യയുടെ അടുക്കൽ വന്നു എന്നാലും. സുകന്യ അവളുടെ ഭർത്താവിനെ തിരിച്ചറിഞ്ഞു. അതിന്റെശേഷം ച്യവനൻ അശ്വിനികളോടുള്ള നന്ദിനിമിത്തം അവരെയുംകൂടി സോമയാഗത്തിൽ ചേർത്തുകൊള്ളുവാൻ ഇന്ദ്രനെ നിർബന്ധിച്ചു സമ്മതിപ്പിച്ചു. മേൽപ്രകാരം ഭാരതത്തിലും, ഈ കഥതന്നെ വേറെ വിധത്തിൽ ശതപഥബ്രാഹ്മണം മുതലായ പുസ്തകങ്ങളിലും കാണുന്നു. ഭൃഗുവിന്റെ ഭാര്യയായ പുലോമയെ പുലോമൻ എന്ന രാക്ഷസൻ മോഷ്ടിച്ചുകൊണ്ടുപോകുമ്പോൾ അവളുടെ ഗർഭപാത്രത്തിൽനിന്നു വീണുപോയ കുഞ്ഞാകകൊണ്ടു ച്യവനൻ എന്നു പേരുണ്ടായി.

ഛ

ഛന്ദസ്സ്—(രാഗം, വൃത്തം) വേദാംഗങ്ങളിൽ ഒന്ന്, ഇതിനെ സംബന്ധിച്ചു ഏറ്റവും പുരാതനമായ പുസ്തകം പിംഗലൻ ഉണ്ടാക്കിയ ഛന്ദശ്ശാസ്ത്രം ആകുന്നു. ഇതുകൂടാതെ നിദാനസൂത്രം, ശ്രുതബോധം, വാണീഭൂഷണം, വൃത്തദർപ്പണം, വൃത്തരത്നാകരം. വൃത്തകൗമുദി, ഛന്ദോമഞ്ജരി, സുവൃത്തതിലകം മുതലായി അനേകം പുസ്തകങ്ങളുണ്ട്. അഗ്നിപുരാണത്തിലും ഛന്ദശ്ശാസ്ത്രത്തിന്റെ ഒരു വിശദമായ വിവരണം ഉണ്ട്.

ഛന്ദോമഞ്ജരി—ഛന്ദസ്സിനെപ്പറ്റി ഗംഗാദാസൻ എന്ന കവിയുടെ ഒരു കൃതി.

ഛാഗമുഖൻ—കാൎത്തികേയൻ.

ഛാഗരഥൻ—അഗ്നി.

ഛാന്ദോഗ്യം—സാമവേദത്തിന്റെ ഉപനിഷത്ത്.

ഛായാ—സംജ്ഞയ്ക്കു തന്റെ ഭൎത്താവായ സൂൎയ്യന്റെ തീവ്രതയെ സഹിക്കാൻ കഴിയാഞ്ഞിട്ട് തന്റെ ദാസിയായ ഛായയെ തന്റെ സ്ഥലത്താക്കി ക്കിയുംവെച്ച് പൊയ്ക്കളഞ്ഞു അങ്ങിനെ ഛായയ്ക്കു സൂൎയ്യനാൽ ശനിയും സാവൎണ്ണിയും എന്നു രണ്ടു പുത്രന്മാരും തപതീ എന്നൊരു പുത്രിയും ഉണ്ടായി. ഈ മക്കളോടു ഛായ പക്ഷഭേദം കാണിക്കകൊണ്ട് അവരെ ചവിട്ടുന്നതിനായി സംജ്ഞയുടെ മകൻ കാലുയൎത്തിയപ്പോൾ ഛായ അവനെ ശപിക്കയും ആ ശാപംനിമിത്തം അവന്റെ കാലു വ്രണപ്പെടുകയും ചെയ്തു.* ഇതിനാൽ ഛായ തന്റെ ഭാൎയ്യയായ സംജ്ഞയല്ലെന്നു സൂൎയ്യൻ അറിഞ്ഞിട്ട സംജ്ഞയെത്തന്നെ അന്വേഷിച്ചു പിടിച്ചുകൊണ്ടുവന്നു.

ഛായാസുതൻ—ശനി.

ജ

ജൻ—൧. ശിവൻ. ൨. വിഷ്ണു.

ജഗൽഗുരു—൧. ശിവൻ. ൨. വിഷ്ണു. ൩. ബ്രഹ്മാവ്, ൪. നാരദൻ.

ജഗദ്ധരൻ—ക്രിസ്താബ്ദം പതിന്നാലാം നൂററാണ്ടിനുശേഷം ജീവിച്ചിരുന്ന ഒരു ശ്രുതിപ്പെട്ട ഗ്രന്ഥകൎത്താവ്, മാലതീമാധവം വേണീസംഹാരം മുതലായ പുസ്തകങ്ങളെ വ്യാഖ്യാനിച്ചിട്ടുണ്ട്.

ജഗന്നാഥൻ—൧. വിഷ്ണു. ൨. ദത്താത്രേയൻ. ൩. ജഗന്നാഥപുരത്തിലെ ഒരു ബിംബം; കൃഷ്ണൻ ജരസനാൽ കൊല്ലപ്പെട്ടശേഷം ശരീരം അഴുകി അഴുകി അസ്ഥികൾ ഒരു മരത്തിന്റെ ചുവട്ടിൽ കിടന്നിരുന്നു. (അൎജ്ജുനൻ കൃഷ്ണന്റെ ശേഷക്രിയ ചെയ്തു എന്നും കഥയുണ്ട്) ചില ഭക്തിമാന്മാർ അവയെ എടുത്തു ഒരു പെട്ടിയിൽ സൂക്ഷിച്ചു. അനന്തരം ജഗന്നാഥന്റെ ഒരു ബിംബം ഉണ്ടാക്കി കൃഷ്ണന്റെ അസ്ഥികളെ അതിനുള്ളിൽ ഇട്ടു സൂക്ഷിക്കണമെന്ന് വിഷ്ണുഭക്തിമാനായ ഇന്ദ്രദ്യുമ്നരാജാവിനോട കല്പിച്ചു പണി മുഴുവനും തീരുംമുമ്പേ ആരും കാണ്മാൻ ചെല്ലാതിരിക്കുമെങ്കിൽ ആ ബിംബം ഉണ്ടാക്കാമെന്നു വിശ്വകൎമ്മാവ് ഏററു. പതിനഞ്ചുദിവസം കഴിഞ്ഞിട്ട ഇന്ദ്രദ്യുമ്നൻ ക്ഷമയില്ലാതെ പണിനോക്കാൻ ചെല്ലുകയാൽ വിശ്വകൎമ്മാവ് ബിംബത്തെ കൈയും കാലുംഇല്ലാതെ ഇട്ടിട്ടു പൊയ്ക്കളഞ്ഞു. എന്നാൽ ഇന്ദ്രദ്യുമ്നന്റെ അപേക്ഷയാൽ ബ്രഹ്മാവ് ആ ബിംബത്തെ കീൎത്തിപ്പെട്ടതാക്കുകയും അതിന്റെ പ്രതിഷ്ഠാസമയം പ്രധാനാചാൎയ്യനായിരിക്കയും ചെയ്തു.

ജഗന്നാഥക്ഷേത്രം—കട്ടാക്കിനു സമീപം പുരി എന്ന സ്ഥലത്തെ ശ്രുതിപ്പെട്ട ക്ഷേത്രം. ജഗന്നാഥൻ (൩) നോക്കുക. അവിടെ ശ്രീകൃഷ്ണനും ബലഭദ്രനും സുഭദ്രയും ആരാധിക്കപ്പെടുന്നു. കൊല്ലംതോറുമുള്ള രഥോത്സവം പ്രധാനം.

ജഗന്നാഥപണ്ഡിതൻ—രസഗംഗാധരം എന്ന ശ്രുതിപ്പെട്ട പുസ്തകത്തിന്റെ കൎത്താവു്. ഭാമിനീവിലാസം, ഗംഗാലഹരി, പീയൂഷലഹരി, സുധാലഹരി, അമൃതലഹരി കരുണാലഹരി എന്ന പുസ്തകങ്ങളും ഉണ്ടാക്കീട്ടുണ്ടു് ഏകദേശം ക്രിസ്താബ്ദം ൧൬൦൦-നോടടുപ്പിച്ചു ജീവിച്ചു.

ജഗന്മാതാ—ശിവന്റെ ഭാൎയ്യ, പാൎവ്വതി.

ജടാജൂടം—ശിവന്റെ ജട.

ജടായുസ്സ്—പക്ഷിരാജാവു്, ഗരുഡന്റെ മകനാണെന്നു ചിലരും ശ്യേനിയിൽ അരുണന്റെ മകനാണെന്നു മറ്റു ചിലരും പറയുന്നു. സീതയെ രാവണൻ കൊണ്ടുപോകാതിരിപ്പാൻ അവനോടു ഘോരയുദ്ധംചെയ്തു. രാവണൻ തോല്പിച്ചിട്ടു മുറിവേല്പിച്ചിട്ടുപോയി. മരിക്കുംമുമ്പേ രാമൻ വരികയും ജടായുസ്സ് സീതയ്ക്കുസംഭവിച്ച വൃത്താന്തം പറഞ്ഞുകേൾപ്പിക്കയും ചെയ്തു. രാമലക്ഷ്മണന്മാർ ജടായുസ്സിന്റെ ശേഷക്രിയകൾ ചെയ്തശേഷം അവൻ ഒരു അഗ്നിരഥത്തിൽ സ്വർഗ്ഗാരോഹണം ചെയ്തു. ജടായുസ്സ് ദശരഥന്റെ ഒരു സഖാവായിരുന്നെന്നും ശനിയുടെ കോപത്തിൽനിന്നും ആ രാജാവിനെ രണ്ടുപ്രാവശ്യം രക്ഷിച്ചെന്നും പുരാണങ്ങളിൽ കാണുന്നു.

ജടാസുരൻ—ബ്രാഹ്മണവേഷത്തിൽ വന്നു യുധിഷ്ഠിരൻ, സഹദേവൻ, നകുലൻ, ദ്രൌപദി ഇവരെ എടുത്തുകൊണ്ടു പൊയ്ക്കളഞ്ഞ ഒരു രാക്ഷസൻ, ഭീമനാൽ കൊല്ലപ്പെട്ടു

ജടിലാ—ഗൌതമന്റെ പുത്രി; ഏഴുപേരുടെ ഭാൎയ്യയായ ഒരു സുകൃതമുള്ള സ്ത്രീ.

ജനാൎദ്ദനൻ—൧. വിഷ്ണു. ൨. കൃഷ്ണൻ.

ജനസ്ഥാനം—ദണ്ഡകാരണ്യത്തിന്റെ ഒരു ഭാഗം.

ജനകൻ—൧. ഒരു മിഥിലരാജാവു്. നിമി മക്കളില്ലാതെ മരിച്ചപ്പോൾ ഋഷിമാർ അവന്റെ ശരീരം മഥനംചെയ്താറെ ആ ശരീരത്തിൽനിന്നു ജനകൻ ജനിച്ചു. ൨. സീതയുടെ പിതാവായ വിദേഹരാജാവു് മക്കളില്ലാഞ്ഞിട്ടു യാഗംചെയ്വാനായി നിലം ഉഴുതുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ ആ നിലത്തുനിന്നു സീത പുറപ്പെട്ടുവന്നു തന്റെ സുകൃതംകൊണ്ടും വിശുദ്ധിയുള്ള ജീവനംകൊണ്ടും രാജൎഷിയായിത്തീൎന്നു. ശീരധ്വജൻ എന്നും പേരുണ്ടു്.

ജനമേജയൻ—അൎജ്ജുനന്റെ പൌത്രനായ പരീക്ഷിത്തിന്റെ പുത്രൻ; ഹസ്തിനപുരത്തിൽ വാണു. വൈശമ്പായനൻ മഹാഭാരതം ചൊല്ലിക്കേൾപ്പിച്ചതു ഈ രാജാവിനെയാണു്. പരീക്ഷിത്തു വിഷംതീണ്ടി മരിച്ചുപോകകൊണ്ടു ജനമേജയൻ ഒരു നാഗബലി കഴിക്കയും തക്ഷകൻ ഒഴികെയുള്ള സകല നാഗങ്ങളെയും ദഹിപ്പിച്ചുകളകയും ചെയ്തു. ആസ്തീകൻ എന്ന ഋഷിയുടെ അപേക്ഷയാൽ ബലിനിറുത്തിയതുകൊണ്ടുമാത്രം തക്ഷകൻ രക്ഷപ്പെട്ടു. ജനമേജയനു സൎപ്പശത്രുവെന്നും പേരുണ്ടു്.

ജന്മാഷ്ടമി—ശ്രാവണമാസത്തിൽ കൃഷ്ണന്റെ ജനനദിവസം.

ജമദഗ്നി—സത്യവതിയിൽ ഋചീകന്റെ പുത്രനും പരശുരാമന്റെ പിതാവുമായ ഒരു ബ്രാഹ്മണൻ, ക്ഷത്രിയരാജാവായ ഗാധിയുടെ പുത്രിയായസ

ത്യവതി ഗർഭിണിയായിരുന്നപ്പോൾ ഋചീകൻ അവൾ ബ്രാഹ്മണഗുണങ്ങളുള്ള ഒരു പുത്രനെ പ്രസവിപ്പാൻ വേണ്ടി ഒരു ആഹാരം ഉണ്ടാക്കിക്കൊടുത്തു. ആ സമയത്തന്നെ അവളുടെ അമ്മയ്ക്കും യുദ്ധത്തിൽ സാമർത്ഥ്യമുള്ള ഒരു പുത്രനെ പ്രസവിപ്പാൻ വേണ്ടി വേറൊരു ആഹാരം ഉണ്ടാക്കിക്കൊടുത്തു, എന്നാൽ ആ സ്ത്രീകൾ ആഹാരത്തെ വെച്ചുമാറുകയും അതുനിമിത്തം ഋചീകന്റെ പുത്രനായ ജമദഗ്നി ക്ഷത്രിയഗുണങ്ങളുള്ള ബ്രാഹ്മണനായും ഗാധിയുടെ പുത്രനായ വിശ്വാമിത്രൻ ബ്രാഹ്മണഗുണങ്ങളുള്ള ക്ഷത്രിയനായും ജനിക്കയും ചെയ്തു. ജമദഗ്നി വേദജ്ഞാനം പ്രാപിച്ചശേഷം സൂര്യകുലത്തിലെ രേണുരാജാവിന്റെ അടുക്കൽ ചെന്നു അവന്റെ മകൾ രേണുകയെ ഭാര്യയാക്കിക്കൊണ്ടു് ആശ്രമത്തിലേക്കു തിരിച്ചുപോന്നു അവിടെവെച്ചു അവൾ രുമണ്വാൻ, സുഷേണൻ, വസു, വിശ്വാവസു, പരശുരാമൻ ഇങ്ങനെ അഞ്ചു പുത്രന്മാരെ പ്രസവിച്ചു. ഒരുദിവസം രേണുക കുളിക്കാൻപോയപ്പോൾ രണ്ടുപേർ (ചിത്രരഥനും ഭാര്യയും) വെള്ളത്തിൽ ക്രീഡിക്കുന്നതുകണ്ടു അശുദ്ധവിചാരങ്ങളോടുകൂടി ആശ്രമത്തിലേക്കു തിരിച്ചുവരികയും അതിനാൽ സ്വഭാവേനതന്നെ കോപിയായ ഭർത്താവിനു അതികോപം ഉണ്ടാകയും ആശ്രമത്തിലേക്കു തിരിച്ചുവന്നു തന്റെ പുത്രന്മാരോടു അവളെ കൊന്നുകളവാൻ വയഃക്രമമനുസരിച്ചു കല്പിക്കയും ആദ്യത്തെ നാലുപുത്രന്മാർ അനുസരിക്കായ്കയാൽ ജമദഗ്നി അവരെ ശപിക്കയും അവർ ഭ്രാന്തരായിപ്പോകയുംചെയ്തു അനന്തരം പരശുരാമൻ വന്നിട്ടു പിതാവിന്റെ ആജ്ഞപ്രകാരം മാതാവിനെ കൊന്നു; ജമദഗ്നിയുടെ കോപം ശമിച്ചപ്പോൾ പരശുരാമനു ഒരു വരം കൊടുക്കാമെന്നു അവൻ പറകയും പരശുരാമൻ തന്റെ മാതാവിനെ വിശുദ്ധയാക്കി ജീവിപ്പിക്കണമെന്നും സഹോദരന്മാരെ സ്വസ്ഥതപ്പെടുത്തണമെന്നും അപേക്ഷിക്കയും ചെയ്തു.

ഒരിക്കൽ ഹേഹയരാജാവായ കാർത്തവീര്യൻ ജമദഗ്നിയുടെ ആശ്രമത്തിൽ ചെല്ലുകയും യഥായോഗ്യം സല്ക്കരിക്കപ്പെട്ടശേഷം തിരിച്ചുപോകുമ്പോൾ ആശ്രമത്തിനു ചുറ്റുമുള്ള വൃക്ഷങ്ങളെല്ലാം പറിച്ചിടുകയും സുരഭി എന്ന പശുവിന്റെ കുട്ടിയെ അപഹരിച്ചു കൊണ്ടുപോകയും ചെയ്തു. പരശുരാമൻ ആശ്രമത്തിൽ വന്നപ്പോൾ ഈ വിവരം അറിഞ്ഞിട്ടു ഉടൻതന്നെ കാർത്തവീര്യന്റെ പിന്നാലെ ചെന്നു അവന്റെ ആയിരം കൈകളും മുറിച്ചു അവനെ കൊന്നു അതുകൊണ്ടു കാർത്തവീര്യന്റെ പുത്രന്മാർ പരശുരാമൻ ഇല്ലാത്തസമയം നോക്കി ആശ്രമത്തിൽ ചെന്നു ജമദഗ്നിയെ കൊന്നിട്ടുപോയി. പരശുരാമൻ വന്നു പിതാവിന്റെ ശരീരം കണ്ടപ്പോൾ ക്ഷത്രിയകുലത്തെ ഒടുക്കിക്കളയുമെന്നു പ്രതിജ്ഞ ചെയ്തു. അപ്രകാരം അവൻ ഇരുപത്തൊന്നുപ്രാവശ്യം ക്ഷത്രിയരെ ലോകത്തിൽനിന്നു നശിപ്പിച്ചുകളഞ്ഞു.

ജംബുമാലി— രാവണന്റെ സേനാനായകനായ ഒരു രാക്ഷസൻ, ഹനൂമാനാൽ കൊല്ലപ്പെട്ടു.

ജംബുദ്വീപം— സപ്തദ്വീപങ്ങളിൽ ഒന്നു; മേരു അതിന്റെ മദ്ധ്യവും ഭാരതവർഷം അതിന്റെ പ്രധാനവർഷവും ആകുന്നു. അതിന്റെ വർഷങ്ങളാവിതു, ൧. ഭാരതം, ൨. കിംപുരുഷം, ൩. ഹരിവർഷം, ൪. (മേരുവുള്ള) ഇളാവൃതം, ൫. രമ്യകം, ൬. ഹിരണ്മയം ൭. ഉത്തരകുരു, ൮. ഭദ്രാശ്വം, ൯. കേതുമാലം ഭാരതവർഷം വിഷ്ണുപുരാണപ്രകാരം വീണ്ടും ഒമ്പതായി വിഭജിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു— കശേരുമതി, കുമാരകം, ഗഭസ്തിമതി, ഗന്ധർവ്വം, ഇന്ദ്രദ്വീപം, നാഗദ്വീപം, സൌമ്യം, താമ്രവർണ്ണം, വാരുണം.

ജംഭൻ— ൧. ഇന്ദ്രനോടു യുദ്ധംചെയ്തു കൊല്ലപ്പെട്ട ഒരു അസുരൻ, ഇതിനാൽ ഇന്ദ്രനു ജംഭഭേദി (രിപു, അരി) എന്നു പേരുകളുണ്ടായി. ൨. [illegible]

നനോടു യുദ്ധം ചെയ്കയും കൃഷ്ണനാൽ കൊല്ലപ്പെടുകയും ചെയ്ത ഒരു രാക്ഷസൻ. ഈ പേരു വേറെയും പല രാക്ഷസന്മാൎക്കുണ്ടായിരുന്നു.

ജയദേവൻ—ഗീതഗോവിന്ദം എന്ന വിശേഷപ്പെട്ട കാവ്യത്തിന്റെ കൎത്താവ്, ക്രിസ്ത്വബ്ദം ൧൨-ാം നൂററാണ്ടിൽ ജീവിച്ചിരുന്നു.

ജയൻ—൧. സൂൎയ്യൻ. ൨. ജയന്തൻ. ൩. അൎജ്ജുനൻ. ൪. യുധിഷ്ഠിരൻ. ൫. ശിവന്റെ ഒരു ദാസൻ.

ജയന്തൻ—൧. ശിവൻ ൨. വിഷ്ണു ൩. ഇന്ദ്രന്റെ പുത്രൻ. ൪. അജ്ഞാതവാസത്തിൽ ഭീമന്റെ പേര്.

ജയന്തവിജയം—പത്തൊമ്പതു സൎഗ്ഗത്തിൽ അഭയദേവന്റെ ഒരു കാവ്യം.

ജയന്തി—൧. ദുൎഗ്ഗാദേവി ൨. ഇന്ദ്രന്റെ പുത്രി ൩. ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ അവതാരദിവസം വിഷ്ണുവിന്റെ മററു അവതാരദിവസങ്ങൾക്കും ഉപയോഗിക്കും.

ജയദേവൻ—ബങ്കാളത്തു ൧൨-ാം ശതാബ്ദത്തിൽ ജീവിച്ചിരുന്നു. ഗീതഗോവിന്ദം പ്രധാനകൃതി. ചന്ദ്രാലോകം എന്ന പേരായി അലങ്കാരത്തെപ്പററി ഒരു ഗ്രന്ഥവും പ്രസന്നരാഘവം എന്നൊരു നാടകവും ഉണ്ടാക്കീട്ടുണ്ട്. ഗീതഗോവിന്ദം നോക്കുക.

ജയദ്രഥൻ—ഒരു സിന്ധുരാജാവു; ധൃതരാഷ്ട്രന്റെ പുത്രിയായ ദുശ്ശളയെ വിവാഹം ചെയ്തു. കൌരവരുടെ സഖാവായിരുന്നു, പാണ്ഡവർ കാട്ടിൽ വസിക്കുമ്പോൾ ജയദ്രഥൻ തന്റെ ആറു സഹോദരന്മാരോടുകൂടി പരിവാരസഹിതം അവരുടെ വാസസ്ഥലത്തു ദ്രൌപദി മാത്രമുള്ളപ്പോൾ ചെന്നു യുധിഷ്ഠിരനു സൂൎയ്യൻ കൊടുത്തതും ആഗ്രഹിക്കുന്നതെല്ലാം കൊടുക്കുന്നതുമായ ഒരു പാത്ര(സ്ഥാലി)ത്തിന്റെ സഹായത്താൽ ദ്രൌപദി അഞ്ഞൂററു മാനുകളുടെ മാംസവും അതിനൊത്ത മററു പദാൎത്ഥങ്ങളും ഭക്ഷണത്തിനു കൊടുത്തു അവരെ യഥായോഗ്യം സല്ക്കരിച്ചു. ജയദ്രഥൻ ദ്രൌപദിയെക്കണ്ടു മോഹിച്ചു തന്നോടുകൂടെ ചെല്ലുന്നതിനു അവളെ ക്ഷണിക്കയും, അവൾ അവന്റെ ക്ഷണനം തിരസ്കരിക്കകൊണ്ടു അവളെ ബലാല്ക്കാരേണ പിടിച്ചുകൊണ്ടു പോകയും ചെയ്തു. പാണ്ഡവർ തിരിച്ചുവന്നപ്പോൾ വിവരം അറിഞ്ഞു ജയദ്രഥനെ പിന്തുടൎന്നു യുദ്ധം ചെയ്തു തോല്പിച്ചു അവനെ തടവുകാരനാക്കി, ഭീമൻ അവനെ ചവിട്ടുകയും അടിക്കയും താൻ പാണ്ഡവരുടെ അടിമയാണെന്നു അവനെക്കൊണ്ടു പറയിക്കയുംചെയ്തു. എന്നാൽ യുധിഷ്ഠിരന്റെ കല്പനയാൽ അവനെ കൊല്ലാതിരിക്കയും ദ്രൌപദിയുടെ മദ്ധ്യസ്ഥതയാൽ വിട്ടയക്കയും ചെയ്തു. ഭാരതയുദ്ധത്തിന്റെ പതിനാലാം ദിവസം ജയദ്രഥൻ അൎജ്ജുനനാൽ കൊല്ലപ്പെട്ടു.

ജയസേനൻ—അജ്ഞാതവാസത്തിൽ നകുലന്റെ പേരു.

ജയദ്ബലൻ—അജ്ഞാതവാസത്തിൽ സഹദേവന്റെ പേര്.

ജരൽകാരു—വാസുകിസൎപ്പത്തിന്റെ ഒരു സഹോദരിയെ വിവാഹം ചെയ്ത ഒരു ഋഷി, ഒരിക്കൽ ജരൽകാരു ഭാൎയ്യയുടെ മടിയിൽ ഉറങ്ങിക്കിടക്കുമ്പോൾ സൂൎയ്യൻ അസ്തമിക്കാൻ പോകുന്നതു കണ്ടിട്ടു അവൾ സന്ധ്യാവന്ദനത്തിനായി അവനെ മെല്ലെ ഉണൎത്തി, എന്നാൽ ജരൽകാരു കോപിച്ചു അവളെവിട്ടു പൊയ്ക്കളകയും, പോകുമ്പോൾ അവൾക്കു ഗൎഭമുണ്ടെന്നും അവൾ നാഗകുലത്തി

ന്റെ രക്ഷിതാവായ ഒരു പുത്രനെ പ്രസവിക്കുമെന്നും പറകയുംചെയ്തു. ഈ പുത്രനാണ് ആസ്തീകൻ.

ജരസൻ—കൃഷ്ണനെ അറിയാതെ കൊന്ന വേടൻ.

ജരാസന്ധൻ—ബൃഹദ്രഥന്റെ പുത്രനായ ഒരു മഗധരാജാവ്. ബൃഹദ്രഥനു രണ്ടു ഭാര്യമാരുണ്ടായിരുന്നു. അവർ വളരെ കാലം മക്കളില്ലാതിരുന്നശേഷം രണ്ടുപേരും ഒരു പുത്രന്റെ പപ്പാതി പ്രസവിച്ചു; കണ്ടവർ ഭയപ്പെട്ടു ആ അർദ്ധശിശുക്കളെ ദൂരെ എറിഞ്ഞുകളകയും അപ്പോൾ നരമാംസഭോജിനിയായ ജരാ എന്ന രാക്ഷസിവന്നു അവയെ എടുത്തുകൊണ്ടു പോകുന്നതിനായി ഒന്നിച്ചു വയ്ക്കയുംചെയ്തു. അപ്പോൾ രണ്ടുംകൂടി ചേർന്നു ഒരു കുഞ്ഞായി ഉച്ചത്തിൽ കരവാൻ തുടങ്ങി കരച്ചിൽകേട്ടു എല്ലാവരും പുറത്തുവന്നപ്പോൾ രാക്ഷസി വിവരം പറഞ്ഞു കേൾപ്പിക്കയും രാജാവു കുഞ്ഞിനു ജരാസന്ധൻ (ജരയാൽ ചേർക്കപ്പെട്ടവൻ) എന്നു പേരിടുകയും ചെയ്തു. ജരാസന്ധൻ ഒരു ശിവഭക്തനായിരുന്നു ശിവന്റെ സഹായത്താൽ അനേകം രാജാക്കന്മാരെ കീഴടക്കി; ഒടുവിൽ തന്റെ മകളുടെ ഭർത്താവായ കംസനെ കൃഷ്ണൻ വധിക്കകൊണ്ടു കൃഷ്ണനോടു യുദ്ധത്തിനു പോയി, കൃഷ്ണനെ മധുരാനഗരത്തിൽ പതിനെട്ടുപ്രാവശ്യം ആക്രമിച്ചു എല്ലാപ്രാവശ്യവും തോല്പിക്കപ്പെട്ടു. എന്നാൽ ജരാസന്ധന്റെ ആക്രമണങ്ങൾനിമിത്തം കൃഷ്ണന്റെ ശക്തി ക്ഷയിച്ചുപോകയാൽ കൃഷ്ണൻ മധുരവിട്ടു ദ്വാരകയ്ക്കു പോകേണ്ടിവന്നു. പിന്നെ ജരാസന്ധൻ തടവുകാരായി പാർപ്പിച്ചിരുന്ന രാജാക്കന്മാരെ വിടുവിക്കുന്നതിനായി കൃഷ്ണൻ ഭീമനോടും അർജ്ജുനനോടുംകൂടെ ജരാസന്ധന്റെ അടുക്കൽചെന്നു, ജരാസന്ധൻ തടവുകാരെ വിട്ടയയ്ക്കാതെ യുദ്ധംചെയ്തു ഭീമനാൽ കൊല്ലപ്പെട്ടു. ജരാസന്ധനു ജരായണി എന്നും പേരുണ്ട്.

ജരിതാ ഒരു പക്ഷിണി, ഋഷിയായ മന്ദപാലൻ മക്കളില്ലാഞ്ഞിട്ടു ഒരു ആൺപക്ഷിയുടെ വേഷംധരിച്ചു ജരിതയോടു സഹവാസംചെയ്തു, അവർക്കു അവനാൽ ജരിതാരി, സാരിസൃക്കൻ, സ്തംബമിത്രൻ, ദ്രോണൻ എന്നു നാലു പുത്രന്മാരുണ്ടായശേഷം മന്ദപാലൻ അവളെ ഉപേക്ഷിച്ചുംവെച്ചു പൊയ്ക്കളഞ്ഞു. ഖാണ്ഡവവനത്തിനു തീപിടിച്ചപ്പോൾ അവൾ തന്റെ മക്കളെ രക്ഷിപ്പാൻ ചെയ്ത ഉത്സാഹം കണ്ടു മന്ദപാലൻ അഗ്നിയോടു ശിപാർശിചെയ്തു അവരെ രക്ഷിച്ചു; അവർ ഒടുവിൽ വേദവ്യാഖ്യാതാക്കളായിത്തീർന്നു.

ജർജ്ജരം—ഇന്ദ്രന്റെ ധ്വജം.

ജലജലോചനൻ—വിഷ്ണു.

ജലജാ ജലധിജാ—ലക്ഷ്മി.

ജലരൂപം—കാമദേവന്റെ കൊടിയിന്മേലുള്ള മകരമത്സ്യം.

ജലശായി, ജലേശയൻ—വിഷ്ണു. പ്രളയസമയം ശേഷനപ്പുത്തിന്മേൽ ജലത്തിൽ കിടക്കുന്നതുകൊണ്ട്.

ജലാധിപൻ (ഇന്ദ്രൻ, കാന്താരൻ, ഈശൻ)—വരുണൻ.

ജസുരി—ഇന്ദ്രന്റെ വജ്രായുധം.

ജഹ്നു—പുരൂരവസ്സിന്റെ സന്തതിയിലുള്ള ഒരു ഋഷി, ഗംഗ അ

കാശത്തിൽനിന്ന വീണപ്പോൾ അവന്റെ തപസ്സിന്ന വിഘ്നംവരികയാൽ അവൻ ഗംഗാജലം കുടിച്ചു വററിച്ചുകളഞ്ഞു. പിന്നെ കരുണതോന്നി തന്റെ ചെവിയിൽകൂടി പുറത്തുപോവാൻ സമ്മതിച്ചു, ഈ സംഗതിയാൽ ഗംഗെക്കു ജാഹ്നവീ, ജഹ്നുതനയാ, (കന്യാ, സുതാ, നന്ദിനീ) എന്ന പേരുകളുണ്ടായി.

ജാജലി—തപസ്സചെയ്തു യഥേഷ്ടം സഞ്ചരിപ്പാനുള്ള ആകാശഗമനശക്തി പ്രാപിച്ചതുകൊണ്ടു തന്നോളം യോഗ്യതയുള്ളവരാരും ഇല്ലെന്നുവിചാരിച്ച് ഒരു ബ്രാഹ്മണൻ വൈശ്യനായ തുലാധാരനോളം തൻ യോഗ്യതയുള്ളവനല്ലെന്ന ഒരു അശരീരവാക്കു കേട്ടിട്ടു ആ തുലാധാരന്റെ അടുക്കൽചെന്ന ജ്ഞാനം അഭ്യസിച്ചു.

ജാതകപദ്ധതി—സംസ്കൃതത്തിൽ ഒരു പുരാതന ജ്യോതിഷഗ്രന്ഥം കർത്താവു വടശ്ശേരി നമ്പൂതിരി ഇതിന്ന മലയാളത്തിൽ ഒരു വ്യാഖ്യാനമുണ്ട്.

ജാതകബ്രാഹ്മണൻ—ജ്ഞാനമോ പുണ്യമോ ഇല്ലാതെ ജനനംകൊണ്ടു മാത്രം ബ്രാഹ്മണനായുള്ളവൻ.

ജാതുകർണ്ണൻ—ശിവൻ.

ജാനകീ—സീത.

ജാനകീപരിണയം—രാമഭദ്രന്റെ ഒരു നാടകം. രാമായണകഥ. എന്നാൽ കവികല്പിതമായ വളരെ സംഗതികൾ ഉണ്ട്. രാവണൻ ശ്രീരാമനായിട്ടും താടക സീതയായിട്ടും മററും പാത്രങ്ങൾ രൂപം മാറിവരും. ആദ്യത്തെ നാലു അങ്കങ്ങൾ കേവലം കവിയുടെ സങ്കല്പമാണ് ചാത്തുക്കുട്ടി മന്നാടിയാർ ഇതു മലയാളത്തിൽ തർജ്ജമചെയ്തിട്ടുണ്ട്. ഈ പേരോടുകൂടെ തന്നെ ചക്രകവിയും ഒരു നാടകം ഉണ്ടാക്കീട്ടുണ്ട്.

ജാനകീഹരണം—പതിനഞ്ചു സർഗ്ഗത്തിൽ ലങ്കയിലെ ഒരു രാജാവായ കുമാരദാസൻ ഉണ്ടാക്കിയ ഒരു കാവ്യം. ശ്രീരാമന്റെ വിവാഹംവരെയുള്ള കഥ വിസ്തരിച്ചും പിന്നീടുള്ള കഥ ചുരുക്കിയും കൊടുത്തിരിക്കുന്നു.

ജാബാലി—ഒരു നിരീശ്വരവാദിയായ ബ്രാഹ്മണൻ, ദശരഥന്റെ കല്പനയെ ലംഘിച്ചു, വനത്തിൽ പോകാതെ ഭരതനോടു രാജ്യം വാങ്ങിക്കൊള്ളുവാൻ രാമനെ ഉപദേശിച്ചു.

ജാമദഗ്ന്യൻ—പരശുരാമൻ.

ജാംബവാൻ—കരടികളുടെ രാജാവ്. സൂര്യൻ സത്രാജിത്തിന്നു കൊടുത്ത സ്യമന്തകം കൃഷ്ണൻ പിടിച്ചുപറിക്കുമെന്നുവെച്ചു അവൻ പ്രസേനന്റെ കൈവശം കൊടുത്തു. പ്രസേനൻ ദുഷ്ടനായിരുന്നതുകൊണ്ടു ഒരു സിംഹം അവനെ കൊന്നു രത്നം കൊണ്ടുപോകുമ്പോൾ ജാംബവാൻ കണ്ടു സിംഹത്തെക്കൊന്നു രത്നം എടുത്തുകൊണ്ടുപോയി, പ്രസേനനെ കൊന്നതു കൃഷ്ണൻ ആണെന്നു സത്രാജിൽ സംശയംപറകയാൽ കൃഷ്ണൻ വളരെ പരിവാരത്തോടുകൂടി പ്രസേനന്റെ കാലടിനോക്കിച്ചെന്നു അവനെ ഒരു സിംഹം കൊന്നു എന്നും അതിന്റെ കാലടിനോക്കിച്ചെന്നിട്ടു അതിനെ ഒരു കരടി കൊന്നു എന്നും അറിഞ്ഞു കരടിയെ തേടി ജാംബവാന്റെ ഗുഹയിൽ എത്തി കൃഷ്ണനും അവനും തമ്മിൽ ഒരു മഹായുദ്ധം ഉണ്ടായി, ഏഴെട്ടുദിവസമായിട്ടും കൃഷ്ണൻ ഗുഹയിൽനിന്നു പു

ന്നു വരാഞ്ഞതുകൊണ്ടു അദ്ദേഹം മരിച്ചുപോയി എന്നു വിചാരിച്ചു പരിവാരങ്ങൾ തിരിച്ചുപോയി ശേഷക്രിയകൾ ചെയ്തു യുദ്ധത്തിന്റെ ഇരുപത്തൊന്നാംദിവസം ജാംബവാൻ തോറ്റു സ്യമന്തകം കൃഷ്ണനു ഏല്പിച്ചുകൊടുത്തു. തന്റെ പുത്രിയായ ജാംബവതിയെ കൃഷ്ണനു ഭാൎയ്യയായിട്ടും കൊടുത്തു.

ഈ ജാംബവാനോ ഈ പേരുള്ള വേറൊരുവനോ ശ്രീരാമൻ ലങ്കയെ ആക്രമിച്ചപ്പോൾ തന്റെ കരടിസേനയെക്കൊണ്ടും പല നല്ല ആലോചനകൾകൊണ്ടും സഹായിച്ചതായി കാണുന്നു.

ജാംബവതി—ജാംബവാന്റെ പുത്രി, കൃഷ്ണന്റെ ഭാൎയ്യ, ശാംബന്റെ അമ്മ.

ജാഹ്നവീ—ഗംഗാ, ജഹ്നു നോക്കുക.

ജിതാമിത്രൻ, ജിതക്രോധൻ—വിഷ്ണു.

ജിന്മുനിതൻയാ—ജൈനരുടെ സമ്പ്രദായതത്വങ്ങളെപ്പറ്റി നാഗചന്ദ്രന്റെ ഒരു കന്നടകപുസ്തകം.

ജിഷ്ണു—൧. സൂൎയ്യൻ. ൨. ഇന്ദ്രൻ. ൩. വിഷ്ണു ൪. അൎജ്ജുനൻ.

ജീമൂതൻ—വിരാടരാജാവിന്റെ സഭയിൽവെച്ചു ഭീമനാൽ കൊല്ലപ്പെട്ട ഒരു മല്ലൻ.

ജീമൂതവാഹനൻ—൧. ദായഭാഗം എന്ന പുസ്തകത്തിന്റെകൎത്താവു ൨. ഇന്ദ്രൻ ൩. ഒരു വിദ്യാധരരാജാവു, നാഗാനന്ദാ എന്ന നാടകത്തിന്റെ നായകൻ, ഔദാൎയ്യശീലത്തിനും സൽഗുണത്തിനും ശ്രുതിപ്പെട്ടവൻ. തന്റെ പിതാവായ ജീമൂതകേതുവിന്റെ രാജ്യം അവന്റെ ബന്ധുക്കൾ ആക്രമിച്ചപ്പോൾ രാജ്യം അവൎക്കു വിട്ടുകൊടുത്തിട്ടു മലയപൎവ്വതത്തിൽപോയി തപസ്സു ചെയ്യാൻ അവനെ നിൎബ്ബന്ധിച്ചു. അവിടെവെച്ചു ഒരിക്കൽ ഗരുഡന്റെ ഭക്ഷണത്തിനായി നിൎമ്മിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന ഒരു ചെറിയ നാഗത്തിനു പകരം ഗരുഡന്റെ അടുക്കൽചെന്നു തന്റെ ശീലഗുണംകൊണ്ടു നാഗങ്ങളെ ഭക്ഷിക്കാതിരിപ്പാൻ ഗരുഡനെ നിൎബ്ബന്ധിച്ചു സമ്മതിപ്പിച്ചു.

ജീവകചിന്താമണി—തമിഴിൽ ഒരു ജൈനമതഗ്രന്ഥം. ജിനമതനൂൽ എന്നുംപേരുണ്ടു. തിരുത്തേവർ എണ്ണൂറുവൎഷംമുമ്പു ഉണ്ടാക്കിയതു. ജീവകന്റെ കഥ ജൈനരുടെ മഹാപുരാണത്തിലെ ഒരു കഥ അനുസരിച്ചു എഴുതിയതു.

ജീവൻ—൧. കൎണ്ണൻ ൨. ബൃഹസ്പതി ൩. വിഷ്ണു.

ജീവമാതൃകകൾ.

കുമാരീ ധനദാ നന്ദാ വിമലാ മംഗലാ ബലാ।
പത്മാചൈതിചവിഖ്യാതാഃ സപ്തൈതാജീവമാതൃകാഃ ॥

ജീവാത്മാവു—മനുഷ്യശരീരത്തിൽ വസിക്കുന്ന ആത്മാവു ജന്മമൊക്കെ കഴിഞ്ഞാൽ പരമാത്മാവിൽ ലയിക്കും.

ജൈനർ—എട്ടു മഹാപാതകങ്ങളിൽ ഒന്നുംചെയ്യാത്തവൻ ജിനൻ. അവന്റെ അനുഗാമികൾ ജൈനർ. ദിഗംബരർ എന്നും ശ്വേതാംബരർ എന്നും

രണ്ടു ശാഖകൾ ഉണ്ടു. അവർതമ്മിൽ ൧൦൦ സംഗതികളിൽ (വളരെ പ്രധാനം) വ്യത്യാസമുണ്ടു. ദൈവം ഉണ്ടെങ്കിലും ദൈവത്തിനു ലോകത്തിൽ പ്രവേശമോ ശക്തിയോ ഇല്ലെന്നു പറയുന്നു. അവർ ആരാധിക്കുന്നതു ഇരുപത്തുനാലു ജിനന്മാരെ അല്ലെങ്കിൽ തീൎത്ഥങ്കരന്മാരെയാണു ജാതിവ്യത്യാസം ഇല്ല. വേദങ്ങൾ സ്വീകരിക്കുന്നില്ല. അഞ്ചുധൎമ്മങ്ങൾ ചെയ്യണം. കരുണ ഭിക്ഷ, ജിനന്മാരെ ആരാധിക്ക, അനുതാപം, ഉപവാസം. അഞ്ചുപാതകങ്ങൾ ചെയ്യരുതു. കൊല, അസത്യം, മോഷണം, വ്യഭിചാരം ദ്രവ്യാഗ്രഹം യാതൊന്നിനേയും കൊല്ലരുതു എന്നാണു പ്രധാനതത്വം. അറുപത്തിമൂന്നുഗ്രന്ഥങ്ങളുണ്ടു. അവയെല്ലാം പ്രവിച്ചവൻ മരണശേഷം ജിനൻ അല്ലെങ്കിൽ തീൎത്ഥങ്കരൻ ആയിത്തീരുന്നു. അവരാണു ആരാധനാവിഷയം. ഇങ്ങിനെ ൨൪ ആളുകൾ ഉണ്ടായിട്ടുണ്ടു. ഒന്നാമൻ ൮൪൦൦൦൦൦ വർഷം ജീവിച്ചിരുന്നു. ഒടുവിലത്തെ രണ്ടു ജിനന്മാർ പാർശ്വനാഥനും മഹാവീരനും ആകുന്നു.

ജൈമിനി—൧. മീമാംസാദർശന സ്ഥാപകനായ ഒരു ഋഷി വ്യാസന്റെ ശിഷ്യൻ, സാമവേദോപദേഷ്ടാവു ൨. പതിമൂന്നാംശതാബ്ദത്തിൽ ജീവിച്ചിരുന്ന ഒരു കൎണ്ണാടകകവി- സംസ്കൃതത്തിൽനിന്നു ഭാരതത്തിലെ അശ്വമേധപൎവ്വം ഭാഷാന്തരംചെയ്തു അതിനു ജൈമിനിഭാരതം എന്നു പേർ, ഒരു ഉൽകൃഷ്ടഗ്രന്ഥം.

ജൈമേയൻ—ബൃഹസ്പതിയുടെ പുത്രനായ കചൻ.

ജ്ഞാനകാണ്ഡം—വേദത്തിന്റെ ഗൂഢഭാഗം. ആചാരങ്ങളെപ്പററിയുള്ള മറേറഭാഗം കൎമ്മകാണ്ഡം.

ജ്ഞാനസിന്ധു—വേദാന്തത്തെപ്പററി ഒരു കൎണ്ണാടകഗ്രന്ഥം. ചിദാനന്ദാവധൂതൻ ഉണ്ടാക്കിയതു.

ജ്യാമഘൻ—സോമകുലത്തിലെ ഒരു രാജാവു, ഭാൎയ്യമാരുടെ ഇഷ്ടപ്രകാരം നടക്കുന്ന ഭൎത്താവിന്റെ ഒരു ദൃഷ്ടാന്തം ജ്യാമഘന്റെ ഭാൎയ്യയായ ശൈബ്യക്കു മക്കളില്ലാഞ്ഞിട്ടും അവനു വേറൊരു ഭാൎയ്യയെ പരിഗ്രഹിപ്പാൻ ധൈൎയ്യമില്ലാതിരുന്നു എന്നാൽ ഒരിക്കൽ താൻ യുദ്ധത്തിൽ തോല്പിച്ച ഒരു രാജാവിന്റെ അതിസുന്ദരിയായ മകളെ കണ്ടിട്ടു അവളെ വിവാഹം ചെയ്വാൻ വേണ്ടി ശൈബ്യയോടു സമ്മതംചോദിപ്പാനായി അവളെയുംകൊണ്ടു രാജമന്ദിരത്തിലേക്കു ചെന്നു കന്യകയെക്കണ്ട ഉടനെ അവൾ ആരാണെന്നു ശൈബ്യ ചോദിച്ചപ്പോൾ ജ്യാമഘൻ ഭയപ്പെട്ടു "നീ പ്രസവിപ്പാനിരിക്കുന്ന പുത്രനു ഭാൎയ്യയായി കൊണ്ടുവന്നതാണു" എന്നു മറുപടിപറഞ്ഞു ശൈബ്യാ വൃദ്ധയായിരുന്നെങ്കിലും വിദർഭനെന്നു പേരുള്ള ഒരു പുത്രനെ പ്രസവിച്ചു, അവൻ ആ കന്യകയെ വിവാഹം ചെയ്കയും ചെയ്തു.

ജ്യേഷ്ഠാ—ലക്ഷ്മിയുടെ മൂത്തസഹോദരി, നിൎഭാഗ്യതയുടെ ദേവതാ, മൂദേവി.

ജ്യോതിഷവേദാംഗം—യാഗങ്ങളുംമററും ചെയ്യുന്നതിനുള്ള സുമുഹൂൎത്തങ്ങളെ അറിവാനുള്ള ആവശ്യത്തിൽനിന്നു ഉത്ഭവിച്ചതാകുന്നു. ഈവേദാംഗത്തിന്റെ പ്രതിനിധിയായി മുപ്പത്താറു ശ്ലോകങ്ങളുള്ള ഒരു ചെറിയ ഗ്രന്ഥം മാത്രമേയുള്ളു അതിന്റെ കൎത്താവാരെന്നു നിശ്ചയമില്ല. ഇന്ത്യയിലെ ആൎയ്യന്മാൎക്കു വളരെക്കാലം മുമ്പേതന്നെ ജ്യോതിഷത്തിൽ അല്പം പരിജ്ഞാനം ഉണ്ടായിരുന്നെന്നു തെളിയിക്കുവാൻ അതിന്റെ പ്രാചീനത്വം ഒരു ലക്ഷ്യമാണെന്നല്ലാതെ അതിനു പറയത്തക്ക ശ്ലാഘ്യതയൊന്നുമില്ല.

ഇതിന്റെശേഷം സിദ്ധാന്തങ്ങൾ എന്ന പേരോടുകൂടി സൂൎയ്യസിദ്ധാന്തം, ബ്രാഹ്മസിദ്ധാന്തം, നാരദസിദ്ധാന്തം, മുതലായ ചില ഗ്രന്ഥങ്ങൾ ജ്യോതിശ്ശാസ്ത്രത്തെപ്പറ്റി ഉണ്ടായിട്ടുണ്ട്. ഇവയിൽ സൂൎയ്യസിദ്ധാന്തമാണ് പ്രധാനമായിട്ടുള്ളതു. ഇവയെ ഓരോ ഋഷിമാരുടെ പേരുകളോടു ഘടിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിലും അവയുടെ കൎത്താക്കന്മാർ ആരെന്നു നിശ്ചയമില്ല.

ആൎയ്യഭട്ടൻ, വരാഹമിഹിരൻ, ബ്രഹ്മഗുപ്തൻ, ഭാസ്കരാചാൎയ്യൻ നോക്കുക.

ജ്യോതിഷ്മാൻ — ബ്രഹ്മാവിന്റെ മൂന്നാമത്തെ പാദം. ൨, ലോകത്തിന്റെ നാശത്തിങ്കൽ പ്രത്യക്ഷമാവാനിരിക്കുന്ന സപ്തസൂൎയ്യന്മാരിൽ ഒന്നു.

ജ്വാലാമുഖീ — ഹിമാലയത്തിലെ ഒരു പുണ്യസ്ഥലം. ഒരു അഗ്നിപൎവ്വതം. ഇവിടെവെച്ചു ശിവന്റെ ഭാൎയ്യയായ സതി തീക്കുട്ടി തന്നെത്താൻ ദഹിപ്പിച്ചുകളഞ്ഞു.

ഝ

ഝൻ — ബൃഹസ്പതി.

ഝംകാരിണി, ഝർഝരാവതീ — ഗംഗാ.

ഝഷോദരീ — വ്യാസന്റെ മാതാവായ സത്യവതീ.

ഞ

ഞായർവ്രതം — രോഗങ്ങൾ, പ്രത്യേകം നേത്രത്തിന്റെ, വരാതിരിക്കുന്നതിനു ഞായറാഴ്ചതോറും ഉപവാസത്തോടുകൂടെ ആചരിക്കുന്ന ഒരു വ്രതം.

ട

ടകാരൻ, ടംകടീകൻ — ശിവൻ.

ഠ

ഠൻ — ശിവൻ.

ഡ

ഡൻ — ശിവൻ.

ഡക്കാരീ — ചണ്ഡാലരുടെ വീണ.

ഡംഭാചാരിചരിതം — വിശ്വനാഥന്റെ ഒരു തമിഴ് നാടകം.

ഡുണ്ഡി — ഗണേശൻ.

ണ

ണൻ — ശിവൻ.

ത

തക്ഷകൻ — ൧. ഭരതന്റെ പുത്രനായ ഗാന്ധാരരാജാവു്. ൨. ദേവകളുടെ ശില്പശാസ്ത്രി. ൩. കദ്രുവിൽ കശ്യപന്റെ പുത്രനായ നാഗാധിപതി. ജനമേജയൻ സൎപ്പങ്ങളെ ഹോമിച്ചപ്പോൾ ആസ്തീകന്റെ അപേക്ഷയാൽ തക്ഷകൻ മാത്രം രക്ഷിക്കപ്പെട്ടു.

തക്ഷശിലാ — ഗാന്ധാരരാജാവായ തക്ഷകന്റെ പ്രധാനനഗരം.

തച്ചോളിപ്പാട്ടു — ഉത്തരകേരളത്തിൽ തച്ചോളിമേപ്പയിൽ കുഞ്ഞി ഉദയനൻ എന്നൊരാളിന്റെ ശൌൎയ്യപരാക്രമങ്ങളെ വൎണ്ണിക്കുന്ന ഒരു പാട്ടു. സാമാന്യജനത്തിന്റെ ഇടയിൽ ഇപ്പോഴും വളരെ പ്രചാരത്തിലിരിക്കുന്നു. ഭാഷ ലഘുവാണെങ്കിലും പ്രാചീനവാക്കുകളും തദ്ദേശപദങ്ങളും ഉപയോഗിച്ചിട്ടുള്ളതുകൊണ്ടു ദക്ഷിണകേരളീയൎക്കു സുഗ്രഹമല്ല. ഈ രീതിയിൽ തന്നെ വേറെ വിഷയങ്ങളെ പററി ഉണ്ടാക്കീട്ടുള്ള ചില പാട്ടുകൾക്കും ഈ പേരുതന്നെ പറഞ്ഞുവരുന്നു.

തണ്ഡു — സംഗീതത്തിൽ നിപുണനായ ശിവന്റെ ഒരു സേവകൻ. താണ്ഡവനൃത്തം ഉണ്ടാക്കി,

തത്വബോധകർ — റോബർട്ടു് ഡി നോബിലി എന്നു പേരായ ഒരു യൂറോപ്യൻ പാദ്രി. സംസ്കൃതത്തിലും തമിഴിലും പാണ്ഡിത്യം ഉണ്ടായിരുന്നു. ൧൬൦൬-ൽ മധുരയിൽ ഒരു മിഷൻ സ്ഥാപിച്ചു. അനിത്യനിത്യവ്യത്യാസം, മന്ത്രമാല, മന്ത്രവ്യാഖ്യാനം, നീതിച്ചൊൽ, നിത്യജീവസല്ലാപം, ജ്ഞാനദീപിക, ജ്ഞാനോപദേശകാണ്ഡം, പരമസുകൃതാഭിപ്രായം, പുനൎജ്ജന്മാക്ഷേപം, പ്രപഞ്ചവിരോധവ്യത്യാസം, സത്യവേദലക്ഷണം, തത്വക്കണ്ണാടി മുതലായി അനേകം തമിഴ് പുസ്തകങ്ങൾ ഉണ്ടാക്കീട്ടുണ്ടു്. ഒരു തമിഴ് പോൎത്തുഗീസ് നിഘണ്ടുവും ഉണ്ടാക്കീട്ടുണ്ടു്.

തന്തിപാലൻ — അജ്ഞാതവാസത്തിൽ സഹദേവന്റെ പേരു.

തന്തുപർവം — ശ്രാവണമാസത്തിൽ പൌൎണ്ണമാസിദിനം. അന്നു കൃഷ്ണന്റെ ഉപനയനം ആയിരുന്നു.

തന്ത്രം — ശക്തിപൂജയെ സംബന്ധിച്ചുള്ള പ്രധാന പുസ്തകങ്ങൾ; ശക്തിപൂജയ്ക്കു ആവശ്യമുള്ള അഞ്ചു മകാരങ്ങൾ. ൧. മദ്യം. ൨. മാംസം. ൩. മത്സ്യം. ൪. മുദ്ര, ൫. മൈഥുനം ഇവയാകുന്നു. ശിവശക്തിയെ ചിലർ ഉമാ, ഗൌരി ഈ രൂപങ്ങളിലും ചിലർ ഭയങ്കരമായ ദുൎഗ്ഗാ, കാളി ഈ രൂപങ്ങളിലും സേവിക്കുന്നു. ശക്തിപൂജക്കാർ ദക്ഷിണാചാരികൾ എന്നും വാമാചാരികൾ എന്നും രണ്ടു തരമുണ്ടു. അവരിൽ വാമാചാരികളുടെ പൂജയുടെ മാതിരി ഏററവും ആഭാസവും ദുൎമ്മാൎഗ്ഗസംബന്ധമുള്ളതും ആകുന്നു. തന്ത്രികളുടെ പ്രധാനപുസ്തകങ്ങൾ രുദ്രയാമളം, കാളികം, മഹാനിൎവ്വാണം, കുലാൎണ്ണവം, ശ്യാമാരഹസ്യം, ശാരദാതിലകം, മന്ത്രമഹോദധി, ഉഡ്ഡീശം, കാമദ, കാമാഖ്യാതന്ത്രങ്ങൾ ഇവയാകുന്നു.

തന്ത്രവാൎത്തികം—കുമാരിലഭട്ടന്റെ മീമാംസാപ്രബന്ധം.

തപതി—സൂൎയ്യന്റെപുത്രി. സംവൎണ്ണന്റെ ഭാൎയ്യ. കുരുവിന്റെ അമ്മ.

തപനൻ—൧. സൂൎയ്യൻ. ൨. ശിവൻ. ൩. അഗസ്ത്യൻ.

തപനാത്മജൻ(തനയൻ) ൧. യമൻ. ൨. സുഗ്രീവൻ. ൩. കൎണ്ണൻ.

തപ്തകൃച്ഛ്രം—ഒരുവിധം തപസ്സ്, ഇതിൽ മുമ്മൂന്നുദിവസം ചൂടുവെള്ളവും, ചൂടുപാലും, ചൂടുനെയ്യും കടിക്കയും മൂന്നുദിവസം ചൂടുവായു ശ്വാസിക്കയും ചെയ്യണം.

തമിഴ്—ദ്രാവിഡഭാഷകളിൽ വെച്ചു പ്രധാനഭാഷ. ചെന്തമിഴ്, കൊടുന്തമിഴ് ഇങ്ങനെ രണ്ടുശാഖകളുണ്ടു്. ചെന്തമിഴ് കാവ്യങ്ങളുടേയും വിദ്വാന്മാരുടെയും ഭാഷയാണ്. കൊടുന്തമിഴാണ് ഇപ്പോഴത്തെ സംഭാഷണഭാഷ. രണ്ടിനും തമ്മിൽ വളരെ വ്യത്യാസമുണ്ടു്. ഒന്നു അറിയുന്നവൎക്കു മറ്റേതു മനസ്സിലാകമെന്നില്ല.

തമിഴമുനി—അഗസ്ത്യൻ.

തമിഴവേദം—തിരുവായ്മൊഴി അല്ലെങ്കിൽ നാലായിരപ്രബന്ധം. കുറളിനും തമിഴ്വേദമെന്നു ചിലപ്പോൾ പറയാറുണ്ടു്.

തരുരാജാവു—പാരിജാതകം.

തലാതലം—ഭൂമിക്കു കീഴെയുള്ള നാലാമത്തെ ലോകം. മായ ഈ ലോകം ഭരിക്കുന്നു.

താടക—താരക നോക്കുക.

താണ്ഡവം—ശിവന്റെ നൃത്തം.

താപത്രയം—ഈ ലോകത്തിൽ മനുഷ്യർ സഹിക്കേണ്ടുന്ന ആദ്ധ്യാത്മികവും, ആധിദൈവികവും ആധിഭൗതികവും ആയ കഷ്ടതകൾ.

താപനം—കാമദേവന്റെ പഞ്ചബാണങ്ങളിൽ ഒന്നു.

താമ്രവൎണ്ണം—ഭാരതവൎഷത്തിൽ ഒമ്പതു ഭാഗങ്ങളിൽ ഒന്നു.

താരകൻ—വജ്രാംഗന്റെ പുത്രനായ ഒരു ദൈത്യൻ. അവന്റെ തപസ്സുനിമിത്തം ദേവന്മാർ ഭയപ്പെടുകയാൽ അവനെ നശിപ്പിക്കുന്നതിന്നായി സ്കന്ദൻ (കാൎത്തികേയൻ) അതിശയകരമാകുംവണ്ണം ജനിച്ചു.

താരകാ (താടകാ, താഡകാ)—ഒരു ദൈത്യസ്ത്രീ സുകേതു എന്ന യക്ഷന്റെയോ സുന്ദാസുരന്റെയോ പുത്രി, മാരീചന്റെ അമ്മ; അഗസ്ത്യന്റെ ശാപംനിമിത്തം രാക്ഷസിയായി ഗംഗാതീരത്തിലെ താടകാവനത്തിൽ പാൎത്തു. ശ്രീരാമനോടു അവളെ കൊന്നുകളവാൻ വിശ്വാമിത്രൻ ഉപദേശിച്ചു എന്നാൽ ഒരു സ്ത്രീയെ കൊല്ലുവാൻ മനസ്സില്ലാഞ്ഞിട്ടു അന്നേരവും അവൾ ഉപദ്രവിക്കാതിരിപ്പാനായി രാമൻ അവളുടെ ഭുജങ്ങൾ രണ്ടും മുറിച്ചുകളഞ്ഞു. ലക്ഷ്മ

ണൻ അവളുടെ മൂക്കും ചെവിയും അറുത്തുകളഞ്ഞു. അനന്തരം അവൾ മന്ത്രശക്തികൊണ്ടു അവരുടെ നേരെ ശരവർഷം പോലെ കല്ലെറിഞ്ഞതുകൊണ്ടു രാമൻ അവളെ വധിച്ചു.

താരകാ, താരാ — ബൃഹസ്പതിയുടെ ഭാൎയ്യ, ചന്ദ്രൻ അവളെ അപഹരിച്ചു കൊണ്ടുപോയ്ക്കളഞ്ഞതുകൊണ്ടു ദേവന്മാരും അസുരന്മാരും തമ്മിൽ ഘോരമായ ഒരു യുദ്ധം ഉണ്ടായി, ബ്രഹ്മാവു യുദ്ധം അവസാനിപ്പിച്ചു താരകയെ ബൃഹസ്പതിക്കു തിരികെ കൊടുപ്പിച്ചു. താരകയ്ക്കു സോമനാൽ ബുധനെന്ന ഒരു പുത്രനുണ്ടായി.

താരകാമയം — താരകയെ സംബന്ധിച്ചുണ്ടായ മേൽപടി യുദ്ധം.

താരകാസുരവധം — വേവള്ളി സുബ്രഹ്മണ്യൻ പോററി ഉണ്ടാക്കിയ ഒരു ആട്ടക്കഥ.

താര — ൧. വാനരരാജാവായ ബാലിയുടെ ഭാൎയ്യ, അംഗദന്റെ അമ്മ; രാമനോടു യുദ്ധംചെയ്യരുതെന്നു ഭൎത്താവിനോടു ഫലമില്ലാതെ ഉപദേശിച്ചു. വാലിയെ രാമൻ കൊന്നശേഷം താര സുഗ്രീവനെ വിവാഹം ചെയ്തു.
൨. ഹരിശ്ചന്ദ്രന്റെ ഭാൎയ്യ, രോഹിതാസന്റെ മാതാവു, താരാമതീ എന്നും പേരുണ്ടു്.

താരാധിപൻ — ൧. ചന്ദ്രൻ. ൨. ശിവൻ. ൩. ബൃഹസ്പതി. ൪. വാലി. ൫. സുഗ്രീവൻ.

താലകേതു — ഭീഷ്മൻ.

താലജംഘൻ — ഹൈഹയ കുലത്തിലെ അവന്തിരാജാവായ ജയധ്വജന്റെ പുത്രൻ താലജംഘകുലം സ്ഥാപിച്ചു.

താലധ്വജൻ — ബലരാമൻ.

താലം — ദുൎഗ്ഗാദേവിയുടെ സിംഹാസനം.

തിത്തിരി — യാസ്കന്റെ ശിഷ്യനായ ഒരു ഋഷി, യജുൎവേദത്തിന്റെ തൈത്തിരീയ സംഹിത ഇദ്ദേഹം ഉണ്ടാക്കിയതാണെന്നു ചിലർ പറയുന്നു.

തിമിധ്വജൻ — ദശരഥന്റെ സഹായത്താൽ ഇന്ദ്രൻ വധിച്ച ഒരു രാക്ഷസൻ ഈ രാക്ഷസനോടുള്ള യുദ്ധത്തിലാണ് കൈകേയി ദശരഥന്റെ ജീവനെ രക്ഷിച്ചു രണ്ടുവരങ്ങളെ വാങ്ങിച്ചതു്.

തിരസ്കരിണി — ചില മന്ത്രങ്ങളുടെ ശക്തിയാൽ മനുഷ്യരാൽ അദൃശ്യരായി തീരുവാനുള്ള ശക്തിയെ കൊടുക്കുന്ന ഒരു ശാസ്ത്രം.

തിരുത്തോണ്ടർ പുരാണം — ശിവഭക്തരായ അറുപത്തുമൂവരുടെ ചരിത്രം. അറുപത്തുമൂവർ നോക്കുക.

തിരുപ്പോരാട്ടം — ബനിയന്റെ Holy war എന്ന പുസ്തകത്തിന്റെ തർജ്ജമ തർജ്ജമക്കാരൻ റെവറണ്ട് കെ. കോശി.

തിരുവള്ളുവൻ__ഒരു ബ്രാഹ്മണന്നു ഒരു പറച്ചിയിൽ ഉണ്ടായ പുത്രൻ. ഒരു വള്ളുവൻ (പറയപുരോഹിതൻ) വളൎത്തി. കുറൾ എഴുതി കീൎത്തിമാനായി; ദേവപുലവൻ എന്നും മുതൽപാവലൻ എന്നും പേരുണ്ടു. കുറൾ നോക്കുക.

തിരുവാചകം__മാണിക്കവാചകൻ ഉണ്ടാക്കിയ ശ്രുതിപ്പെട്ട (തമിഴ്) ശിവസ്തുതികൾ.

തിരുവാതിര__ആൎദ്രാദൎശനം നോക്കുക.

തിരുവായ്മൊഴി__ആഴ്‌വാരന്മാരുടെ കൃതികൾ. നാലായിരം ശ്ലോകങ്ങൾ ഉള്ളതിനാൽ നാലായിരപ്രബന്ധം എന്നു പേർ. വൈഷ്ണവമതസംബന്ധം. ഒന്നാംഭാഗം ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ ബാല്യകാലചരിത്രം. രണ്ടാംഭാഗം വിഷ്ണുക്ഷേത്രങ്ങളെപ്പറ്റി. മൂന്നാംഭാഗം വിഷ്ണുവിനേയും വിഷ്ണുവിന്റെ ആരാധനയേയുംപറ്റി. നാലാംഭാഗം പ്രാൎത്ഥനകൾ ധ്യാനങ്ങൾ മുതലായവ. വൈഷ്ണവർ ഇതിനെ തമിഴ്‌വേദമെന്നു പറയുന്നു.

തിരുവിളയാടൽ__ശിവന്റെ ലീലകൾ; മധുരാപുരാണം എന്നും പേരുണ്ടു. പരഞ്ജോതിതമ്പിരാൻ കൎത്താവു. പതിനൊന്നാം ശതാബ്ദം. ഹാലാസ്യമാഹാത്മ്യത്തിന്റെ തൎജ്ജമയെന്നു പറയാം.

തിലകമഞ്ജരി__കാദംബരിയെ അനുകരിച്ചു ധനപാലൻ ഉണ്ടാക്കിയ ഒരു സംസ്കൃതഗ്രന്ഥം. തിലകമഞ്ജരിയുടെയും സമരകേതുവിന്റെയും വിവാഹത്തിൽ കഥ അവസാനിക്കുന്നു.

തിലോത്തമ__അസമയത്തു കുളിച്ചതുകൊണ്ടു അപ്സരസ്ത്രീയായി ജനിച്ച ഒരു ബ്രാഹ്മണസ്ത്രീ; അവൾനിമിത്തം സുന്ദനും ഉപസുന്ദനും അന്യോന്യം കൊന്നു.

തിഷ്യം__കലിയുഗം.

തിഷ്യകേതു__ശിവൻ.

തീൎത്ഥങ്കരൻ__ജൈനമതപ്രകാരം അറുപത്തിമൂന്നു ഗുണങ്ങൾ സിദ്ധിച്ചവൻ. ബുദ്ധരുടെ ഇടയിൽ ബുദ്ധനുസമം. ജൈനൎക്കു ഇരുപത്തുനാലു തീൎത്ഥങ്കരന്മാർ ഉണ്ടു. ഹിന്തുക്കളുടെ മനുവിനെപ്പോലെ ഓരോരുത്തനും ഓരോ ദീൎഘകാലം വാഴുന്നു. ഇവൎക്കു, ജഗൽപ്രഭു, സൎവ്വജ്ഞൻ, അധീശ്വരൻ, ദേവാധിദേവൻ, എന്നും പേരുകളുണ്ടു.

തുഞ്ചത്തുരാമാനുജൻ__രാമാനുജൻ നോക്കുക.

തുണ്ഡൻ__1. ശിവൻ 2 നഹുഷനാൽ കൊല്ലപ്പെട്ട ഒരു അസുരൻ ഇവന്റെ പുത്രനായ വിതുണ്ഡൻ ഭഗവതിയാൽ കൊല്ലപ്പെട്ടു.

തുണ്ഡി__ശിവന്റെ കാളയുടെ പേരു്.

തുംബരൻ, തുംബുരു__ഒരു ഗന്ധൎവ്വൻ.

തുർവ്വസു — ദേവയാനിയിൽ യയാതിയുടെ പുത്രൻ. പിതാവിന്റെ വാർദ്ധക്യം എടുത്തുകൊള്ളാഞ്ഞതിനാൽ ശപിക്കപ്പെട്ടു.

തുലാദാനം — കൊടുക്കുന്നവന്റെ ശരീരത്തിന്റെ ഭാരത്തോളം പൊന്നു ബ്രാഹ്മണൎക്കു ദാനംചെയ്ക.

തുലാധാരൻ — ബ്രാഹ്മണനായ ജാജലിയെ ജ്ഞാനം അഭ്യസിപ്പിച്ച ഒരു വൈശ്യൻ.

തുലാഭാരം — മഹാരാജാക്കന്മാർ അത്യപൂർവ്വത്തിൽ ഒരിക്കൽ മാത്രം അനുഷ്ഠിക്കുന്ന ഒരാചാരം. രാജാവു വാളും പരിചയുമായി തുലാസ്സിന്റെ ഒരു തട്ടിൽ ഇരുന്നു മറ്റേത്തട്ടിൽ സ്വർണ്ണനാണയങ്ങൾ ഇട്ടു തൂക്കും. സ്വർണ്ണം പിന്നീടു ബ്രാഹ്മണൎക്കു ദാനംചെയ്യും. തിരുവിതാംകൂറിൽ ഇപ്പോഴും നടപ്പുണ്ടു.

തുളസീവിവാഹം — കാർത്തികമാസത്തിൽ ദ്വാദശിയിൽ ബാലകൃഷ്ണന്റെ പ്രതിമയും തുളസിച്ചെടിയും തമ്മിൽ ചെയ്യപ്പെടുന്ന വിവാഹം.

തുള്ളൽ — അരങ്ങത്തു കൊട്ടും പാട്ടും മേളിച്ചു കെട്ടി ആടുന്നതിനു ഉപയോഗിക്കത്തക്കവണ്ണം ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള ഒരു പദ്യരീതി. ഇതു മലയാളത്തിനു പ്രത്യേകമുള്ളതും കുഞ്ചൻനമ്പ്യാർ ആദ്യം ഉണ്ടാക്കിയതും ആകുന്നു. ഓട്ടൻതുള്ളൽ, ശീതങ്കൻ, പറയൻ, ഇങ്ങനെ മൂന്നുവിധം ഉണ്ടു. ഓട്ടൻ അധികം മുറുകിയതും ശീതങ്കൻ മുറുക്കം കുറഞ്ഞതും പറയൻ അധികം പതിഞ്ഞതും ആകുന്നു. നമ്പ്യാരുടെ തുള്ളലുകൾ ഈ മൂന്നുവിധത്തിലും ഉണ്ടു. ഓട്ടൻതുള്ളലിന്റെ പ്രധാന ദൃഷ്ടാന്തങ്ങൾ അഹല്യാമോക്ഷം, സ്യമന്തകം, പാത്രചരിതം, കൃഷ്ണാർജ്ജുനവിജയം, കാർത്തവീര്യവിജയം, സന്താനഗോപാലം മുതലായവയും ശീതങ്കന്റെ ഉദാഹരണങ്ങൾ കല്യാണസൌഗന്ധികം, കാളിയമർദ്ദനം, ധ്രുവചരിതം, ദുര്യോധനവധം മുതലായവയും പറയൻതുള്ളലിന്റെ ദൃഷ്ടാന്തങ്ങൾ. ഗജേന്ദ്രമോക്ഷം, പാഞ്ചാലീസ്വയംവരം, സഭാപ്രവേശം, ദക്ഷയാഗം മുതലായവയും ആകുന്നു. ഇവയെ അനുകരിച്ചു അനേകം തുള്ളലുകൾ ഇതരകവികളും ഉണ്ടാക്കീട്ടുണ്ടു.

തൃണാവൎത്തൻ — കൊടുങ്കാറ്റിന്റെ രൂപം ധരിച്ചുവന്നു ശിശുവായ കൃഷ്ണനെ എടുത്തുകൊണ്ടുപോയ ഒരു രാക്ഷസൻ. കൃഷ്ണനാൽ കൊല്ലപ്പെട്ടു.

തെക്കൈലാസനാഥോദയം — ഒരു ഭേദപ്പെട്ട ചമ്പൂകാവ്യം. കൎത്താവിനെ നിശ്ചയമില്ല.

തെൻമൊഴി — തമിഴ്, വടമൊഴി, സംസ്കൃതം.

തെലുങ്ക — ആന്ധ്രഭാഷ. തെലുങ്കിൽ സംസ്കൃതപദങ്ങൾ അധികം ഉപയോഗിക്കും. സംഗീതത്തിനു പറ്റിയ ഭാഷയാകയാൽ ഇന്ത്യയിലെ ഇത്താലിയൻ എന്നു പറയാറുണ്ടു. വേറെവിധത്തിൽ ഭാഷയ്ക്കു വൈശിഷ്ട്യം ഒന്നുമില്ല.

തേങ്ങയേറു — ചിങ്ങമാസം അമാവാസിദിവസം വൎഷകാലം അവസാനിച്ചു എന്ന സങ്കല്പത്തിന്മേൽ വരുണന്റെ പ്രസാദത്തിന്നായി കടലിൽ തേങ്ങായും പഴങ്ങളും എറിയുന്ന ഒരു ഉത്സവം. അന്നുമുതൽ പശ്ചിമതീരംവഴി കപ്പൽസഞ്ചാരം തുടങ്ങും.

തേൻപാവണി — വീരമാമുനിയുടെ ഒരു വിശിഷ്ട തമിഴ്കാവ്യം. കന്യാശ്രീയമ്മയെക്കുറിച്ചു.

തേവാരം — തമിഴിൽ ശൈവമതസംബന്ധമായി ജ്ഞാനസംബന്ധൻ ഉണ്ടാക്കിയതു. എട്ടാംശതാബ്ദം.

തൈപ്പൂശം — തൈമാസത്തിൽ പൌൎണ്ണമിദിനം. നവരാത്രികഴിഞ്ഞാൽ വിദ്യാരംഭത്തിനു നല്ലദിവസം. സുബ്രഹ്മണ്യനു പ്രത്യേകദിവസം.

തൊന്നൂൽ — വീരമാമുനിയുടെ തമിഴ്വ്യാകരണം.

തോത്രവേത്രം — വിഷ്ണുവിൻെറ വടി.

തോൽകാപ്പിയം — അഗസ്ത്യൻെറ ശിഷ്യനായ തോൽകാപ്പിയൻ ഉണ്ടാക്കിയ തമിഴ്വ്യാകരണം. ഇപ്പോഴുള്ള തമിഴ്വ്യാകരണങ്ങളിൽ ഏററവും പുരാതനം. അഗസ്ത്യൻെറ വ്യാകരണത്തിലെ ൧൨൦൦൦ സൂത്രങ്ങൾ തോൽകാപ്പിയത്തിൽ ൧൬൦൦ ആയി ചുരുക്കിയിരിക്കുന്നു. ഇതിൽ കാവ്യത്തെപ്പററിയുള്ള ഭാഗം മുഴുവനും ഇല്ല.

തോററമ്പാട്ടു — ശൂദ്രരിൽ താണജാതികൾ മാരികൻ, ഭദ്രകാളി, മുതലായ വേഷങ്ങൾ കെട്ടി ഭദ്രകാളിക്ഷേത്രങ്ങളിൽ പാടുന്ന പാട്ട്.

തോസലകൻ — കംസൻെറ മുമ്പാകെ കൃഷ്ണൻ കൊന്ന ഒരു മല്ലൻ.

ത്രികൎമ്മങ്ങൾ — യാഗം, വേദാധ്യയനം, ദാനം.

ത്രികാണ്ഡശേഷം — അമരകോശത്തിൻെറ പരിശിഷ്ടമായി ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള ഒരു നിഘണ്ടു.

ത്രികൂടം — ലങ്കാനഗരം സ്ഥാപിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന ഒരു പൎവ്വതം.

ത്രിഗുണം — ധൎമ്മം, അൎത്ഥം, കാമം.

ത്രിജടാ — ലങ്കയിൽ അശോകവനികയിൽവെച്ചു സീതയെ ശുശ്രൂഷിക്കാനായി രാവണൻ നിയമിച്ച ഒരു രാക്ഷസി, സീതയോടുവളരെ ദയ കാണിച്ചു. ധൎമ്മജ്ഞ എന്നും പേരുണ്ട്

ത്രിദണ്ഡി — വാക്ക്, മനസ്സ്, കായം, ഇവകളിന്മേൽ അധികാരം പ്രാപിച്ചവൻ.

ത്രിദശന്മാർ — ൧൨. ആദിത്യർ, ൮ വസുക്കൾ, ൧൧ രുദ്രർ, ൨ അശ്വിനികൾ ഇങ്ങനെ മുപ്പത്തുമൂന്നു ദേവകൾ.

ത്രിപഥഗ — മൂന്നുലോകത്തിൽക്കൂടി ഒഴുകുന്ന നദി, ഗംഗ.

ത്രിപിടകം — പാലിഭാഷയിൽ ബുദ്ധമതക്കാരുടെ വേദപുസ്തകം. ഒന്നാമത്തെ പുസ്തകം, സന്മാൎഗ്ഗോപദേശങ്ങൾ, രണ്ടാമത്തേതു ബുദ്ധൻെറ ഉപദേശങ്ങൾ, മൂന്നാമത്തേതു തത്വശാസ്ത്രവിഷയങ്ങൾ.

ത്രിപുണ്ഡ്റം—നെററിയിലും തോളത്തും ശിവഭക്തർ ഇടുന്നകുറി ഭസ്മം ഉപയോഗിക്കണം. സ്മാർത്തർ മദ്ധ്യരേഖയിൽ ഒരു കറുത്ത പൊട്ടും ഇടും.

ത്രിപുരം—പൊന്ന്, വെള്ളി, ഇരുമ്പ്, ഇവകൊണ്ടുള്ള മൂന്നു ആകാശനഗരങ്ങൾ, അവയും അവയിൽ വസിച്ചിരുന്ന അസുരരും ശിവനാൽ ദേവകളുടെ അപേക്ഷപ്രകാരം ഭസ്മീകരിക്കപ്പെട്ടു.

ത്രിപുരദഹനം—ചിററൂർ സുബ്രഹ്മണ്യശാസ്ത്രികൾ ഉണ്ടാക്കിയ ഒരു ആട്ടക്കഥ.

ത്രിപുരാസുരൻ—ബ്രഹ്മാവ്, വിഷ്ണു, ശിവൻ ഇവരിൽനിന്നു മൂന്നു നഗരങ്ങൾ ദാനമായി കിട്ടിയതുകൊണ്ട് ബാണാസുരന്റെ ഒരു പേര്.

ത്രിഭുവനം, ത്രിലോകം—സ്വർഗ്ഗം, ഭൂമി, പാതാളം.

ത്രിമൂർത്തികൾ—൧. വേദത്തിൽ അഗ്നി, വായു, സൂര്യൻ. ൨. ബ്രഹ്മാവ്, വിഷ്ണു, ശിവൻ. രജോഗുണമൂർത്തിയായ ബ്രഹ്മാവ് സൃഷ്ടിക്കയും തമോഗുണമൂർത്തിയായ ശിവൻ നശിപ്പിക്കയും സത്വഗുണമൂർത്തിയായ വിഷ്ണു രക്ഷിക്കയും ചെയ്യുന്നു. ഇവർ മൂവരും പരമാത്മാവിന്റെ ആശ്രിതന്മാർ അല്ലെങ്കിൽ ഭാഗങ്ങൾ ആകുന്നു. ത്രിമൂർത്തികളുടെ രൂപം സാധാരണയായി ബ്രഹ്മാവ് മദ്ധ്യത്തിലും വലത്തുഭാഗത്തു വിഷ്ണുവും ഇടത്തുഭാഗത്തു ശിവനും ആയിട്ടാണ്. ബ്രഹ്മാവിനെ സേവിക്കുന്നവർ ഇപ്പോൾ ഇല്ലെന്നുതന്നെ പറയാം. ഭാഗവതപ്രകാരം മൂന്നും ഒന്ന്.

ത്രിലോചനൻ—ശിവൻ, ശിവന്റെ മൂന്നാമത്തെ കണ്ണ് നെററിമേലാണ് അതുകൊണ്ട് കാമദേവനെ ഭസ്മീകരിച്ചു.

ത്രിവർഗ്ഗം—൧. ധർമ്മം, അർത്ഥം, കാമം, ൨. സത്വം, രജസ്സ്, തമസ്സ്.

ത്രിവിക്രമൻ—വാമനാവതാരത്തിൽ വിഷ്ണുവിന്റെ പേര്. മൂന്നടിവെച്ചു ജയിച്ചു.

ത്രിശങ്കു—ഹരിശ്ചന്ദ്രന്റെ പിതാവായ ഒരു അയോദ്ധ്യാരാജാവ്. സത്യവ്രതൻ നോക്കുക.

ത്രിശിരസ്—൧. ജ്വരം. ൨. കുബേരൻ. ൩. ഒരു അസുരൻ. ൪. രാവണന്റെ ഒരു സഖാവ് രാമനാൽ കൊല്ലപ്പെട്ടു. ൫. വിശ്വരൂപൻ.

ത്രിശൂലം—ശിവന്റെ ആയുധം. എപ്പോഴും ചലിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ടു അതിനെതിരെ യാത്രചെയ്യരുത്. തിങ്കളും ശനിയും കിഴക്കോട്ടും ഞായറും വെള്ളിയും പടിഞ്ഞാറോട്ടും ചൊവ്വയും ബുധനും വടക്കോട്ടും വ്യാഴം തെക്കോട്ടും യാത്രയ്ക്കു കൊള്ളുകയില്ല.

ത്രിസ്ഥലി—മൂന്നു വിശുദ്ധസ്ഥലങ്ങൾ, കാശീ, പ്രയാഗാ, ഗയാ.

ത്രേതായുഗം—രണ്ടാമത്തെ യുഗം, യുഗം നോക്കുക.

ത്രൈമാതുരൻ—ലക്ഷ്മണൻ.

ത്രോടകം—ഒരുവിധം നാടകം. ഉ-ം വിക്രമോർവ്വശീയം.

ത്ര്യക്ഷൻ—മൂന്നുകണ്ണുള്ളവൻ, ശിവൻ.

ത്ര്യക്ഷരം—ഓം എന്ന ശബ്ദം;

ത്ര്യഞ്ജനം—കാലാഞ്ജനം, രസാഞ്ജനം, പുഷ്പാഞ്ജനം,

ത്ര്യധ്വഗാ, (മാർഗ്ഗഗാ, വർത്മഗാ, ധാരാ, പഥഗാ, മാർഗ്ഗാ, സ്രോതസ്)—ഗംഗാ.

ത്ര്യംബകൻ—ഫ. ശിവൻ. വ. രുദ്രൻ.

ത്ര്യരുണൻ—ഇക്ഷ്വാകുവംശത്തിലെ ഒരു രാജാവ്, ഒരിക്കൽ തന്റെ പുരോഹിതനായ വൃശൻ സാരഥിയായി താൻ രഥത്തിൽ പോകുമ്പോൾ രഥം കയറി ഒരു ബ്രാഹ്മണബാലൻ മരിച്ചുപോയി. അതിന്റെ ഉത്തരവാദിത്വം ആർക്കാണെന്നു അവർ തമ്മിൽ തർക്കം ഉണ്ടായിട്ട് ഇക്ഷ്വാകുകുലക്കാർ എല്ലാവരും വൃശനു വിരോധമായി അഭിപ്രായം പറഞ്ഞു. അതുകൊണ്ട് വൃശൻ ദേഷ്യപ്പെട്ട് പ്രാർത്ഥനമൂലം ബാലനെ ജീവിപ്പിച്ചശേഷം ത്ര്യരുണന്റെയും മറ്റും ഭവനങ്ങളിൽ അഗ്നി അതിന്റെ പ്രവൃത്തിയെ ചെയ്യാതിരിപ്പാൻ ഇടവരുത്തി. ഭക്ഷണംപോലും ഒരുക്കുവാൻ കഴിയാതെ ബുദ്ധിമുട്ടി അവർ വൃശനോട് മാപ്പു ചോദിച്ചു. പിന്നെ വൃശന്റെ പ്രാർത്ഥനയാൽ അഗ്നി അതിന്റെ പ്രവൃത്തിയെ വീണ്ടും ചെയ്വാൻ തുടങ്ങി.

ത്വഷ്ടി—യന്ത്രങ്ങളെയും മറ്റും ഉണ്ടാക്കുന്നതിൽ നിപുണനായ ഒരു ദേവൻ. ഇന്ദ്രന്റെ വജ്രായുധവും മറ്റും ഉണ്ടാക്കുന്നതും പുരുഷന്മാർക്ക് ഗർഭത്തിലെതന്നെ അവർക്ക് യോഗ്യമായ ഭാര്യമാരെ രൂപിച്ചുവെക്കുന്നതും ഇദ്ദേഹമാണ്. എല്ലായ്പോഴും ഇന്ദ്രനോട് വിരോധത്തിലാണ്, അതുകൊണ്ട് ഇന്ദ്രൻ ഒരിക്കൽ അവന്റെ പുത്രനായ വിശ്വരൂപൻ അല്ലെങ്കിൽ ത്രിശിരസ്സിനെ കൊന്നുകളഞ്ഞു. സൂര്യനെ വിവാഹംചെയ്ത സരണ്യ (സംജ്ഞാ) എന്നൊരു മകളും ഉണ്ടായിരുന്നു. അവൾക്കു സൂര്യന്റെ തേജസ്സ് സഹിക്കാൻ കഴിയാഞ്ഞിട്ട് ത്വഷ്ടി സൂര്യന്റെ ഒരു ഭാഗം കടഞ്ഞെടുത്തുകളകയും ആ ഭാഗംകൊണ്ട് വിഷ്ണുവിന്റെ ചക്രം ശിവന്റെ ത്രിശൂലം മുതലായ ആയുധങ്ങൾ ഉണ്ടാക്കുകയും ചെയ്തു.

ദ

ദക്ഷൻ—ബ്രഹ്മാവിന്റെ പുത്രനായ ഒരു പ്രധാന പ്രജാപതി, ഒരു ആദിത്യനും വിശ്വദേവനും. ദക്ഷൻ അദിതിയിൽ നിന്നും അദിതി ദക്ഷനിൽ നിന്നും ഉണ്ടായി എന്നു ഋഗ്വേദത്തിൽ പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. മഹാഭാരതപ്രകാരം ദക്ഷൻ ബ്രഹ്മാവിന്റെ വലത്തെ തള്ളവിരലിൽനിന്നും അവന്റെ ഭാര്യ ഇടത്തെ തള്ളവിരലിൽനിന്നും ഉണ്ടായി. ദക്ഷൻ പ്രിയവ്രതന്റെ പുത്രിയായ പ്രസൂതിയെ വിവാഹംചെയ്തു. ൬൦ പുത്രിമാരുണ്ടായി. അവരിൽ പത്തുപേരെ ധർമ്മനും പതിമൂന്നുപേരെ കശ്യപനും ഇരുപത്തേഴുപേരെ സോമനും സതി എന്നൊരുത്തിയെ ശിവനും വിവാഹംചെയ്തു. കശ്യപന്റെ ഭാര്യമാർ ദേവകൾ, അസുരർ, മനുഷ്യർ, മൃഗങ്ങൾ, പക്ഷികൾ, സർപ്പങ്ങൾ, മുതലായ എല്ലാ ജീവജാലങ്ങളുടെയും മാതാക്കന്മാരായി. സോമന്റെ ഭാര്യമാർ നക്ഷത്രങ്ങളായി.

സതി പിതാവും ഭൎത്താവും തമ്മിലുള്ള വിരോധം കണ്ടു മരിച്ചുകളഞ്ഞു. മരുമകനായ ശിവന്റെ ശാപംനിമിത്തം ഒരിക്കൽ ദക്ഷൻ മാരിഷയുടെ പുത്രനായി ജനിച്ചു എന്നും ആ ജന്മത്തിൽ ക്രോധൻ, തമസ്സ്, ദമൻ, വികൃതൻ, അംഗിരസ്സ്, കൎദ്ദമൻ, അശ്വൻ എന്ന ഏഴു പുത്രന്മാരുണ്ടായി എന്നും ഒരു കഥയുണ്ട്. ഹരിവംശത്തിൽ ദക്ഷൻ വിഷ്ണുതന്നെയാണെന്നും സകലത്തെയും സൃഷ്ടിച്ചു എന്നും കാണുന്നു. ദക്ഷന്റെ ചരിത്രത്തിൽ മുഖ്യമായിട്ടുള്ളതു് അവൻ കഴിച്ച യാഗം ആകുന്നു. അതിന്റെ വിവരണവും പലടത്തും പലവിധംകാണുന്നുണ്ട്. ശിവനോടു ദക്ഷനുള്ള വിരോധംനിമിത്തമോ ശിവനു ബലികൊടുക്കരുതെന്നു ദേവകൾ നിശ്ചയിക്കകൊണ്ടോ യാഗത്തിനു ശിവനെ മാത്രം ക്ഷണിച്ചില്ല. ശിവൻ ഈ വിവരം ഉമാനാമത്തിൽ പാൎവ്വതിയായി ജനിച്ച തന്റെ ഭാൎയ്യയായ സതിയിൽനിന്നറിഞ്ഞു കോപിച്ചു തന്റെ ശൂലം ചാട്ടുകയും യാഗശാലയിൽവന്നു ഓരോ അക്രമങ്ങൾ ചെയ്തു യാഗത്തിനു മുടക്കംവരുത്തുകയുംചെയ്തു. ഇന്ദ്രനു ചവിട്ടുകൊണ്ടു, യമന്റെ വടി ഒടിഞ്ഞു, സരസ്വതിയുടെമൂക്കുമുറിഞ്ഞു, ഭഗന്റെ കണ്ണുപൊട്ടി, പൂഷാവിന്റെ പല്ലുപറിഞ്ഞു, ചന്ദ്രനു ഇടികൊണ്ടു, വഹ്നിയുടെ കൈയൊടിഞ്ഞു, ഭൃഗുവിന്റെ മീശപോയി, ബ്രാഹ്മണൎക്കു കല്ലേറുകൊണ്ടു, പ്രജാപതികൾ തോറ്റു, ദേവകളും മറ്റും കുത്തുകൊള്ളുകയോ അമ്പേൽക്കുകയോ ചെയ്തു. ദക്ഷന്റെ തല തന്നെയും വെട്ടി എറിയപ്പെട്ടു. ദക്ഷൻ ഭയപ്പെട്ടു മാപ്പുചോദിക്കയും രുദ്രന്റെ മാഹാത്മ്യം സമ്മതിക്കയുംചെയ്തു. രുദ്രൻ (ശിവൻ) പിന്നെ ദയതോന്നി മരിച്ചവരെ ഒക്കെയും ജീവിപ്പിച്ചു. ദക്ഷന്റെ തല നോക്കിയാറെ കാണാഞ്ഞിട്ടു അവനു ഒരു ആടിന്റെ തല വെച്ചുകൊടുത്തു.

ഒരു കഥയിൽ യാഗത്തിനു ശിവനെയൊ സതിയെയോ ദക്ഷൻ ക്ഷണിച്ചില്ലെന്നും എന്നിട്ടും സതി ചെന്നു എന്നും അവിടെവെച്ചു് അവമാനിക്കപ്പെടുകകൊണ്ടു അഗ്നിയിൽ ചാടി മരിച്ചു എന്നും അതറിഞ്ഞു ശിവൻ കോപിച്ചു തന്റെ ജടയിൽനിന്നു ഒരു രോമം എടുത്തു ശക്തിയോടെ നിലത്തടിച്ചു എന്നും അപ്പോൾ ഒരു ബലവാനായ രാക്ഷസൻ നിലത്തുനിന്നു എഴുന്നേറ്റുവന്നു എന്നും അവനോടു ശിവൻ കല്പിച്ചപ്രകാരം അവൻ പോയി ദക്ഷന്റെ യാഗത്തിനു വിഘ്നംവരുത്തി എന്നും മറ്റും കാണുന്നു.

ഹരിവംശത്തിൽ ശിവന്റെ അക്രമങ്ങൾകണ്ടിട്ടു വിഷ്ണു എഴുന്നേറ്റു ശിവന്റെ കഴുത്തിനുപിടിച്ചു ഞെക്കി അവനെ അക്രമത്തിൽനിന്നു വിരമിപ്പിക്കയും തന്നെ യജമാനനായി അംഗീകരിപ്പിക്കയും ചെയ്തു എന്നുപറഞ്ഞു കഥ അവസാനിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു. ഭാരതത്തിൽ ദക്ഷൻ തന്റെ യാഗത്തിനു ശിവനെ ക്ഷണിച്ചില്ലെന്നും അതുകൊണ്ടു കോപിച്ചു ശിവൻ തന്റെ ജ്വലിക്കുന്ന ശൂലം ചാട്ടിയെന്നും അതു് യാഗം നശിപ്പിച്ചശേഷം നാരായണന്റെ നെഞ്ചത്തുചെന്നുവീണു എന്നും നാരായണൻ അതെടുത്തു ശിവന്റെ നേരെ തിരികെ ചാട്ടിയെന്നും അവർ തമ്മിൽ ഒരു ഭയങ്കരയുദ്ധം ഉണ്ടായി എന്നും ബ്രഹ്മാവു് മദ്ധ്യസ്ഥതപറഞ്ഞു് അവരെ സമാധാനപ്പെടുത്തി എന്നുമാണു് കഥ.

ദക്ഷൻ—ഫ. ശിവൻ. മ. ശിവന്റെ കാള. ന. വിഷ്ണു.

ദക്ഷയാഗം—രവിവൎമ്മൻതമ്പിയുടെ ഒരു ആട്ടക്കഥ.

ദക്ഷസാവൎണ്ണൻ—ഒമ്പതാമത്തെ മനു.

ദക്ഷിണഗംഗാ—കാവേരീനദി.

ദക്ഷിണാമൂൎത്തി—ഴ. ശിവൻ. വ. അഗസ്ത്യൻ.

ദശകുമാരചരിതം__പതിനൊന്നാം ശതാബ്ദത്തിൽ ജീവിച്ചിരുന്ന ശ്രീദണ്ഡി മഹാകവി ഉണ്ടാക്കിയ ഒരു കഥാപുസ്തകം, ഗദ്യമാണെന്നാകിലും രചനാഭംഗി മുതലായ ഗുണങ്ങൾനിമിത്തം ഒരു കാവ്യമായി വിചാരിക്കപ്പെട്ടുവരുന്നു.

ദശരഥൻ__ശ്രീരാമന്റെ പിതാവു്. അജന്റെ പുത്രൻ. കൌസല്യാ, കൈകേയി, സുമിത്രാ ഇങ്ങനെ മൂന്നു ഭാര്യമാരുണ്ടായിരുന്നു. പുത്രരില്ലാഞ്ഞിട്ടു യാഗം കഴിക്കയും രാവണവധത്തിനായി വിഷ്ണു കൌസല്യയിൽ ദശരഥന്റെ പുത്രനായി ജനിക്കയുംചെയ്തു. കൈകേയിക്കു ഭരതനും സുമിത്രക്കു ലക്ഷ്മണനും ശത്രുഘ്നനും ജനിച്ചു. കൈകേയിയുടെ ഇഷ്ടപ്രകാരം ഭരതനെ രാജാവാക്കി രാമനെ വനവാസത്തിന്നയച്ചാറെ ദുഃഖത്താൽ മരിച്ചു. ദശരഥൻ എന്നു പേരുള്ള വേറെയും രാജാക്കന്മാരുണ്ടായിരുന്നു.

ദശരൂപകം__നാടകത്തെക്കുറിച്ചു ഒരു പ്രബന്ധം.

ദശലക്ഷണങ്ങൾ__

ധൃതിഃക്ഷമാദമോഽസ്തേയം ശൌചമിന്ദ്രിയനിഗ്രഹഃ।
ധീർവിദ്യാസത്യമക്രോധോ ദശകംധർമ്മലക്ഷണം॥

ദശാർഹൻ__യാദവകുലത്തിലുള്ള ദാശാർഹരുടെ രാജാവു്, കൃഷ്ണൻ.

ദഹനപ്രിയാ__അഗ്നിയുടെ ഭാര്യയായ സ്വാഹാ.

ദാക്ഷായണി__1. ദക്ഷന്റെ മകളും കശ്യപന്റെ ഭാര്യയും ദേവകളുടെ മാതാവുമായ അദിതി. 2. അസുരമാതാവായ ദിതി. 3. രേവതി. 4. കദ്രു 5. സതീദേവി.

ദാനവർ__കശ്യപസന്തതിയായി ദേവന്മാരുടെ വൈരികളായ രാക്ഷസന്മാർ.

ദാനവാരി (ശത്രു)__വിഷ്ണു.

ദാനവഗുരു__ശുക്രൻ.

ദാമോദരൻ__കൃഷ്ണന്റെ ഒരു പേരു്. ഉദരത്തിന്നുചുറ്റും ദാമം(കയറു) കൊണ്ടു കെട്ടിയിട്ടവൻ തന്റെ വളർത്തമ്മ യതറിച്ചതുകൊണ്ടു ഈ പേരുണ്ടായി.

ദാമോദരൻഭട്ടതിരി, കാക്കശ്ശേരി__വസുമതീവിക്രമൻ എന്നൊരു സംസ്കൃതനാടകത്തിന്റെ കർത്താവു്. നാടകത്തിന്റെ നായകൻ ഒരു സാമൂതിരിരാജാവാണു്.

ദാരുകൻ__കൃഷ്ണന്റെ സാരഥി.

ദിഗ്ഗജങ്ങൾ, (ദിക്പാലർ)__അഷ്ടദിക്കുകളെ രക്ഷിക്കുന്ന ആനകൾ.

ഐരാവതഃപുണ്ഡരീകോ വാമനഃ കുമുദോഞ്ജനഃ।
പുഷ്പദന്തഃസാർവ്വഭൌമഃ സുപ്രതീകശ്ച ദിഗ്ഗജാഃ॥

ഇവരുടെ പേരുകളുടെ ക്രമപ്രകാരംതന്നെ ഇവരുടെ സ്ത്രീകളുടെ പേരുകൾ താഴെ ചേൎത്തിരിക്കുന്നു.

(കരിണ്യോ ഭദ്രകപിലാപിംഗലാനുപമാക്രമൽ ।
താമ്രകൎണ്ണീശുഭദന്തീചാംഗനാചാഞ്ജനാവതീ ॥
(താമ്രകൎണ്ണീശുഭദതീചാംഗനാചാഞ്ജനാവതീ ॥)

ദിതി—ദക്ഷന്റെ പുത്രി, കശ്യപന്റെ ഭാൎയ്യ, ദൈത്യരുടെ മാതാവു. വിഷ്ണുപുരാണത്തിൽ ഈ കഥ കാണുന്നു. ദിതിയുടെ മക്കളെല്ലാം മരിച്ചുപോകകൊണ്ടു ഇന്ദ്രനെ ജയിക്കുവാൻ തക്ക ശക്തിയുള്ള ഒരു പുത്രനാവേണ്ടി അവൾ കശ്യപനോടു യാചിച്ചു. ഗൎഭിണിയായി നൂറുവൎഷം ഭക്തിയോടും വിശുദ്ധിയിലും ജീവിച്ചാൽ അവളുടെ ആഗ്രഹപ്രകാരം ഒരു പുത്രൻ അവൾക്കു ജനിക്കുമെന്നു കശ്യപനും വാഗ്ദത്തംചെയ്തു. ഇതറിഞ്ഞു ഇന്ദ്രൻ ദിതിയുടെ നിശ്ചയത്തിനു ഭംഗംവരുത്തുവാനായി അവളുടെ ദാസനായി ചെന്നുനിന്നു. നൂറാം വൎഷം ഒരുദിവസം ദിതി കാലുകഴുകാതെ ഉറങ്ങാൻപോയപ്പോൾ ഇന്ദ്രൻ ആ സമയം അവളുടെ വയററിലുണ്ടായിരുന്ന കുഞ്ഞിനെ തന്റെ വജ്രായുധംകൊണ്ടു ഏഴായി മുറിച്ചുകളകയുംചെയ്തു. പിന്നെ കുഞ്ഞിന്റെ കരച്ചിൽ നിറുത്തുവാൻ കഴിയാഞ്ഞിട്ടു ഇന്ദ്രൻ കോപിച്ചു ആ ഏഴു കഷണങ്ങളെ പിന്നെയും ഏഴേഴായി മുറിച്ചുകളഞ്ഞു. മാ രോദീ: (കരയരുതു) എന്നു ഇന്ദ്രൻ പറഞ്ഞതുകൊണ്ടു ഇവൎക്കു മരുത്തുകൾ എന്നു പേരുണ്ടായി.

ദിനകര (സൂൎയ്യ)തനയൻ—1. സുഗ്രീവൻ. 2. ശനി. 3. കൎണ്ണൻ. 4. യമൻ.

ദിലീപൻ—അംശുമാന്റെ പുത്രൻ, ഒരിക്കൽ സുരഭി എന്ന പശുവിനെ യഥായോഗ്യം മാനിക്കാഞ്ഞതുകൊണ്ടു അവളുടെ പുത്രിയായ നന്ദിനിയെ വളൎത്തി അവളെ സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നതുവരെ ദിലീപന്നു മക്കളുണ്ടാകയില്ലെന്നു അവൾ ശപിച്ചു. ദിലീപനും അവന്റെ ഭാൎയ്യയായ സുദക്ഷിണയും നന്ദിനിയെ വളരെ ശുശ്രൂഷയോടെ വളൎത്തി. ഒരിക്കൽ ശിവന്റെ സിംഹത്തിൽനിന്നു അവളെ രക്ഷിപ്പാൻവേണ്ടി ദിലീപൻ തന്റെ ജീവനെപ്പോലും ഉപേക്ഷിപ്പാൻ ഭാവിച്ചു. ശാപം നീങ്ങിയശേഷം അവൎക്കു രഘു (ഒരു കഥപ്രകാരം ഭഗീരഥൻ) എന്നൊരു പുത്രൻ ജനിച്ചു.

ദിവാകരം—മധുര തമിഴ്സംഘത്തിലെ ഒരംഗമായ ചെന്തനാർ ഉണ്ടാക്കിയ തമിഴ് നിഘണ്ടു; ചിന്താമണിയെപ്പോലെ പഴക്കമുള്ളതു്.

ദിവ്യാദിവ്യൻ—അൎജ്ജുനനെപ്പോലെ പകുതി ദിവ്യത്വവും പകുതി മനുഷ്യത്വവും ഉള്ളവൻ.

ദീക്ഷിതൻ—യാഗം കഴിപ്പാൻ അറിയാവുന്നവൻ.

ദീപാവലി—തുലാമാസത്തിൽ അമാവാസിദിവസം. ബെങ്കാളത്തു കാളിപൂജ. നരകചതുൎദ്ദശി നോക്കുക.

ദുന്ദു—കൃഷ്ണന്റെ പിതാവായ വസുദേവൻ

ദുന്ദുഭി—൧. വിഷ്ണു. ൨. കൃഷ്ണൻ. ൩. വരുണൻ ൪. വാലികൊന്ന ഒരു രാക്ഷസൻ. വാലിയുടെ ശക്തിയെ കാണിക്കേണ്ടതിന്നായി സുഗ്രീവൻ ദുന്ദുഭിയു-

ടെ അസ്ഥിക്കൂടിനെ കാണിച്ചപ്പോൾ ശ്രീരാമൻ അതിനെ പന്തുകണക്കെ ചവുട്ടിയപ്പോൾ അതു വളരെനാഴിക ദൂരെ ചെന്നുവീണു.

ദുൎഗ്ഗൻ—ദുൎഗ്ഗാദേവി കൊന്ന ഒരു അസുരൻ.

ദുൎഗ്ഗാ - പാൎവ്വതി.

ദുൎഗ്ഗാനവമി—കാൎത്തികമാസത്തിൽ ഒരു ഉത്സവം. കൃതയുഗത്തിന്റെ ആരംഭദിവസത്തിന്റെ വാൎഷികോത്സവം.

ദുൎമ്മുഖൻ—൧. ധൃതരാഷ്ട്രന്റെ ഒരു പുത്രൻ. ൨. ശ്രീരാമന്റെ വാനരസ്നേഹിതന്മാരിൽ ഒരുവൻ.

ദുൎയ്യോധനൻ—ധൃതരാഷ്ട്രന്റെ മൂത്തപുത്രൻ, കൌരവരിൽപ്രധാനൻ. ജനനം വിസ്മയകരമായിരുന്നു. (ഗാന്ധാരി നോക്കുക) പാണ്ഡുവിന്റെ മരണശേഷം പാണ്ഡവരെ ധൃതരാഷ്ട്രൻ എടുത്തു തന്റെ മക്കളോടുകൂടി വളൎത്തി, കാലക്രമേണ ഇരുകക്ഷികളും തമ്മിൽ, പ്രത്യേകം (ഗദയുടെ പ്രയോഗത്തിൽ ഭീമനുണ്ടായിരുന്ന സാമൎത്ഥ്യംനിമിത്തം) ദുൎയ്യോധനനും ഭീമനും തമ്മിൽ, വളരെ മത്സരം ഉണ്ടായി, ദുൎയ്യോധനൻ ഒരിക്കൽ ഭീമനു വിഷംകൊടുത്തു; അവന്റെ ശരീരം ഗംഗയിൽ ഇട്ടുകളഞ്ഞു, എന്നാൽ ഭീമൻ മുങ്ങി നാഗലോകത്തിൽ പോയി അവിടുന്നു അസാധാരണ ആരോഗ്യവും ശക്തിയും പ്രാപിച്ചു തിരിച്ചു വന്നു. യുധിഷ്ഠിരന്റെ ഗുണങ്ങളെക്കണ്ടിട്ടു ധൃതരാഷ്ട്രൻ അവനെ യുവരാജാവാക്കാൻ ആലോചിച്ചപ്പോൾ ദുൎയ്യോധനൻ വിരോധിച്ച് പാണ്ഡവരെ വനവാസത്തിനു വാരണാവതത്തിലേക്ക് പറഞ്ഞയപ്പിച്ചു. അവിടെവെച്ചു അവരെ അഗ്നിയിൽ നശിപ്പിക്കണമെന്നു കരുതി ദുൎയ്യോധനൻ അവൎക്കു പാൎക്കുന്നതിന്നായി മെഴുകു മുതലായ കത്തുന്ന വസ്തുക്കൾകൊണ്ടു ഒരു ഭവനം പണിയിച്ചുകൊടുത്തു. പാണ്ഡവർ ആ കണിയിൽ കുടുങ്ങാതെ വനവാസം കഴിഞ്ഞു ഇന്ദ്രപ്രസ്ഥത്തിലേക്കു തിരിച്ചുവന്നു. യുധിഷ്ഠിരൻ രാജസൂയയാഗം കഴിപ്പിച്ചു. ദുൎയ്യോധനനു വൈരം മുഴുത്തു യുധിഷ്ഠിരനെ ചൂതുകളിക്കായി ഹസ്തിനപുരത്തിലേക്കു ധൃതരാഷ്ട്രനെക്കൊണ്ടു ക്ഷണിപ്പിച്ചു. ദുൎയ്യോധനൻ ശകുനിയുടെ സഹായത്താൽ യുധിഷ്ഠിരനെ തോല്പിച്ചു. അവന്റെയും അവന്റെ സഹോദരന്മാരുടെയും ദ്രൌപദിയുടെയും സ്വാതന്ത്ര്യം ഉൾപ്പെടെ യുധിഷ്ഠിരന്റെ സൎവ്വവും അപഹരിച്ചെടുത്തു; ഉടൻതന്നെ ദുൎയ്യോധനൻ തനിക്കു ദാസപ്രവൃത്തി ചെയ്വാനായി ദ്രൌപദിയെ ആളയച്ചു വിളിപ്പിച്ചു. അവൾ വരാഞ്ഞതുകൊണ്ടു ദുശ്ശാസനൻ ചെന്നു അവളെ തലമുടിക്കു പിടിച്ചുവലിച്ചു സഭയിൽ കൊണ്ടുവരികയും ദുൎയ്യോധനൻ അവളോടു തന്റെ മടിയിൽ വന്നിരിക്കാൻ പറഞ്ഞു അവമാനിക്കയുംചെയ്തു. ഇതുനിമിത്തം ദുൎയ്യോധനന്റെ തുട തല്ലിച്ചതച്ചു കളയുന്നുണ്ടെന്നു ഭീമൻ ശപഥംചെയ്തു. ചൂതുകളിക്കു മുമ്പായി നിശ്ചയിച്ചപ്രകാരം പാണ്ഡവർ പന്ത്രണ്ടുവൎഷം വനവാസം ചെയ്യുന്നതിനും പതിമ്മൂന്നാംവൎഷം അജ്ഞാതവാസം ചെയ്യുന്നതിനും ഇടവന്നു. വനത്തിൽ അവരുടെ ദാരിദ്ര്യം കണ്ടു പരിഹസിക്കുന്നതിന്നായി ദുൎയ്യോധനൻ അവരുടെ പിന്നാലെ ചെന്നു. എന്നാൽ അവനെ ചില ഗന്ധൎവ്വന്മാർ പിടിച്ചു തടവുകാരനാക്കുകയും പാണ്ഡവർ അവനെ വിടുവിക്കയുംചെയ്തു. ഈ സഹായം ദുൎയ്യോധനന്റെ പകയെ വൎദ്ധിപ്പിച്ചതേയുള്ളു, പാണ്ഡവർ തിരിച്ചുവരേണ്ടും കാലമായി. ഇരുകക്ഷികളും യുദ്ധത്തിനു വേണ്ടുന്ന ഒരുക്കങ്ങൾ ചെയ്തു. ദുൎയ്യോധനൻ കൃഷ്ണന്റെ സഹായം ചോദിച്ചു. എന്നാൽ ഭോഷത്വമായി കൃഷ്ണന്റെ സൈന്യം കൊണ്ടുള്ള സഹായം സ്വീകരിച്ചു; പാണ്ഡവർ കൃഷ്ണന്റെ ശരീരംകൊണ്ടുള്ള

സഹായവും സിദ്ധിച്ചു. ദുൎയ്യോധനൻ സേനയോടുകൂടെ പോൎക്കളത്തിൽ ചെന്നു; യുദ്ധത്തിന്റെ പതിനെട്ടാംദിവസം തോറ്റു തന്റെ സേനയും നശിച്ചു, യുദ്ധക്കളത്തിൽ നിന്നോടി ഒരു തടാകത്തിൽ പോയൊളിച്ചു. (അവനു വെള്ളത്തിനടിയിൽ എത്രകാലം വേണമെങ്കിലും പാൎക്കുന്നുള്ള ശക്തിയുണ്ടായിരുന്നു). അവിടെ അവൻ കണ്ടെത്തപ്പെട്ടതുകൊണ്ടു പുറത്തുവന്നു് ഭീമനുമായി ഗദകൊണ്ടു യുദ്ധംചെയ്വാനായി നിശ്ചയിച്ചു. വളരെനേരം യുദ്ധം ചെയ്തശേഷം ഭീമൻ തോറ്റു പോകുമെന്നു തോന്നി, അന്നേരം അവൻ തന്റെ ശപഥം ഓൎത്തു ദുൎയ്യോധനനെ അവന്റെ തുടയ്ക്കു നോക്കി അടിച്ചു എല്ലു പൊടിച്ചുകളഞ്ഞു (യുദ്ധത്തിൽ അരയ്ക്കു കീഴെ അടിക്കുന്നതു യോഗ്യതയല്ല) ദുൎയ്യോധനൻ വീണപ്പോൾ ഭീമൻ അവന്റെ തലയ്ക്കു ചവുട്ടി തന്റെ ജയം ഘോഷിച്ചു. ദുൎയ്യോധനൻ മുറിവേറ്റു യുദ്ധക്കളത്തിൽ തനിച്ചു കിടക്കുമ്പോൾ അശ്വത്ഥാമാവും വേറെ രണ്ടു യോദ്ധാക്കളും (കൌരവസൈന്യത്തിൽ അപ്പോൾ ഇവർ മൂവരുമാത്രമെ ജീവനോടുകൂടി ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളു) വന്നു അവനെ കാണുകയും അവൻ അവരോടു പാണ്ഡവരെ കൊന്നു അവരുടെ തലകൾ തന്റെ മുമ്പാകെ കൊണ്ടുവരുന്നതിനായി കല്പിക്കയും ചെയ്തു. അവർ ധീരതയോടെ ചെന്നു പാണ്ഡവരുടെ പാളയത്തിൽ പ്രവേശിച്ചു പാണ്ഡവരുടെ അഞ്ചുപുത്രന്മാരെ കൊന്നു അവരുടെ തലകൾ കൊണ്ടുവന്നു പാണ്ഡവരുടെ തലകളാണെന്നു പറഞ്ഞു, ഇരുട്ടുനിമിത്തം മുഖം തിരിച്ചറിയാതെ ദുൎയ്യോധനൻ വളരെ സന്തോഷിച്ചു ഭീമന്റെ തല കയ്യിൽ കൊടുക്കുന്നതിനായി ചോദിച്ചു. തല ചതയ്ക്കുന്നതിനായി ഞെക്കിയപ്പോൾ വേഗം ചതഞ്ഞു പോകകൊണ്ടു ഭീമന്റേതല്ലെന്നു അറികയും "എന്റെ വിരോധം പാണ്ഡവരോടായിരുന്നു, ഈ സാധുക്കളോടല്ലായിരുന്നു" എന്നു പറഞ്ഞു അശ്വത്ഥാമാവിനെ ശാസിച്ചുകൊണ്ടു മരിക്കയും ചെയ്തു. ദുൎയ്യോധനനു സുയോധനൻ എന്നും പേരുണ്ടായിരുന്നു

ദുൎവ്വാസസ് — മഹാകോപിയായ ഒരു ഋഷി, അത്രിയുടെ മകൻ, ശിവന്റെ ഒരു അവതാരമാണെന്നു ചിലർ വിചാരിക്കുന്നു. ശകുന്തളയെ ശപിക്കനിമിത്തം ദുഷ്യന്തൻ അവളെ മറന്നുപോയി, താൻ സമ്മാനിച്ച ഒരു മാലയെ സാരമാക്കാത്തതുകൊണ്ടു ഇന്ദ്രനെ ശപിക്കയും ഇന്ദ്രനും ദേവകളും അസുരരോടു യുദ്ധംചെയ്വാൻ ശക്തിയില്ലാതാകയും ചെയ്തു. ശാപനിവൃത്തിക്കു സമുദ്രമഥനം ചെയ്യേണ്ടിവന്നു. ഒരിക്കൽ ശ്രീകൃഷ്ണൻ ദുൎവ്വാസസ് മഹൎഷിയോടുകൂടിയിരുന്നു ഭക്ഷിച്ചശേഷം അദ്ദേഹത്തിന്റെ കാലു വെടിപ്പാക്കാഞ്ഞതുകൊണ്ടു കൃഷ്ണനു അപമൃത്യു ഉണ്ടാകുമെന്നു ശപിച്ചു; കുന്തിയെമാത്രം അനുഗ്രഹിച്ചിട്ടുള്ളതായി കാണുന്നു, ആ അനുഗ്രഹംനിമിത്തം ദേവന്മാരാൽ അവൾക്കു പുത്രരുണ്ടായി.

ദുൎവ്വാസസ്സ്പുരാണം — ഉപപുരാണങ്ങളിൽ ഒന്നു.

ദുശ്ശല — ധൃതരാഷ്ട്രന്റെ ഏകപുത്രി, ജയദ്രഥന്റെ ഭാൎയ്യ.

ദുശ്ശാസനൻ — ധൃതരാഷ്ട്രന്റെ പുത്രന്മാരിൽ ഒരുവൻ. ദുൎയ്യോധനനോടുള്ള ചൂതുകളിയിൽ പാണ്ഡവർ തോററപ്പോൾ ദുശ്ശാസനൻ ദ്രൌപദിയെ തലമുടിക്കു പിടിച്ചുവലിച്ചു സഭാമുമ്പാകെ കൊണ്ടുവന്നു അവളെ അവമാനിക്കയും അവളുടെ വസ്ത്രം ഉരിഞ്ഞുകളവാൻ ശ്രമിക്കയും ചെയ്തു. ഈ അധമപ്രവൃത്തിക്കു ഭീമൻ അവന്റെ രക്തം കുടിക്കുമെന്നു ശപഥംചെയ്കയും യുദ്ധത്തിന്റെ പതിനാറാംദിവസം ശപഥം നിറവേറ്റുകയും ചെയ്തു.

ദുഷ്യന്തൻ (ദുഷ്മന്തൻ) ചന്ദ്രവംശത്തിലെ ഒരു ശ്രുതിപ്പെട്ട രാജാവു്, ശകുന്തളയുടെ ഭൎത്താവു്, അവളിൽ ഭരതൻ എന്നൊരു പുത്രൻ ജനിച്ചു. ദുഷ്യന്തൻ കാളിദാസന്റെ അഭിജ്ഞാനശാകുന്തളം നാടകത്തിന്റെ നായകനാ

ണ്ട്. എന്നാൽ ഭാരതത്തിലെ കഥയും നാടകത്തിലെ കഥയും തമ്മിൽ വളരെ വ്യത്യാസമുണ്ട്, ശകുന്തളാ നോക്കുക.

ദൂതാംഗദാ__സുഭടൻ ഉണ്ടാക്കിയ ഒരു ചെറിയ നാടകം. സീതയെ തിരികെ അയപ്പാനായി രാവണനോടു ചോദിപ്പാൻ അംഗദൻ പോയ വൃത്താന്തം.

ദൂഷണൻ__രാവണന്റെ സേനാനായകനായ ഒരു രാക്ഷസൻ, ശ്രീരാമൻ കൊന്നു.

ദൃഷദ്വതീ__ആൎയ്യാവൎത്തത്തിന്റെ കിഴക്കേ അതിരായ ഒരു നദി.

ദേവകൾ__ദക്ഷന്റെ പുത്രിയായ അദിതിയിൽ കശ്യപന്റെ മക്കൾ, സ്വൎഗ്ഗനിവാസികൾ—പേരുകൾ:—

അമരാ നിൎജ്ജരാ ദേവാ സ്ത്രിദശാ വിബുധാഃ സുരാഃ
സുപൎവ്വാണഃ സുമനസ സ്ത്രിദിവേശാ ദിവൗകസഃ
ആദിതേയാ ദിവിഷദോ ലേഖാ അദിതിനന്ദനാഃ
ആദിത്യാ ഋഭവോസ്വപ്നാ അമൎത്ത്യാ അമൃതാന്ധസഃ
ബൎഹിൎമ്മുഖാഃ ക്രതുഭുജോ ഗീൎവ്വാണാ ദാനവാരയഃ
വൃന്ദാരകാ ദൈവതാനി പുംസിവാ ദേവതാഃ സ്ത്രിയാം

ദേവകൾ നാലു ഗണങ്ങളായി വിഭജിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. മുപ്പത്തുമൂന്നുകോടിയുണ്ട്. ദ്വാദശാദിത്യന്മാരും അവരുടെ ഗണത്തിൽപ്പെട്ടവരും കൂടെ, ൧൨൦,൦൦൦,൦൦൦ ഏകാദശരുദ്രന്മാരും അവരുടെ ഗണത്തിൽപെട്ടവരും ൧൧൦,൦൦൦൦൦൦ അഷ്ടവസുക്കളും അവരുടെ ഗണത്തിൽ പെട്ടവരും ൮൦,൦൦൦,൦൦൦ അശ്വിനികളും അവരുടെ ഗണത്തിൽ പെട്ടവരും ൨൦,൦൦൦,൦൦൦.

ദേവകൻ__ഉഗ്രസേനന്റെയും ദേവകിയുടെയും പിതാവു്.

ദേവകീ__വസുദേവന്റെ ഭാൎയ്യ, കൃഷ്ണന്റെ അമ്മ, അവൾ അദിതിയുടെ ഒരു അവതാരമാണെന്നും പിന്നൊരിക്കൽ സുതപസ്സുരാജാവിന്റെ പത്നിയായ പൃശ്നിയായി ജനിച്ചു എന്നും ഒരു കഥയുണ്ട്.

ദേവകുല്യാ__ആകാശഗംഗാ.

ദേവഗുരു__൧. കശ്യപൻ. ൨. ബൃഹസ്പതി.

ദേവചികിത്സകർ__അശ്വിനികൾ.

ദേവതരുക്കൾ—മന്ദാരം, പാരിജാതം, സന്താനം, കല്പം, ഹരിചന്ദനം.

ദേവതാതൻ__കശ്യപൻ.

ദേവദത്തം__അൎജ്ജുനന്റെ ശംഖ്.

ദേവനദീ, (ഭൂതി)__ഗംഗാ.

ദേവനന്ദി__ഇന്ദ്രന്റെ ദ്വാരപാലകൻ.

ദേവനാഗരി—സംസ്കൃതവും അല്പാല്പം ഭേദത്തോടുകൂടി മറാട്ടി ബെങ്കാളി ഉർദ്ദു മുതലായി സംസ്കൃതത്തിൽനിന്നുത്ഭവിച്ച ഭാഷകളും എഴുതുന്ന ലിപി.

ദേവപുരി—ഇന്ദ്രന്റെ നഗരമായ അമരാവതി.

ദേവമണി, (മാനകം)—വിഷ്ണുവിന്റെ കൌസ്തുഭമെന്ന പേരായ രത്നം.

ദേവമാതാ—അദിതി.

ദേവയാനി—ദൈത്യപുരോഹിതനായ ശുക്രന്റെ പുത്രി. തന്റെ പിതാവിന്റെ ശിഷ്യനായ കചനിൽ അനുരാഗം ജനിക്കയും കചൻ അവളെ വിവാഹം ചെയ്കയില്ലെന്നു പറകയും ചെയ്തു, അതുകൊണ്ടു അവൾ അവനെ ശപിക്കയും അതിനു പകരം അവൾ ഒരു ക്ഷത്രിയന്റെ ഭാര്യയാകുമെന്നു അവനും ശപിക്കയും ചെയ്തു. ദേവയാനിയും ദൈത്യരാജാവിന്റെ മകൾ ശർമ്മിഷ്ഠ സഖിയായിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. ഒരിക്കൽ അവർ ഒന്നിച്ചു കുളിക്കുവാൻ പോയപ്പോൾ വായു അവരുടെ വസ്ത്രങ്ങളെ മാററിക്കളകയും അവർ കുളിച്ചു കയറിവന്നശേഷം അതിനെക്കുറിച്ചു തമ്മിൽ വാഗ്വാദം ഉണ്ടാകയും ദേവയാനി ശർമ്മിഷ്ഠയെ ശകാരിക്കയും ശർമ്മിഷ്ഠ ദേവയാനിയുടെ കന്നത്തടിച്ചു ഒരു പൊട്ടക്കിണററിൽ തള്ളിയിടുകയും ചെയ്തു. യയാതിരാജാവു അവളെക്കണ്ടു കിണററിൽനിന്നെടുത്തു ശുക്രന്റെ അടുക്കൽ കൊണ്ടുചെന്നു ദേവയാനിയുടെ ആക്ഷേപപ്രകാരം ശുക്രൻ ശർമ്മിഷ്ഠ ദുഷ്പ്രവൃത്തിചെയ്തുകൊണ്ടു അവളെ ദേവയാനിയുടെ ദാസിയായി കൊടുക്കണമെന്നു ദൈത്യരാജാവിനോടു ആജ്ഞാപിച്ചു.* രാജാവു സമ്മതിക്കയും ദേവയാനിയെ യയാതി വിവാഹംചെയ്കയും ശർമ്മിഷ്ഠ അവളുടെ ദാസിയാകയും ചെയ്തു. അനന്തരം യയാതിക്കു ശർമ്മിഷ്ഠയിൽ അനുരാഗംഉണ്ടായി; അവൾ ഒരു പുത്രനെ പ്രസവിച്ചു, ദേവയാനി ഇതറിഞ്ഞു കോപിച്ചു തന്റെ അച്ഛന്റെ അടുക്കലേക്കുതന്നെ തിരിച്ചുപോയി. ശുക്രൻ യയാതിക്കു വാർദ്ധക്യത്തിന്റെ പീഡകൾ പിടിപെടണമെന്നു ശപിക്കയും ഒടുവിൽ ദയവിചാരിച്ചു പുത്രന്മാർക്കിലും അവന്റെ വാർദ്ധകം കൊടുത്തു അവരുടെ യൌവനം പകരംവാങ്ങുന്നതിനുള്ള അനുവാദം കൊടുക്കയും ചെയ്തു. ദേവയാനിയുടെ പുത്രരായ യദുവും തുർവസുവും ശർമ്മിഷ്ഠയുടെ പുത്രരിൽ ഇളയവനായ പൂരു ഒഴികെ ശേഷം പേരും പിതാവിനോടു വാർദ്ധക്യംവാങ്ങി യൌവനം പകരം കൊടുത്തില്ല; അതുകൊണ്ടു അവർക്കു രാജ്യം കിട്ടുകയില്ലെന്നു യയാതി അവരെ ശപിച്ചു. പൂരു ആയിരംവർഷം പിതാവിന്റെ വാർദ്ധക്യം വഹിച്ചശേഷം യൌവനം തിരികെ ലഭിച്ചു അവനു പകരം രാജാവായി. കൌരവരും പാണ്ഡവരും പൂരുവിന്റെ സന്തതികളാണ്.

ദേവയോനികൾ—

വിദ്യാധരാപ്സരോ യക്ഷരക്ഷോ ഗന്ധർവ്വ കിന്നരാഃ।
പിശാചോ ഗുഹ്യകഃ സിദ്ധോ ഭൂതോമീ ദേവയോനയഃ॥

ദേവരാതൻ—ശിവന്റെ വില്ലു സൂക്ഷിച്ചിരുന്ന സൂര്യകുലത്തിലെ ഒരു രാജർഷി.

ദേവലോകം—ഇന്ദ്രന്റെ സ്വർഗ്ഗം.

ദേവവർദ്ധകി (ശില്പി)—വിശ്വകർമ്മാവു്.

ദേവവാഹനൻ—അഗ്നി.

ദേവസേനാ—സ്കന്ദന്റെ ഭാൎയ്യ.

ദേവഹൂതി—സ്വായംഭുവമനുവിന്റെ പുത്രിയും കൎദ്ദമന്റെ ഭാൎയ്യയും.

ദേവാംഗനാ—അപ്സരസ്ത്രീ. ൨. ദേവസ്ത്രീ.

ദേവാധിദേവൻ, ദേവദേവൻ—൧. ശിവൻ. ൨. വിഷ്ണു. ൩. ബുദ്ധൻ.

ദേവാധിപൻ (പതി)—ഇന്ദ്രൻ.

ദേവാരണ്യം, ദേവാക്രീഡം, ദേവോദ്യാനം—ഇന്ദ്രന്റെ ഉദ്യാനമായ നന്ദനവനം.

ദേവാവാസം—൧. സ്വൎഗ്ഗം. ൨. സുമേരുപൎവ്വതം.

ദേവാഹാരം—അമൃതം.

ദേവീ—ഹിമവാന്റെ പുത്രി, ശിവന്റെ ഭാൎയ്യ. ഇവൾക്കു രണ്ടു സ്വഭാവങ്ങൾ ഉണ്ടു്, ഒന്നു ശാന്തതയുള്ളതും മറേറതു ഭയങ്കരമായതും; ശാന്തസ്വഭാവത്തിനനുസരിച്ചു് ഉമാ, ഗൌരി, പാൎവ്വതി, ഹൈമവതി, ജഗന്മാതാ, ഭവാനി എന്നും ഭയങ്കരസ്വഭാവത്തിനനുസരിച്ചു് ദുൎഗ്ഗാ, കാളി, ശ്യാമാ, ചണ്ഡി ഭൈരവി എന്നും പേരുകളുണ്ടു്. സാധാരണയായി അവളുടെ ഭയങ്കര രൂപത്തിലാണു് പൂജിക്കപ്പെട്ടുവരുന്നതു്. ചണ്ഡീമാഹാത്മ്യത്തിൽ അവൾക്കു ദുൎഗ്ഗാ, ദശഭുജാ, സിംഹവാഹിനി, മഹിഷമൎദ്ദിനി, ജഗദ്ധാത്രി, കാളി, മുക്തകേശി, താരാ, ഛിന്നമസ്തകാ, ജഗദ്ഗൌരി, എന്നു പേരുകൾ പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ശിവന്റെ ഭാൎയ്യയാകകൊണ്ടു ബഭ്രവി, ഭഗവതി ഈശാനി, രുദ്രാണി, ശൎവ്വാണി, ത്ര്യംബകി, എന്നും ഉത്ഭവംകൊണ്ടു ഗിരിജാ, കുജാ, അദ്രിജാ, ദക്ഷജാ, എന്നും കന്യാ, അംബികാ, അവരാ, അനന്താ, നിത്യാ, ആൎയ്യാ, വിജയാ, സതി, ദക്ഷിണാ, ഭ്രമരി, കൎബ്ബുരി, കണ്ണമോടി, സൎവ്വമംഗളാ, ശിവദൂതി, ഭദ്രകാളി, മഹാമാരി, ചാമുണ്ഡാ, ഭീമദേവി, രജസി, മാതംഗി, ഇത്യാദി വേറെയും വളരെ പേരുകളുണ്ടു്. അമരത്തിലെ പേരുകൾ:—

ഉമാ കാത്യായനീ ഗൌരീ കാളീ ഹൈമവതീശ്വരീ।
ശിവാ ഭവാനീ രുദ്രാണീ ശൎവ്വാണീ സൎവ്വമംഗളാ॥
അപൎണ്ണാ പാൎവ്വതീ ദുൎഗ്ഗാ മൃഡാനീ ചണ്ഡികാംബികാ।
ആൎയ്യാ ദാക്ഷായണീ ചൈവ ഗിരിജാ മേനകാത്മജാ॥

ദക്ഷിണേന്ത്യയിൽ അഭിരാമി, അഘോരശക്തി, അഖിലാണ്ഡനായകി, കാമാക്ഷി. ചിത്രവല്ലി, മീനാക്ഷി, ശാംഭവി, ശിവകാമി, സുന്ദരി എന്നും പേരുകൾ ഉണ്ടു്. ശൈശവത്തിൽ ഗിരിജാ എന്നും യൌവനത്തിൽ ഗൌരിഎന്നും വിവാഹാനന്തരം പാൎവ്വതി എന്നും പേരായി. സാധാരണജനങ്ങളുടെ ഇടയിൽ കാളി എന്നു പറഞ്ഞുവരുന്നു.

ഒരിക്കൽ കൈകൊണ്ടു ശിവന്റെ കണ്ണുകൾ മൂടിക്കളകയാൽ ലോകം മുഴുവനും അന്ധകാരമയമായിപ്പോയി. ഈ കുററത്തിനു കാഞ്ചീപുരത്തുവന്നു തപസ്സു ചെയ്യേണ്ടിവന്നു. മാൎക്കണ്ഡേയപുരാണം ദേവീമാഹാത്മ്യത്തിൽ ദേവി, ശുംഭൻ,

നിശുംഭൻ മഹിഷാസുരൻ മുതലായവരെ വധിച്ച വിവരങ്ങൾ കൊടുത്തിട്ടുണ്ട്. ഭദ്രകാളി നോക്കുക

ദേവീമാഹാത്മ്യം — അസുരരോടുള്ള യുദ്ധങ്ങളിൽ ദേവിയുടെ വിജയത്തെ ഘോഷിക്കുന്ന ഒരു കാവ്യം. മാർക്കണ്ഡേയപുരാണത്തിന്റെ ഒരു ഭാഗം. എഴുത്തച്ഛൻ കിളിപ്പാട്ടായി ചുരുക്കി പരിഭാഷപ്പെടുത്തീട്ടുണ്ട്.

ദേവീഭാഗവതം — ആറുകാൽ ശങ്കരപ്പിള്ള കിളിപ്പാട്ടായി പരിഭാഷപ്പെടുത്തീട്ടുണ്ട്.

ദേവേന്ദ്രൻ — ഇന്ദ്രൻ നോക്കുക.

ദേവേശൻ — ൧. ഇന്ദ്രൻ. ൨. ശിവൻ. ൩. വിഷ്ണു. ൪. ബ്രഹ്മാവു

ദേവേജ്യൻ — ബൃഹസ്പതി.

ദേശാവലിവിവൃതി — ജഗന്മോഹനൻ ഉണ്ടാക്കിയ ഒരു സംസ്കൃത ഭൂമിശാസ്ത്രപുസ്തകം. അമ്പത്താറുരാജ്യങ്ങളുടെ വിവരങ്ങൾ ഉണ്ട്.

ദൈത്യർ, ദൈതേയർ — കശ്യപനാൽ ദിതിയുടെ പുത്രന്മാരായ രാക്ഷസന്മാർ. ക്രതുദ്വേഷികൾ എന്നും പേരുണ്ട്.

ദൈത്യഗുരു (പൂജ്യൻ, പുരോധസ്) — ശുക്രൻ.

ദൈത്യാരി (നിഷൂദനൻ) — വിഷ്ണു.

ദൈത്യദേവൻ — വരുണൻ.

ദൈത്യപതി — ഹിരണ്യകശിപു.

ദൈത്യയുഗം — ൧൨൦൦൦ ദിവ്യവർഷങ്ങളുള്ള ദൈത്യരുടെ ഒരു യുഗം.

ദൈവാസുരം — ദേവകളും അസുരരും തമ്മിലുള്ള സ്വാഭാവിക വിരോധം

ദ്യുക്ഷൻ — ൧. വരുണൻ. ൨. അര്യമാ. ൩. ഇന്ദ്രൻ. ൪. അഗ്നി. ൫. സോമൻ.

ദ്യുമൽസേനൻ — ഒരു ശാല്വരാജാവു. സത്യവാന്റെ പിതാവു്.

ദ്യൌസ് — വേദങ്ങളിൽ പറഞ്ഞിട്ടുള്ള ഒരു ദേവൻ. ഉഷസ്സിന്റെ പിതാവു്.

ദ്രവ്യങ്ങൾ — "പൃഥിവ്യപ്തേജോവായ്വാകാശ കാലദിഗാത്മമനാംസി" ഇങ്ങനെ ഒമ്പതു.

ദ്രാമിളൻ — ചാണക്യന്റെ ഒരു പേരു.

ദ്രുപദൻ — ഒരു പാഞ്ചാലരാജാവു്. പൃഷതന്റെ പുത്രൻ; യജ്ഞസേനൻ എന്നും പേരുണ്ട്. കൌരവരുടെയും പാണ്ഡവരുടെയും ഗുരുവായ ദ്രോണന്റെ സഹാദ്ധ്യായി ആയിരുന്നു. ദ്രുപദൻ ഒരിക്കൽ ദ്രോണനെ അറികയില്ലെന്നു പറകകൊണ്ടു ദ്രോണൻ അവനെ പിടിച്ചു തടവുകാരനാക്കി കൊണ്ടുവരുന്നതിനു തന്റെ ശിഷ്യരോടു കല്പിച്ചു. കൌരവർ നോക്കീട്ടു സാധിച്ചില്ല.

എന്നാൽ പാണ്ഡവർ അവന്റെ രാജ്യം പിടിച്ചടക്കി അവനെയും കൊണ്ടുവന്നു. ദ്രോണൻ അവന്റെ പകുതിരാജ്യം എടുത്തുകൊണ്ടു ദ്രുപദനെ വിട്ടയച്ചു. ദ്രുപദൻ തിരിച്ചുവന്നു ദ്രോണനെ ശിക്ഷിക്കുന്നതിനു പ്രാപ്തിയുള്ള രണ്ടു മക്കൾ ഉണ്ടാവാൻ ഒരു യാഗം കഴിപ്പിച്ചു അപ്പോൾ അഗ്നിയിൽനിന്നു ധൃഷ്ടദ്യുമ്നനും കൃഷ്ണാ അല്ലെങ്കിൽ ദ്രൌപദിയും പുറപ്പെട്ടുവന്നു ദ്രൌപദി അൎജ്ജുനനെ വരിച്ചു പാണ്ഡവരുടെ ഭാൎയ്യയായശേഷം ദ്രുപദൻ പാണ്ഡവരുടെ ഒരു സഖാവായി തീൎന്നു; യുദ്ധത്തിൽ ഒരു മുഖ്യഭാഗം എടുത്തു പതിനാലാം ദിവസം ദ്രോണനാൽ വധിക്കപ്പെട്ടു, പിറേറദിവസം ദ്രോണനും ധൃഷ്ടദ്യുമ്നനാൽ കൊല്ലപ്പെട്ടു, ദ്രുപദനു ശിഖണ്ഡി എന്നൊരു പുത്രനും ശിഖണ്ഡിനീ എന്നൊരു പുത്രിയും കൂടി ഉണ്ടായിരുന്നു.

ദ്രുഹണൻ — ൧. ബ്രഹ്മാവു്. ൨. വിഷ്ണു. ൩. ശിവൻ.

ദ്രുഹ്യു ശൎമ്മിഷ്ഠയിൽ യയാതിയുടെ പുത്രൻ; തന്റെ യൌവനംകൊടുത്തിട്ടു പിതാവിന്റെ വാൎദ്ധക്യത്തെ എടുത്തുകൊള്ളാഞ്ഞതിനാൽ രാജ്യാധികാരം കിട്ടുകയില്ലെന്നു ശപിക്കപ്പെട്ടു.

ദ്രോണൻ ഭരദ്വാജൻ ഘൃതാചീ എന്ന അപ്സരസ്ത്രീയെ കണ്ടപ്പോൾ മോഹംകൊണ്ടു അവനിൽ നിന്നു ഒരു ദ്രോണത്തിൽ വീണ ബീജത്തിൽ നിന്നുണ്ടായ പുത്രൻ. ഭീഷ്മന്റെ സഹോദരിയായ കൃപയെ വിവാഹംചെയ്തു. അശ്വത്ഥാമാവ് എന്നൊരു പുത്രൻ ഉണ്ടായി പാണ്ഡവരുടെയും കൌരവരുടെയും ഗുരുവായിരുന്നതുകൊണ്ടു ദ്രോണാചാൎയ്യൻ എന്നു സാധാരണ പറഞ്ഞുവരുന്നു. ദ്രുപദനെ തടവുകാരനാക്കി പിടിപ്പിച്ചു അവന്റെ പകുതിരാജ്യം അപഹരിച്ചെടുത്തു. ഭാരതയുദ്ധത്തിൽ ദ്രോണൻ കൌരവരുടെ ഭാഗം നിന്നു; ഭീഷ്മന്റെ മരണാനന്തരം അവരുടെ സേനാധിപതിയായി, അതിന്റെ നാലാംദിവസം ദ്രുപദനെ കൊന്നു. പിറേറദിവസം ദ്രുപദന്റെ പുത്രനായ ധൃഷ്ടദ്യുമ്നനുമായി യുദ്ധം ഉണ്ടാകയും അപ്പോൾ അശ്വത്ഥാമാവ് മരിച്ചുപോയി (മരിച്ചതു ആ പേരുള്ള ഒരാനയായിരുന്നു) എന്നു കൃഷ്ണന്റെ ഉപദേശപ്രകാരം ഭീമൻ ദ്രോണൻ കേൾക്കെ പറകയും ദ്രോണൻ അതുകേട്ടു നേരറിവാനായി സത്യവാനായ യുധിഷ്ഠിരനോടു ചോദിക്കയും യുധിഷ്ഠിരനും കൃഷ്ണൻ ഉപദേശിച്ചിട്ടു തന്റെ സത്യത്തെ വിട്ടു അശ്വത്ഥാമാവ് എന്നുറക്കയും ഗജം എന്നു പതുക്കയും പറഞ്ഞു. യുധിഷ്ഠിരന്റെ വാക്കു വിശ്വസിച്ചിട്ടു ദ്രോണൻ യുദ്ധംചെയ്യാതെ നില്ക്കയും ധൃഷ്ടദ്യുമ്നൻ ബ്രാഹ്മണനായ അവനെ കൊല്ലുകയും ചെയ്തു. ദ്രോണനു കുടജൻ എന്നും ഭാരദ്വാജൻ എന്നും പേരുകളുണ്ടു്.

ദ്രൌപദീ പാഞ്ചാലരാജാവായ ദ്രുപദന്റെ പുത്രി. പാണ്ഡവരുടെ ഭാൎയ്യ. കറുത്തവളെങ്കിലും മഹാസുന്ദരിയായിരുന്നു. സ്വയംവരത്തിനു അനേകം രാജാക്കന്മാർ വന്നിരുന്നു എങ്കിലും അൎജ്ജുനനെ വരിച്ചു, അവളെയുംകൊണ്ടു പാണ്ഡവർ വീട്ടിൽ വന്നിട്ടു അമ്മയോടു "ഇന്നു ഞങ്ങൾക്കു ഒരു നല്ല സാധനം കിട്ടി" എന്നുപറകയും കുന്തി അവർ അഞ്ചുപേരും ഒരുപോലെ അനുഭവിച്ചുകൊള്ളണമെന്നു പറകയും ചെയ്തു. അതുകൊണ്ടു അവൾ അവർ അഞ്ചുപേരുടെയും ഭാൎയ്യയായിതീൎന്നു എന്നാലും അവളുടെ ഇഷ്ടഭൎത്താവു് അൎജ്ജുനനായിരുന്നു. യുധിഷ്ഠിരൻ ദുൎയ്യോധനനോടുള്ള ചൂതുകളിയിൽ തോററിട്ടു ദ്രൌപദി കൌരവൎക്കു അധീനയായപ്പോൾ അവൾ വന്നു തനിക്കു ദാസ്യപ്രവൃത്തി ചെയ്വാനായി അവളെ ദുൎയ്യോധനൻ വിളിപ്പിച്ചു. അവൾ വരാഞ്ഞിട്ടു ദുഃശാസനൻ ചെന്നു അവളെ തലമുടിക്കു പിടിച്ചു വലിച്ചിഴച്ചു സഭാമദ്ധ്യേ കൊണ്ടുവന്നു അവളെ ദുഷിക്കയും അവളുടെ വസ്ത്രം ഉരിഞ്ഞുകളവാൻ നോക്കുകയും ചെയ്തു. എന്നാൽ

കൃഷ്ണന്റെ സഹായത്താൽ ഉരിയുംതോറും അവൾക്കു വേറേ വസ്ത്രങ്ങൾ ഉണ്ടായിവന്നു. ദുൎയ്യോധനൻ അവളെ തന്റെ മടിയിൽ വന്നിരിപ്പാൻ കാണിച്ചു. അവൾ സഹായത്തിനായി ഭൎത്താക്കന്മാരെ നോക്കി നിലവിളിച്ചു തോറ്റവരാകകൊണ്ടു അവൎക്കു സഹായിപ്പാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. എങ്കിലും ദുശ്ശാസനന്റെ രക്തം കുടിക്കുമെന്നും ദുൎയ്യോധനന്റെ തുട തകൎക്കുമെന്നും ഭീമൻ ശപഥം ചെയ്തു. ദുശ്ശാസനന്റെ രക്തം ഒലിക്കുന്ന ഭീമന്റെ കൈകൊണ്ടു കെട്ടുന്നതുവരെ തന്റെ തലമുടി താൻ കെട്ടിവെക്കയില്ലെന്നു ദ്രൌപദിയും ശപഥം ചെയ്തു. ചൂതുകളിയിൽ തോറ്റതിന്റെ ഫലം, പാണ്ഡവർ പന്ത്രണ്ടുവൎഷം വനവാസവും ഒരുവൎഷം അജ്ഞാതവാസവും ചെയ്യേണമെന്നായിരുന്നു. അതുപ്രകാരം അവർ വനത്തിൽ വസിക്കുമ്പോൾ സിന്ധുരാജാവായ ജയദ്രഥൻ പാണ്ഡവർ അവിടെയില്ലാതിരുന്ന സമയത്തു അവരുടെ വാസസ്ഥലത്തുവന്നു. ദ്രൌപദി അവനെ യഥായോഗ്യം സൽക്കരിച്ചു. ജയദ്രഥൻ ദ്രൌപദിയെക്കണ്ടു മോഹിച്ചു തന്നോടുകൂടെ ചെല്ലുന്നതിനായി അവളെ വിളിച്ചു. അവൾ അവന്റെ നിന്ദായോഗ്യമായ ക്ഷണനത്തെ തിരസ്കരിച്ചു കളഞ്ഞതുകൊണ്ടു അവൻ അവളെ ബലാല്ക്കാരേണ പിടിച്ചു രഥത്തിൽ കയറ്റികൊണ്ടുപൊയ്ക്കളഞ്ഞു. വേട്ടയ്ക്കു പോയിരുന്ന പാണ്ഡവർ തിരിച്ചുവന്നു ഉണ്ടായ സംഭവത്തെപ്പറ്റി അറിഞ്ഞ ഉടനെ പുറപ്പെട്ടു ജയദ്രഥന്റെ പിന്നാലെ ചെന്നു. അവൻ ഭയപ്പെട്ടു ദ്രൌപദിയെ വിട്ടിട്ടു രക്ഷപ്പെടുവാൻ നോക്കി. ബന്ധുവായ ജയദ്രഥനെ കൊല്ലരുതെന്നു യുധിഷ്ഠിരൻ പറഞ്ഞുവെങ്കിലും ദ്രൌപദി വിലപിക്കുന്നതു കണ്ടിട്ടു ഭീമനും അൎജ്ജുനനും അവനെ പിന്തുടൎന്നു ചെല്ലുകയും ഭീമൻ അവനെ രഥത്തിൽനിന്നുവലിച്ചു താഴത്തിട്ടു ചവിട്ടി അവൻ അവരുടെ അടിമയാണെന്നു സമ്മതിപ്പിക്കയും ചെയ്തു. ദ്രൌപദി അവനുവേണ്ടി മദ്ധ്യസ്ഥത പറകയാൽ ജീവനോടെ വിട്ടയച്ചു. അജ്ഞാതവാസം ചെയ്യേണ്ടിയ പതിമൂന്നാം വൎഷം പാണ്ഡവർ വിരാടരാജാവിന്റെ പണിയിൽ പ്രവേശിച്ചു. ദ്രൌപദിയും പാണ്ഡവരോടുള്ള സംബന്ധം വെളിപ്പെടുത്താതെ രാജ്ഞിയുടെ ദാസിയായി. അവളുടെ അഴക നിമിത്തം ദാസ്യത്തിനു രാജ്ഞിക്കു മനസ്സില്ലാതിരുന്നെങ്കിലും ആരും അവളോടൊന്നും ചെയ്യാതിരിപ്പാൻ തനിക്കു കാവലായി അഞ്ചു ഗന്ധൎവ്വർ ഉണ്ടെന്നു പറഞ്ഞു അവളെ സമ്മതിപ്പിച്ചു. ദ്രൌപദി ഇങ്ങനെ ദാസവൃത്തിയിൽ ജീവിക്കുമ്പോൾ രാജ്ഞിയുടെ ആങ്ങളയും അവിടത്തെ സേനാനായകനുമായ കീചകനു അവളിൽ മോഹം ജനിക്കയാൽ അവൾ വളരെ കഷ്ടപ്പെടേണ്ടിവന്നു. രാജ്ഞിയെ അറിയിച്ചാറെ യാതൊരു സഹായവും ലഭിക്കാഞ്ഞതുകൊണ്ടു അവൾ യുധിഷ്ഠിരനോടു ആവലാധിപറഞ്ഞു, എന്നാൽ യുധിഷ്ഠിരൻ അവളെ ശാസിച്ചതേയുള്ളു. ആകയാൽ തന്നോടു കീചകൻ ചെയ്യുന്ന ദ്രോഹത്തിനു പകരം വീട്ടണമെന്നുറച്ചുകൊണ്ടു അവൾ പതിവുപ്രകാരം ഭീമനോടു തന്റെ സങ്കടത്തെ അറിയിച്ചു. ഭീമന്റെ ആലോചനപ്രകാരം ദ്രൌപദി കീചകനോടു ഒരു സമയവും സ്ഥലവും പറഞ്ഞു നിശ്ചയിക്കയും അവൾക്കു പകരം ഭീമൻ സ്ത്രീവേഷം ധരിച്ചുകൊണ്ടുപോയി കിടക്കയും ചെയ്തു. കീചകൻ വന്നു ഇരുട്ടത്തു ആളറിയാതെ ആലിംഗനംചെയ്വാൻ ഭാവിച്ചപ്പോൾ ഭീമൻ അവനെ പിടിച്ചു ഞെക്കി ശരീരം ഒരു പന്തുപോലെ ഉരുട്ടി എറിഞ്ഞുകളഞ്ഞു. കീചകനെ കൊന്നതു ദ്രൌപദിയുടെ ഗന്ധൎവ്വർ ആണെന്നുവിചാരിച്ചു കീചകന്റെ ചിതയിൽ അവൾ കയറി മരിക്കണമെന്നു രാജാവു കല്പിച്ചു. ചിതയ്ക്കു തീ വെക്കാറായപ്പോൾ ഭീമൻ വേഷംമാറി ഗദയ്ക്കുവേണ്ടി ഒരു മരം പിഴുതെടുത്തുകൊണ്ടു അവരുടെ നേരേ പാഞ്ഞുചെന്നു. അവൻ തന്നെയാണു ഗന്ധൎവ്വൻ എന്നു വിചാരിച്ചു എല്ലാവരും പാഞ്ഞുപൊയ്ക്കളകയും ഭീമൻ ദ്രൌപദിയെ രക്ഷിച്ചുകൊണ്ടുപോരികയും ചെയ്തു. ദ്രൌപദിക്കു അഞ്ചു പുത്രന്മാരുണ്ടായിരുന്നു, യുധിഷ്ഠിരനാൽ പ്രതിവിന്ധ്യനും, ഭീമനാൽ ശ്രുതസോമനും, അൎജ്ജുനനാൽ ശ്രുതകീൎത്തിയും, നകുലനാൽ ശതാനീകനും, സഹദേവനാൽ ശ്രുതകൎമ്മാവും. ദ്രൌപദി ഇരു പു

ത്രന്മാരോടുകൂടി യുദ്ധത്തിന്റെ അവസാനദിവസം രാത്രിയിൽ പാണ്ഡവരോടുകൂടിയുണ്ടായിരുന്നു, അപ്പോഴാണ് അശ്വത്ഥാമാവും മറ്റും ദുര്യോധനന്റെ കല്പനപ്രകാരം ചെന്ന് അവരെ കൊന്ന് തലകൾ ദുര്യോധനന്റെ അടുക്കലേക്കു കൊണ്ടുപോയത്. അതിനാൽ ദ്രൌപദിക്കുണ്ടായ കോപം ശമിപ്പിപ്പാൻ യുധിഷ്ഠിരൻ ശ്രമിച്ചു എങ്കിലും അവൾ അശ്വത്ഥാമാവിനെ പിന്തുടരുവാൻ ഭീമനെ ഉത്സാഹിപ്പിച്ചു. അർജ്ജുനൻ ചെന്ന് അശ്വത്ഥാമാവിനെ പിടിച്ച് അവൻ ധരിച്ചിരുന്ന ഒരു ശ്രുതിപ്പെട്ട രത്നത്തെ എടുത്തുകൊണ്ടു അവനെ വിട്ടയയ്ക്കയും രത്നത്തെ ദ്രൌപദിക്കു സമ്മാനിക്കുന്നതിനായി ഭീമനു കൊടുക്കയും ചെയ്തു. അതു കിട്ടിയപ്പോൾ ദ്രൌപദിയുടെ കോപം അല്പം ശമിക്കയും രത്നത്തെ അവൾ കുടുംബത്തിൽ പ്രധാനിയായ യുധിഷ്ഠിരനു കൊടുക്കയും ചെയ്തു. പാണ്ഡവർ ലോകം വെടിഞ്ഞു ഇന്ദ്രസ്വർഗ്ഗത്തിലേക്കു യാത്രപോയപ്പോൾ ദ്രൌപദിയും അവരുടെ കൂടെ പോയി. മഹാഭാരതം നോക്കുക. ദ്രൌപദിയുടെ സാക്ഷാൽ പേര് കൃഷ്ണ എന്നായിരുന്നു. അവൾക്കു യാജ്ഞസേനി, പാർഷതി, പാഞ്ചാലി, സൈരന്ധ്രി (വിരാടരാജ്ഞിയുടെ ദാസിയായിരുന്നപ്പോൾ) പഞ്ചമി, നിത്യയൌവനാ എന്നും പേരുകളുണ്ടായിരുന്നു.

ദ്രൌപദീപരിണയം — ദ്രൌപദിയുടെ സ്വയംവരത്തെപ്പറ്റി ചക്രകവിയുടെ ഒരു സംസ്കൃതനാടകം.

ദ്വാദശാക്ഷരം — ഒരു മന്ത്രം. ഓം നമോ ഭഗവതേ വാസുദേവായ

ദ്വാപരയുഗം — മൂന്നാമത്തെ യുഗം.

ദ്വാര(രി)കാ — കൃഷ്ണന്റെ പ്രധാനനഗരം. കൃഷ്ണൻ മരിച്ച ഏഴാംദിവസം സമുദ്രംകയറി നശിച്ചുപോയി.

ദ്വാരപാലകർ — ക്ഷേത്രവാതുക്കൽ നിറുത്തുന്ന യക്ഷപ്രതിമകൾ.

ദ്വിജൻ — ഉപനയനം ഉള്ള ജാതികൾ. ഉപനയനം രണ്ടാംജനനം.

ജന്മനാജായതേശൂദ്രഃ കർമ്മണാജായതേദ്വിജഃ।
വേദാഭ്യാസഹവിപ്രസ്യാൽ ബ്രഹ്മജ്ഞാനീതുബ്രാഹ്മണഃ॥

ദ്വിവിദൻ — വാനരരൂപിയായ ഒരസുരൻ. ബലരാമന്റെ ഹലായുധം മോഷ്ടിച്ചുകൊണ്ടു പോകകൊണ്ടു അവർതമ്മിൽ യുദ്ധം ഉണ്ടായി ദ്വിവിദൻ തോല്പിക്കപ്പെട്ടു. ദ്വിവിദൻ ഒരു പർവതശിഖരത്തിന്മേൽ വീണു. ശരീരത്തിന്റെ ഘനംകൊണ്ടു പർവതം നുറുക്കഷണങ്ങളായി ചിതറിപ്പോയി.

൨. ശ്രീരാമന്റെ ഒരു വാനരസഖൻ.

ദ്വീപുകൾ — ലോകം മേരുപർവതത്തിന്റെ ചുറ്റുമുള്ള ഏഴു ദ്വീപുകളായി വിഭാഗിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു; അവയുടെ പേരുകൾ:— ൧. ജംബുദ്വീപം. ൨. ഗോമേദദ്വീപം. ൩. ശാല്മലദ്വീപം. ൪. കുശദ്വീപം. ൫. ക്രൌഞ്ചദ്വീപം. ൬. ശാകദ്വീപം. ൭. പുഷ്കരദ്വീപം. ഇവയുടെ ചുറ്റുമുള്ള സമുദ്രങ്ങൾ. ൧. ലവണസമുദ്രം. ൨. ഇക്ഷുസമുദ്രം ൩. സുരാസമുദ്രം. ൪. ഘൃതസമുദ്രം. ൫. ദധിസമുദ്രം. ൬ ക്ഷീരസമുദ്രം. ൭ ജലസമുദ്രം. ഇവയാകുന്നു; ജംബുദ്വീപത്തിനു ൧ ഭാരതവർഷം. ൨ കിംപുരുഷവർഷം. ൩ ഹരിവർഷം. ൪ ഇളാവൃതവർഷം. ൫ രമ്യകവർഷം. ൬ ഹിരണ്മയവർഷം. ൭ ഉത്തരകുരുവർഷം. ൮ ഭദ്രാശ്വ

ഷം. ൯. കേതുമാലവർഷം ഇങ്ങനെ ഒൻപതു വർഷങ്ങൾ ഉണ്ട്. ഇതിൽ ഭാരതവർഷം. ൧ ഇന്ദ്രദ്വീപം. ൨ കശേരുമദ്വീപം. ൩ താമ്രവൎണ്ണദ്വീപം. ൪ ഗഭസ്തിമദ്വീപം. ൫ നാഗദ്വീപം. ൬ സൌമ്യദ്വീപം. ൭ ഗാന്ധൎവ്വദ്വീപം. ൮ വാരുണദ്വീപം. ൯ കുമാരകദ്വീപം. ഇങ്ങനെ ഒമ്പതായും വിഭാഗിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.

ദ്വീപ്യൻ—൧ വ്യാസൻ ൨ തക്ഷൻ.

ദ്വൈതം—മാധ്വാചാൎയ്യരുടെ തത്വശാസ്ത്രം. പരമാത്മാവും ജീവാത്മാവും രണ്ടാണെന്ന ഉപദേശം. ശങ്കരാചാൎയ്യരുടെ ഉപദേശമായ അദ്വൈതത്തിൽ രണ്ടും ഒന്നുതന്നെ.

ദ്വൈപായനൻ—വ്യാസൻ.

ദ്വൈമാതുരൻ—൧ ഗണേശൻ. ൨ ജരാസന്ധൻ.

ധ

ധൻ—൧ ബ്രഹ്മാവ്. ൨ കുബേരൻ.

ധനാധിപൻ (അദ്ധ്യക്ഷൻ, ഈശൻ, കേളി, ദൻ, പതി)—കുബേരൻ.

ധനഞ്ജയൻ—൧ അൎജ്ജുനൻ. ൨ വിഷ്ണു. ൩ അഗ്നി.

ധനഞ്ജയവിജയം—ഒരു ചെറിയ സംസ്കൃതനാടകം. വിരാടരാജാവിന്റെ ഗോക്കളെ കൌരവർ അപഹരിച്ചുകൊണ്ടുപോയിട്ട അൎജ്ജുനൻ അവരെ തോല്പിച്ചു ഗോക്കളെ തിരികെ കൊണ്ടുവന്നതും മറ്റും വിഷയം.

ധനദരാജൻ—ഒരു കവി. ഭൎത്തൃഹരിയെ അനുകരിച്ചു ശൃംഗാരം, നീതി, വൈരാഗ്യം ഇങ്ങനെ മൂന്നു ശതകങ്ങൾ ഉണ്ടാക്കീട്ടുണ്ട്. ഭൎത്തൃഹരിയുടെ ശതകങ്ങളെപ്പോലെ നന്നല്ല.

ധനുൎവ്വേദം—ഉപവേദങ്ങളിൽ ഒന്നു. ധനുൎവ്വേദം വിശ്വാമിത്രൻ ഉണ്ടാക്കിയതാണെന്നു ചിലരും ഭൃഗുമഹൎഷി ഉണ്ടാക്കിയതാണെന്നു മറ്റുചിലരും പറയുന്നു. ഇതിനെ സംബന്ധിച്ച് ഇപ്പോൾ വല്ല പുസ്തകവും ഉള്ളതായി അറിയുന്നില്ല.

ധന്വന്തരി—സ്വൎഗ്ഗത്തിലെ വൈദ്യൻ. പാലാഴിമഥനത്തിൽ കയ്യിൽ അമൃതവുംകൊണ്ടു വെള്ളത്തിൽനിന്നു കയറിവന്നു സുധാപാണി എന്നും അമൃതൻ എന്നും പേരുകളുണ്ട്. ൨ വിക്രമാദിത്യ സഭയിലെ നവരത്നങ്ങളിൽ ഒരുവനായ ഒരു വൈദ്യൻ.

ധന്വി—൧ ശിവൻ. ൨ വിഷ്ണു. ൩ അൎജ്ജുനൻ.

ധമൻ—൧ കൃഷ്ണൻ. ൨ യമൻ. ൩ ബ്രഹ്മാവ്.

ധൎമ്മപദം—ബുദ്ധമതക്കാരുടെ സാഹിത്യത്തിൽ നിന്നെടുത്ത വിശിഷ്ടശ്ലോകങ്ങൾ, പുരാണങ്ങൾ, സൂത്രങ്ങൾ ഇവയുടെ ഒരു സംഗ്രഹം പാലിഭാഷയിലാണു്.

ധരണി, ഭൂമി—പരശുരാമന്റെ ഭാൎയ്യ.

ധരണിജൻ (പുത്രൻ, സുതൻ)—നരകാസുരന്റെ ഒരു പേരു്.

ധരണിജാ (പുത്രി, സുതാ)—സീതാ.

ധരണിധരൻ (ധൃൽ, ഭൃൽ)—൧ വിഷ്ണു. ൨ ശേഷൻ.

ധൎമ്മൻ—ഒരു ഋഷി, പ്രജാപതികളിൽ ഒരുവനാണെന്നു ചിലരുടെ അഭിപ്രായം. ദക്ഷന്റെ പുത്രിമാരിൽ പതിമ്മൂന്നു പേരെ വിവാഹംചെയ്തു അവരിൽ അനേകം മക്കളുണ്ടായി.

ധൎമ്മപരീക്ഷ—ബ്രാഹ്മണരുടെ തത്വങ്ങളെ ഖണ്ഡിച്ചു വൃത്തിവിലാസൻ ഉണ്ടാക്കിയ ഒരു കൎണ്ണാടകഗ്രന്ഥം.

ധൎമ്മപുത്രൻ—യുധിഷ്ഠിരൻ.

ധൎമ്മരാജാവു്—൧ യുധിഷ്ഠിരൻ. ൨ യമൻ. ധൎമ്മരാജാവായി സുകൃതികൾക്കു മാത്രം ദൃശ്യൻ. ദുഷ്ടന്മാൎക്ക പാതാളരാജാവായി ദൃശ്യൻ. യമന്റെ ക്ഷേത്രങ്ങളിൽ ബ്രാഹ്മണർ പൂജചെയ്യുകയില്ല

ധൎമ്മവ്യാധൻ—പന്നിയുടെയും പോത്തിന്റെയും മാംസം വിറ്റു നടന്ന ഒരു വേടൻ, മുൻജന്മത്തിൽ ബ്രാഹ്മണനായിരുന്നതുകൊണ്ടു ബ്രാഹ്മണൎക്ക വേണ്ടുന്ന ജ്ഞാനവും വേദത്തിൽ നല്ല പരിജ്ഞാനവും ഉണ്ടായിരുന്നു.

ധൎമ്മശൎമ്മാഭ്യുദയം—൨൧ സൎഗ്ഗത്തിൽ ഒരു ദീൎഘകാവ്യം. പതിനഞ്ചാമത്തെ തീൎത്ഥങ്കരനായ ധൎമ്മനാഥന്റെ ചരിത്രം. ഹരിശ്ചന്ദ്രൻ എന്നൊരു കവി ഉണ്ടാക്കിയതു്.

ധൎമ്മശാസ്ത്രം—സ്മാൎത്തസൂത്രങ്ങളെ അടിസ്ഥാനപ്പെടുത്തിയും പരിഷ്കരിച്ചും ജാത്യാചാരങ്ങളെയും ദേശാചാരങ്ങളെയും ക്രമപ്പെടുത്തുന്നതിനായി ഉണ്ടാക്കീട്ടുള്ളവയാണു്. ധൎമ്മശാസ്ത്രങ്ങൾ.

ധൎമ്മശാസ്ത്രവിഷയമായി അനേകം പുസ്തകങ്ങൾ പ്രാചീനകാലങ്ങളിൽ ഉണ്ടായിട്ടുണ്ടു്. എന്നാൽ അവയിൽ ചിലതുമാത്രമേ ഇപ്പോൾ ഉള്ളു. ഇവയിൽ ഏററവും പ്രധാനവും പുരാതനവുമായതു് മനുസ്മൃതി ആകുന്നു. മനുസ്മൃതി ബ്രഹ്മാവിൽനിന്നു മനു പഠിച്ചിട്ടു ഭൃഗുമഹൎഷിക്കുപദേശിക്കയും ഭൃഗു മററുള്ള ഋഷിമാരെ പഠിപ്പിക്കയും ചെയ്തതായിട്ടാണു് അതുകൊണ്ടു കാണുന്നതു്. മനുസ്മൃതി അതിന്റെ ഇപ്പോഴത്തെ രൂപത്തിൽ ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടതു് ക്രിസ്തുവൎഷത്തിന്നു അഞ്ചു ശതവൎഷം മുമ്പാണെന്നു വിദ്വാന്മാർ അഭിപ്രായപ്പെടുന്നു. അതിലെ പ്രധാന വിഷയങ്ങൾ വേദം, ആത്മവിദ്യ, ആചാരം, വ്യവഹാരം, പ്രായശ്ചിത്തം, കൎമ്മഫലം ഇവയാകുന്നു. കുല്ലൂകഭട്ടന്റെ മനുവൎത്ഥമുക്താവലി മനുസ്മൃതിയുടെ ഒരു വ്യാഖ്യാനമാണു്. വേറെയും വ്യാഖ്യാനങ്ങൾ ഉണ്ടു്.

മനുസ്മൃതി കഴിഞ്ഞാൽ പ്രാധാന്യമേറിയതു യാജ്ഞവൽക്യന്റെ ധൎമ്മശാസ്ത്രമാകുന്നു. ഇതുണ്ടായതു ക്രിസ്താബ്ദത്തിന്റെ ആരംഭത്തിലാണെന്നു വിചാരിച്ചുവരുന്നു. യാജ്ഞവൽക്യസ്മൃതി മനുസ്മൃതിയെപ്പോലെ ദീൎഘമായിട്ടുള്ളതല്ല. ആചാരം, വ്യവഹാരം, പ്രായശ്ചിത്തം ഇവയാണ് അതിലെ പ്രധാന വിഷയങ്ങൾ

ഇവയ്ക്കു പുറമേ അത്രി, വിഷ്ണു, ഹാരീതൻ, അംഗിരസ്സ്, യമൻ, ആപസ്തംബൻ, കാത്യായനൻ, വ്യാസൻ മുതലായവരുടെ പേരുകളുള്ള അനേകം ധൎമ്മശാസ്ത്രങ്ങൾ ഉണ്ടു.

മിതാക്ഷരം, ദായഭാഗം, വീരമിത്രോദയം, വിവാദതാണ്ഡവം, വിവാദചിന്താമണി, വ്യവഹാരചിന്താമണി, വിവാദചന്ദ്രം, വിവാദരത്നാകരം, സ്മൃതിചന്ദ്രിക, ദത്തകചന്ദ്രിക, വൈജയന്തി, വ്യവഹാരമയൂഖം ഇവ ഇപ്പോൾ നടപ്പുള്ളവയും ഓരോ ദേശക്കാർ അംഗീകരിച്ചിട്ടുള്ളവയുമായ പ്രധാന ധൎമ്മശാസ്ത്രപുസ്തകങ്ങൾ ആകുന്നു. വിവാദചന്ദ്രം ലഖിമാദേവി എന്നൊരു സ്ത്രീ ഉണ്ടാക്കിയതാണെന്നാണ് പറയുന്നതു.

ധൎമ്മസാവൎണ്ണി—പതിനൊന്നാമത്തെ മനു.

ധാവകൻ—ഒരു കവി, ശ്രീഹൎഷരാജാവിനു വേണ്ടി രത്നാവലീനാടകം ഉണ്ടാക്കിയത്രേ.

ധിഷണൻ—ദേവകളുടെ ഗുരുവായ ബൃഹസ്പതി.

ധിഷ്ണ്യൻ—അസുരരുടെ ഗുരുവായ ശുക്രൻ.

ധീന്ദ്രിയങ്ങൾ—

മനഃകൎണ്ണസ്തു ഘ്രാണനേത്രം രസനാ ചത്വചാ സഹ।
നാസികാ ചതിഷ്ടന്താനി ധീന്ദ്രിയാണി പ്രചക്ഷതേ॥

ധീഗുണങ്ങൾ—

ശുശ്രൂഷാ ശ്രവണം ചൈവ ഗ്രഹണം ധാരണം തഥാ।
ഊഹാപോഹോൎത്ഥവിജ്ഞാനം തത്വജ്ഞാനം ച ധീഗുണാഃ॥

ധുന്ധു—ഒരു അസുരൻ, മണലിൽ ഒളിച്ചിരുന്നതുകൊണ്ടു കുവലയാശ്വരാജാവു തന്റെ ൨൧൦൦൦ മക്കളോടുകൂടി അവനെ കഴിച്ചുകളവാൻ നോക്കിയാറെ അവരിൽ മൂന്നുപേരൊഴികെ ശേഷം എല്ലാവരും ദഹിച്ചുപോയി, ഒടുവിൽ കുവലയാശ്വൻ അവനെ പുറത്തെടുത്തു കൊന്നു.

ധുന്ധുമാരൻ—കുവലയാശ്വരാജാവു.

ധൂമവൎണ്ണൻ—ഒരു നാഗരാജാവു, യദുവിനെ തന്റെ തലസ്ഥാനത്തേക്കു പിടിച്ചുകൊണ്ടുപോയി തന്റെ അഞ്ചു പുത്രിമാരെ അവനെക്കൊണ്ടു വിവാഹം ചെയ്യിപ്പിച്ചു.

ധൂമോൎണ്ണാ—യമന്റെ ഭാൎയ്യ.

ധൂൎത്തനൎത്തകം — ശൈവസന്യാസികളെ പരിഹസിച്ച സാമരാജദീക്ഷിതർ ഉണ്ടാക്കിയ ഒരു നാടകം.

ധൂൎത്തസമാഗമം — ജ്യോതിരീശ്വരൻ ഉണ്ടാക്കിയ ഒരു നാടകം, ഹാസ്യരസം പ്രധാനം, വിശേഷഗുണമൊന്നുമില്ല.

ധൃതരാഷ്ട്രൻ — വിചിത്രവീൎയ്യന്റെ ഭാൎയ്യയായ അംബികയിൽ വ്യാസന്റെ പുത്രൻ, പാണ്ഡുവിന്റെ സഹോദരൻ, ഗാന്ധാരിയെ വിവാഹം ചെയ്തു, അവളിൽ ദുൎയ്യോധനൻ മുതലായ നൂറു പുത്രന്മാരും ഒരു പുത്രിയും ഉണ്ടായി. ധൃതരാഷ്ട്രൻ അന്ധനും പാണ്ഡു പാണ്ഡുവൎണ്ണനും ആയിരുന്നു, അവർ രണ്ടു പേരും അതുകൊണ്ടു സിംഹാസനാരോഹണത്തിനു അയോഗ്യരായിരുന്നു, എന്നാൽ പാണ്ഡുഭാൎയ്യമാർസഹിതം വനത്തിൽ പൊയ്ക്കളകകൊണ്ടു ധൃതരാഷ്ട്രൻ തന്നെ രാജ്യത്തിൽ വാണു; മഹാഭാരതയുദ്ധം ധൃതരാഷ്ട്രന്റെ പുത്രരായ കൌരവരും പാണ്ഡുവിന്റെ പുത്രരായ പാണ്ഡവരും തമ്മിൽ ആയിരുന്നു, പാണ്ഡവർ ജയിച്ചശേഷം ധൃതരാഷ്ട്രനും ഭാൎയ്യയും ഒരു കാട്ടുതീയിൽവീണു വെന്തുപോയി.

൨. അനേകം തലകളും അസാധാരണ ശക്തിയും ഉള്ള ഒരു മഹാസൎപ്പം.

ധൃതവ്രതൻ — ൧. ഇന്ദ്രൻ. ൨. വരുണൻ ൩. അഗ്നി.

ധൃഷ്ടകേതു — ൧. ധൃഷ്ടദ്യുമ്നന്റെ ഒരു പുത്രൻ. ൨. ചേദിരാജാവായ ശിശുപാലന്റെ പുത്രൻ, പാണ്ഡവരുടെ ഒരു സഖാവു്. ൩. കേകയരാജാവു്, പാണ്ഡവരുടെ ഒരു സഖാവു്.

ധൃഷ്ടദ്യുമ്നൻ — ദ്രൌപദിയുടെ സഹോദരനും പാണ്ഡവരുടെ ഒരു സേനാനായകനും, തന്റെ പിതാവായ ദ്രുപദനെ കൊന്നതുകൊണ്ടു ദ്രോണാചാൎയ്യനെ ഭാരതയുദ്ധത്തിന്റെ പതിനഞ്ചാംദിവസം കൊന്നു, അതുകൊണ്ടു ദ്രോണന്റെ പുത്രനായ അശ്വത്ഥാമാവു് അവൻ ഉറങ്ങി കിടക്കുമ്പോൾ അവനെ ചവിട്ടി കൊന്നു.

ധേനുകൻ — ബലരാമൻ കൊന്ന ഒരു രാക്ഷസൻ ബാലരായ ബലരാമനും കൃഷ്ണനും ധേനുകന്റെ കാവിൽനിന്ന പഴങ്ങൾ പറിക്കയാൽ അവൻ ഒരു കഴുതയുടെ രൂപം ധരിച്ചുവന്നു ബലരാമനെ ചവുട്ടുവാൻ തുടങ്ങി. ബലരാമൻ കഴുതയുടെ കാലിനു പിടിച്ചു ചുററിച്ചു എറിഞ്ഞാറെ അവൻ മൃതനായി ഒരു പനയുടെ മുകളിൽചെന്നു വീണു. ധേനുകനു സഹായിക്കാൻ വന്ന മററു രാക്ഷസന്മാരോടും ബലരാമൻ അങ്ങിനെതന്നെ ചെയ്തു.

ധേനുകസൂദനൻ — ബലരാമൻ.

ധൌമ്യൻ — പാണ്ഡവരുടെ കുലാചാൎയ്യൻ.

ധ്രുവൻ — ൧. ബ്രഹ്മാവു്. ൨. വിഷ്ണു. ൩. ശിവൻ. ൪. സ്വായംഭുവമനുവിന്റെ പുത്രനായ ഉത്താനപാദനു സുരുചി എന്നും സുനീതി എന്നും രണ്ടു ഭാൎയ്യമാരും സുരുചിക്കു ഉത്തമനെന്നും സുനീതിക്കു ധ്രുവനെന്നും ഓരോ പുത്രന്മാരും ഉണ്ടായിരുന്നു. ഉത്താനപാദന്റെ ഇഷ്ടഭാൎയ്യയായ സുരുചി ധ്രുവനെ ചെറുപ്പത്തിലതന്നെ നിസ്സാരമാക്കയും രാജ്യാധികാരം ഒരുനാളും അവനു കൊടുക്കയില്ലെന്നു അവനോടു പറകയും ചെയ്തു. തന്റെ സ്വന്തപ്രവൃത്തികൊ

ണ്ടു പ്രാപിക്കാവുന്ന കീൎത്തികൊണ്ടു താൻ തൃപ്തിപ്പെട്ടിരിക്കുമെന്നു ധ്രുവൻ മറുപടി പറകയും ക്ഷത്രിയനായ അവൻ ചില ഋഷിമാരോടു ഉപദേശംവാങ്ങി ഘോരമായ തപസ്സുചെയ്തുവിഷ്ണുവിന്റെ പ്രീതി സമ്പാദിക്കയും വിഷ്ണു അവനെ ധ്രുവനക്ഷത്രമായി ആകാശത്തിൽ സ്ഥാപിക്കയും ചെയ്തു. ധ്രുവനു ഔത്താനപാദി എന്നും ഗ്രഹാധാരൻ എന്നും പേരുകളുണ്ടു്.

ധ്രുവചരിതം—കേരളവൎമ്മവലിയകോയിത്തമ്പുരാൻ ഉണ്ടാക്കിയ ഒരു ആട്ടക്കഥ. ധ്രുവന്റെ ചരിത്രം മലയാളത്തിൽ തുള്ളലായും കിളിപ്പാട്ടായും ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടു്.

ധ്വജം—കൊടിമരം, അല്ലെങ്കിൽ കൊടിക്കടയാളം. ഇന്ദ്രന്റെ ധ്വജം, വജ്രായുധം; അഗ്നിയുടേതു പുക; യമന്റേതു സിംഹം; നിരൃതിയുടേതു, നായു്, വരുണന്റേതു കാള; വായുവിന്റേതു കഴുത; കുബേരന്റേതു ആന, ഈശാനന്റേതു കാക്ക. വാഹനം നോക്കുക.

ധ്വന്യാലോകം അലങ്കാരങ്ങൾ ധ്വനിയിന്മേൽ സ്ഥാപിക്കുന്ന ഒരു ഗ്രന്ഥം. കൎത്താവു ആനന്ദവൎദ്ധനൻ.

ന

നൻ—പു. ഗണേശൻ. വ. ബുധൻ.

നകുലൻ—പഞ്ചപാണ്ഡവന്മാരിൽ നാലാമത്തവൻ, മാദ്രിയിൽ പാണ്ഡുവിന്റെ ഒരു പുത്രൻ, ദ്രോണനിൽനിന്നു അശ്വശാസ്ത്രം പഠിച്ചു. വിരാടരാജാവിന്റെ കീഴിൽ ആ രാജാവിന്റെ കുതിരകളെ പാലിച്ചുകൊണ്ടു അജ്ഞാതവാസം ചെയ്തു. ചേദിരാജകുമാരിയായ കരേണുമതിയിൽ നിരമിത്രൻ എന്നൊരു പുത്രൻ ഉണ്ടായി. മഹാഭാരതം നോക്കുക.

നക്ഷത്രം—ആദ്യം ഇരുപത്തേഴു ഉള്ളു എന്നു് ശാസ്ത്രികൾ വിചാരിച്ചു. പിന്നീടു് അഭിജിത്തെന്നു ഒരു നക്ഷത്രംകൂടി ചേൎത്തു. നക്ഷത്രങ്ങൾ ദക്ഷന്റെ പുത്രിമാരും ചന്ദ്രന്റെ ഭാൎയ്യമാരും ആണത്രേ. നക്ഷത്രങ്ങളുടെ പേരുകളാവിതു:—

അശ്വിനി (അശ്വതി), ഭരണി, കൃത്തിക (കാൎത്തിക), രോഹിണി, മൃഗശിരസ് (മകയിരം), ആൎദ്ര (തിരുവാതിര), പുനൎവ്വസു (പുണൎതം), പുഷ്യം (പൂയം), ആശ്ലേഷം (ആയില്യം), മഘം (മകം), പൂൎവ്വം (പൂരം), ഉത്തര (ഉത്തിരം), ഹസ്തം (അത്തം), ചിത്ര (ചിത്തിര), സ്വാതി (ചോതി), വിശാഖം, അനിഴം (അനിഴം), ജ്യേഷ്ഠ (തൃക്കേട്ട), മൂലം, പൂൎവ്വാഷാഢം (പൂരാടം), ഉത്തരാഷാഢം (ഉത്രാടം), ശ്രാവണം (തിരുവോണം), ധനിഷ്ഠ(അവിട്ടം), ശതഭിഷക (ചതയം), പൂൎവ്വഭദ്രം (പൂരുട്ടാതി), ഉത്തരഭദ്രം (ഉത്തരിട്ടാതി), രേവതി, (ഇരുപത്തെട്ടാമത്തെ) അഭിജിൽ.

നഗരം—മോക്ഷപ്രദങ്ങളായ ഏഴു നഗരങ്ങൾ ഉണ്ടു്. അയോദ്ധ്യാ മധുരാ, ഹരിദ്വാരം (മായാ), കാശീ, കാഞ്ചി, അവന്തികാ, ദ്വാരകാ.

നചികേതസ്—പു. അഗ്നി. വ. വാജശ്രവസ്സിന്റെ പുത്രൻ. വാജശ്രവസ്സ് മോക്ഷം കിട്ടേണ്ടതിനായി പല യാഗങ്ങൾ കഴിക്കയും ബ്രാഹ്മണൎക്ക

വളരെ ദാനങ്ങൾ ചെയ്കയും ചെയ്തു. അപ്പോൾ മകൻ പിതാവിനോടു, "എല്ലാം കൊടുത്തില്ലല്ലൊ, ഞാൻ ബാക്കിയുണ്ടല്ലൊ, എന്നെ ആൎക്കാണ കൊടുക്കുന്നതു" എന്നു ചോദിച്ചു. വാജശ്രവസ്സ് ദേഷ്യപ്പെട്ടു "യമന്നു" എന്നു മറുപടി പറഞ്ഞു. അതുപ്രകാരം അവൻ യമന്റെ അടുക്കലേക്കു പോകയും ചെയ്തു. പിന്നെ യമനിൽനിന്നു ആത്മജ്ഞാനം സിദ്ധിച്ചശേഷം യമൻ കൊടുത്ത ഒരു വരംകൊണ്ടു ഭൂമിയിലേക്കു തിരികെവന്നു പിതാവിനോടുകൂടി സ്നേഹത്തിൽ പാൎത്തു.

നടരാജൻ, നടേശൻ — ശിവൻ.

നദീജൻ — ഭീഷ്മൻ.

നന്ദൻ — ൧. കൃഷ്ണനെ വളൎത്തിയ ഗോപാലൻ. ൨. മഗധരാജാവ്, ചന്ദ്രഗുപ്തനാൽ തോല്പിക്കപ്പെട്ട. ൩. വിഷ്ണു

നന്ദൻ — ഒരു ചക്കിലിയൻ (തോല്പണിക്കാരൻ) മൂന്നു മണിക്കൂറുനേരം രാജാവായി വാണു. ആ സമയത്തിനുള്ളിൽ തോൽനാണയം നടപ്പിൽ വരുത്തി.

നന്ദകം — കൃഷ്ണന്റെ വാള്.

നന്ദനൻ — ൧. വിഷ്ണു. ൨. ശിവൻ.

നന്ദനം — ഇന്ദ്രന്റെ ഉദ്യാനം.

നന്ദവനം — തുളസി നട്ടുവളൎത്തുന്ന കട്ടി.

നന്ദി — ശിവന്റെ കാള. ഭൂതങ്ങളുടെ പ്രമാണി.

വായുപുരാണപ്രകാരം സുരഭിയിൽ കശ്യപന്റെ പുത്രൻ, നാദിദേഹൻ എന്നും താണ്ഡവതാലികൻ എന്നും പേരുകളുണ്ട്. ശിവന്റെ രൂപമെടുത്തു പാൎവതിയെ മോഹിപ്പിച്ചതിനാൽ ശിക്ഷയായി മൈസൂരിൽ നന്ദിദുൎഗ്ഗത്തിൽ വന്നു തപസ്സുചെയ്തു.

നന്ദികേശ്വരൻ — ശിവൻ. ൨. നന്ദി.

നന്ദിഗ്രാമം — രാമന്റെ വനവാസകാലത്തു ഭരതൻ പാൎത്തിരുന്ന ഗ്രാമം.

നന്ദിഘോഷം — അൎജ്ജുനന്റെ രഥം.

നന്ദിനീ — ൧. ഗംഗാ. ൨. ചോദിക്കുന്നതെല്ലാം കൊടുക്കുന്ന വസിഷ്ഠന്റെ പശു. സുരഭിയുടെ പുത്രി.

നന്ദിപുരാണം — പുരാണം നോക്കുക.

നന്ദീശൻ — ശിവൻ. ഒരിക്കൽ രാവണൻ ശരവണത്തിലേക്കു പോകുമ്പോൾ ശിവൻ കൈലാസത്തിൽ പാൎവതിയോടുകൂടിയിരിക്കയാൽ അങ്ങോട്ടു പോകരുതെന്നു കാവലുനിന്ന വാനരരൂപിയായ നന്ദീശൻ പറഞ്ഞാറെ രാവണൻ സാരമാക്കാതെ അങ്ങോട്ടു തന്നെ പോവാൻ വിചാരിച്ചു നന്ദീശനെ പരിഹസിച്ചു. നന്ദീശൻ ശിവൻ തന്നെയായിരുന്നു. തന്നെപ്പോലെയുള്ള വാനരങ്ങൾ ത

ന്നെ രാവണനെ കൊല്ലാൻ ഉണ്ടാകുമെന്ന് നന്ദീശൻ പറകയും അപ്പോൾ രാവണൻ കോപിച്ചു ശിവനെന്നു പറഞ്ഞാൽ ആരാണെന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ടു പൎവ്വതം പറിച്ചെറിഞ്ഞു കളവാൻ എടുത്തുയൎത്തുകയും പാൎവ്വതി അന്നേരം വിറച്ചുകൊണ്ടു ശിവനെ കെട്ടിപ്പിടിക്കയും ശിവൻ അപ്പോൾ തന്റെ പെരുവിരൽകൊണ്ടു പൎവ്വതത്തെ ചവുട്ടി താഴ്ത്തി രാവണന്റെ കയ്യിന്മേൽവെച്ച് അമൎത്തുകയും ചെയ്തു. രാവണൻ വേദന സഹിയാഞ്ഞു കരഞ്ഞുകൊണ്ടു ആയിരം വൎഷം ശിവസ്തോത്രം ചെയ്തശേഷം മാത്രം ശിവൻ തന്റെ കാലെടുത്തു. കരഞ്ഞതുകൊണ്ടു രാവണൻ എന്നു പേരാകുന്നു.

നന്നയ്യഭട്ട്__തെലുങ്കിലെ മൂന്നു ആദികവികളിൽ ഒന്നാമൻ. ഭാരതം മൂന്നു പൎവ്വങ്ങൾ ഭാഷാന്തരപ്പെടുത്തി. ആന്ധ്രശബ്ദചിന്താമണി അല്ലെങ്കിൽ നന്നയ്യഭട്ടീയം എന്നൊരു വ്യാകരണവും ഉണ്ടാക്കീട്ടുണ്ട്.

നന്നൽ-- പവണന്തിയുടെ ശ്രുതിപ്പെട്ട തമിഴ് വ്യാകരണം. അനേകം വ്യാഖ്യാനങ്ങളുണ്ട്.

നമശ്ശിവായ, ശൈവമന്ത്രം__പഞ്ചാക്ഷരം.

നമുചി__ഒരു അസുരൻ. ഇന്ദ്രൻ അസുരരെ ജയിച്ചപ്പോൾ ശക്തിമാനായ നമുചി ഇന്ദ്രനെ അധീനപ്പെടുത്തി പിടിച്ചുവെച്ചുകൊണ്ടു തന്നെ രാവോ പകലോ നനഞ്ഞതുകൊണ്ടോ ഉണങ്ങിയതുകൊണ്ടോ കൊല്ലുകയില്ലെന്നു വാഗ്ദത്തം ചെയ്താൽ വിട്ടയക്കാമെന്നു ഇന്ദ്രനോടു പറകയും ഇന്ദ്രൻ അപ്രകാരം വാഗ്ദത്തം ചെയ്തതുകൊണ്ടു വിട്ടയക്കപ്പെടുകയും ചെയ്തു. എന്നാൽ ഇന്ദ്രൻ സന്ധ്യാസമയത്തു വെള്ളത്തിന്റെ പതകൊണ്ടു (ഉണങ്ങിയതും നനഞ്ഞതുമല്ലെന്നു അഭിപ്രായം) നമുചിയുടെ തല വെട്ടിക്കളഞ്ഞു. "ഇഷ്ടന്റെ ദ്രോഹനായ ഘാതക" എന്നു വിളിച്ചുകൊണ്ടു നമുചിയുടെ തല ഇന്ദ്രന്റെ പിന്നാലെ പോയി എന്നുകൂടി മഹാഭാരതത്തിൽ പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു.

നരകൻ__ഒരു അസുരൻ. അദിതിയുടെ ആഭരണങ്ങളെ മോഷ്ടിച്ചുകൊണ്ടു അവന്റെ പ്രാഗ്ജ്യോതിഷം എന്ന കോട്ടയിൽ പോയിരിക്കയും ദേവകളുടെ അപേക്ഷയാൽ കൃഷ്ണൻ അവിടെ ചെന്നു അവനെ കൊന്നു ആഭരണങ്ങളെ തിരികെ കൊണ്ടുവരികയും ചെയ്തു എന്നു മഹാഭാരതത്തിലും വിഷ്ണുപുരാണത്തിലും പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. നരകാസുരൻ ഒരു ആനയുടെ വേഷം ധരിച്ചു വിശ്വകൎമ്മാവിന്റെ പുത്രിയെ പിടിച്ചുകൊണ്ടു പോയി അവളെ അശുദ്ധപ്പെടുത്തി എന്നും ഗന്ധൎവ്വരുടെയും ദേവകളുടെയും മനുഷ്യരുടെയും സ്ത്രീകളെയും അപ്സരസ്ത്രീകളെയുംകൂടി ൧൬൦൦൦ സ്ത്രീകളെ പിടിച്ചുകൊണ്ടുപോയി ഒരു കോട്ടയിൽ പാൎപ്പിച്ചിരുന്നു എന്നും അസംഖ്യം ആഭരണങ്ങൾ രത്നങ്ങൾ മുതലായ വിലപിടിച്ച സാധനങ്ങൾ പലരിൽനിന്നും അപഹരിച്ചെടുത്തു എന്നും അവനെപ്പോലെ അത്ര അധികം ക്രൂരപ്രവൃത്തികൾ ചെയ്തിട്ടുള്ള അസുരർ വേറെ ഇല്ലെന്നും ഹരിവംശത്തിലും കാണുന്നു.

നരകം__നരകങ്ങൾ ഇരുപത്തൊന്നെന്നും ഓരോന്നിൽ ഓരോതരം ശിക്ഷയും ഉണ്ടെന്നും സാധാരണയായി പറയപ്പെടുന്നു. അവയുടെ പേരുകൾ, താമിസ്രം, അന്ധതാമിസ്രം, മഹാരൌരവം, രൌരവം നരകം, കാലസൂത്രം, മഹാനരകം, സഞ്ജീവനം, മഹാവീചി, തപനം സമ്പ്രതാപനം, സംഘാതം സകാകോളം, കുഡ്മളം, പൂതിമൃത്തിക, ലോഹശങ്കു, ഋജീഷം, പ്രതോദം, ശാല്മലി, അസിപത്രവനം, ലോഹദാരകം.

നരകചതുർദ്ദശി — നരകാസുരനെ കൊന്നദിവസം. ദീപാവലി നോക്കുക.

നരനാരായണന്മാർ — ഋഷികൾ ഒരാളാണെന്നു വിചാരിക്കപ്പെട്ടു എങ്കിലും പുരാണകാലങ്ങളിൽ അൎജ്ജുനന്റെയും കൃഷ്ണന്റെയും പേരുകളായി ഉപയോഗിക്കപ്പെട്ടുവരുന്നു ഒരു കഥയിൽ അവർ ഹിമാലയത്തിൽ തപസ്സു ചെയ്തിരുന്നു എന്നും ഇന്ദ്രൻ ഭയപ്പെട്ടു് അവരുടെ തപസ്സിനു വിഘ്നംവരുത്തുവാനായി പല ദേവാംഗനമാരെ പറഞ്ഞയച്ചു എന്നും അപ്പോൾ നാരായണൻ അതിസൌന്ദൎയ്യമുള്ളവളായ ഉൎവശിയെ സൃഷ്ടിച്ചു അവരെ ലജ്ജിപ്പിച്ചു അയച്ചു എന്നും പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു.

നരവാഹനൻ — കുബേരൻ.

നരസിംഹം — വിഷ്ണുവിന്റെ ഒരു അവതാരം. അവതാരം നോക്കുക.

നരസിംഹജയന്തി — വിഷ്ണു നരസിംഹമായി അവതരിച്ച ദിവസം. വൈശാഖമാസം ശുക്ല പക്ഷത്തിൽ ചതുർദ്ദശിനാൾ. ഉത്സവം ഒൻപതുദിവസം.

നരസിംഹപുരാണം — പുരാണം നോക്കുക.

നരസിംഹവിജയം — വിശ്വനാഥ കവിരാജന്റെ ഒരു സംസ്കൃത കാവ്യം. നരസിംഹാവതാരചരിത്രം.

നരഹരി — വിഷ്ണു. നരസിംഹം.

നക്കീരൻ — ശിവസ്തോത്രമായ അന്താതിപണ്ണയത്തിന്റെ കൎത്താവു്. മധുരയിലെ തമിഴ്സംഘത്തിലാൾ.

നൽവഴി — ഔവ്വയുടെ അഞ്ചു സന്മാൎഗ്ഗസൂത്രപുസ്തകങ്ങളിൽ ഒന്നു്.

നല്ലാതൻ — ത്രികടുകം എന്ന തമിഴ്കാവ്യത്തിന്റെ കൎത്താവു്. ഓരോ ശ്ലോകത്തിൽ മൂന്നു് കാൎയ്യങ്ങളും അതിന്റെ ഫലവും പറയും.

നളൻ — നിഷധരാജാവു്. നൈഷധചരിതത്തിന്റെ നായകൻ. വിദൎഭരാജാവായ ഭീമന്റെ പുത്രിയായ ദമയന്തിയെ വിവാഹംചെയ്തു. ഒരു രാജഹംസം മുഖാന്തരം അവരവരുടെ ഗുണങ്ങളെ അന്യോന്യം അറിഞ്ഞിട്ടു അവർ തമ്മിൽ അനുരാഗം ഉണ്ടാകയും അതറിഞ്ഞു ഭീമൻ സ്വയംവരം നിശ്ചയിക്കയും അതിനായി നളനെക്കൂടി ക്ഷണിക്കയുംചെയ്തു. സ്വയംവരത്തിനു വന്നിരുന്ന ഇന്ദ്രൻ, അഗ്നി, വരുണൻ, യമൻ മുതലായവർ നളന്റെ രൂപംതന്നെ ധരിച്ചിരുന്നു എങ്കിലും ദമയന്തി നളങ്കലുള്ള അനുരാഗശക്തികൊണ്ടു് നളനെത്തന്നെ തിരഞ്ഞെടുത്തു. ഇങ്ങനെ അവർ കുറേക്കാലം ഭാൎയ്യാഭൎത്താക്കന്മാരായിരുന്നശേഷം അവൎക്കു ഇന്ദ്രസേനൻ എന്നൊരു പുത്രനും ഇന്ദ്രസേനാ എന്നൊരു പുത്രിയും ജനിച്ചു. സ്വയംവരത്തിൽ എത്താൻ താമസിച്ചുപോയ കലി നളന്റെ ഭാഗ്യത്തിൽ അസൂയയുള്ളവനായി അവനു ഓരോ ദോഷങ്ങൾ ചെയ്വാൻ ഒരുമ്പെട്ടു. കലി നളന്റെ അനുജനായ പുഷ്കരനെ നളനെ ചൂതുകളിക്കു ക്ഷണിക്കാൻ ഉത്സാഹിപ്പിച്ചു. കലിയുടെ ഉപായത്താൽ നളൻ തോറ്റു് സൎവവും നഷ്ടമായി. ഇങ്ങനെ പുഷ്കരൻ രാജാവാകയും നളനു ആഹാരം ഭക്ഷണംപോലും കൊടുത്തുപോകരുതെന്നു ചട്ടംകെട്ടി അവനെ രാജ്യത്തുനിന്നു

പുറത്താക്കയും ചെയ്തു. നളനും ദമയന്തിയും വനത്തിൽകൂടി സഞ്ചരിച്ച് വളരെ കഷ്ടങ്ങൾ സഹിച്ചശേഷം ദമയന്തി ഉറങ്ങിക്കിടന്നപ്പോൾ നളൻ അവളുടെ വസ്ത്രത്തിൽ പകുതി എടുത്തുകൊണ്ടു (നളന്റെ വസ്ത്രം ഒരു പക്ഷി എടുത്തുകൊണ്ടു പൊയ്ക്കളഞ്ഞു) അവളെ വിട്ടിട്ടു പൊയ്ക്കളഞ്ഞു. ദമയന്തി ഉണൎന്നപ്പോൾ നളനെ കാണാഞ്ഞിട്ടു അങ്ങുമിങ്ങും സഞ്ചരിച്ചശേഷം ചേദിരാജ്ഞിയുടെ ദാസിയായി. അവിടെ ഭീമന്റെ ദൂതന്മാർ അവളെ കണ്ടറിഞ്ഞതുകൊണ്ടു അവൾ തന്റെ പിതാവിന്റെ കൊട്ടാരത്തിലേക്കുതന്നെ കൊണ്ടുപോകപ്പെട്ടു. ഈ സമയം നളൻ സൎപ്പരാജാവാൽ കടിക്കപ്പെട്ടിട്ടു വിരൂപശരീരനായിത്തീൎന്നതുകൊണ്ട് അവനെ കണ്ടെത്തുന്നതിനുള്ള ശ്രമങ്ങളെല്ലാം നിഷ്ഫലമായിപ്പോയി. നളൻ ഇങ്ങനെ വളരെ സങ്കടങ്ങൾ അനുഭവിച്ചശേഷം അയോദ്ധ്യാരാജാവായ ഋതുപൎണ്ണന്റെ പാചകനും അശ്വാദ്ധ്യക്ഷനുമായിത്തീൎന്നു. അന്നു നളന്റെ പേരു ബാഹുകനെന്നായിരുന്നു. അന്വേഷണങ്ങൾകൊണ്ടു നളനെ കാണാഞ്ഞിട്ടും ബാഹുകനെക്കണ്ടു സംശയംജനിച്ച ഒരു ബ്രാഹ്മണൻ തന്റെ സംശയത്തെ ദമയന്തിയോടറിയിക്കകൊണ്ടും ദമയന്തി രണ്ടാമതൊരു സ്വയംബരം നിശ്ചയിച്ചു. ആ സ്വയംബരത്തിനു ഋതുപൎണ്ണരാജാവും പോകയും ബാഹുകനെ തന്റെ സാരഥിയായി കൂടെ കൊണ്ടുപോകയും ചെയ്തു. സ്വയംവരത്തിനു ദമയന്തി നളനെക്കണ്ടു മനസ്സിലാക്കയും നളനു തന്റെ മുമ്പത്തെ രൂപം തിരിച്ചു കിട്ടുകയും പുഷ്കരനോടു രണ്ടാമതും ചൂതുകളിക്കയും ഋതുപൎണ്ണൻ കൊടുത്ത ചില ഉപദേശത്താൽ പുഷ്കരനെ തോല്പിച്ചു തന്റെ രാജ്യം തിരികെ പ്രാപിക്കയുംചെയ്തു. പുഷ്കരനു നളൻ മാപ്പുകൊടുത്തു വളരെ സമ്മാനങ്ങളോടുകൂടെ അവന്റെ സ്വന്തനഗരത്തിലേക്ക പറഞ്ഞയച്ചു.

൨. വിശ്വകൎമ്മാവിന്റെ പുത്രനായ ഒരു വാനരം. ലങ്കയിലേക്കുള്ള രാമസേതു അല്ലെങ്കിൽ നളസേതു എന്ന പാലം പണിയിച്ചു. കല്ലുകളെ വെള്ളത്തിൽ പൊങ്ങിക്കിടത്തുവാനുള്ള ശക്തി ഉണ്ടായിരുന്നു.

നളകൂബരൻ—കുബേരന്റെ പുത്രൻ.

നളചരിതം ആട്ടക്കഥ—നളന്റെ ചരിത്രം ഉണ്ണായിവാരരു നാലു ദിവസത്തെ ആട്ടക്കഥയായി ഉണ്ടാക്കിയതു്. മലയാളഭാഷയിലെ ഒരു പ്രധാനപുസ്തകം. നളചരിതം കിളിപ്പാട്ടു, നളചരിതം മണിപ്രവാളം, ഭാഷാനൈഷധചമ്പു, ഗദ്യനൈഷധം ഈ മലയാളപുസ്തകങ്ങളും, നൈഷധം, നളോപാഖ്യാനം, നളചമ്പൂ, നളോദയം ഈ സംസ്കൃതകാവ്യങ്ങളും നളന്റെ ചരിത്രം ആകുന്നു.

നളചരിതനാടകം—നീലകണ്ഠകവിയുടെ ഒരു സംസ്കൃതനാടകം.

നളചമ്പൂ—ത്രിവിക്രമൻ ഗദ്യപദ്യമയമായി ഉണ്ടാക്കിയതു്. നളന്റെ ചരിത്രം പാതിയേ ആയിട്ടുള്ളു. കവിയുടെ അച്ഛൻ ദേവാദിത്യൻ ഒരു രാജസഭയിലെ കവി ആയിരുന്നു. ദേവാദിത്യൻ ഇല്ലായിരുന്നപ്പോൾ ഒരു വിദ്വാൻ മത്സരപരീക്ഷയ്ക്കു രാജസഭയിൽ വന്നു. ത്രിവിക്രമൻ സരസ്വതിയെ ധ്യാനിക്കയാൽ സരസ്വതി അവനു കവിതാവരം കൊടുത്തു. ത്രിവിക്രമൻ നളചമ്പു ഉണ്ടാക്കി വന്ന കവിയെ തോല്പിച്ചു. പുസ്തകം പാതിയായപ്പോൾ ദേവാദിത്യൻ മടങ്ങിവന്നു. ത്രിവിക്രമനു പിന്നീടു കാവ്യം പൂൎത്തിയാക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല.

നളവെൺപാ—പുകഴേണ്ടി എഴുതിയ ഒരു വിശിഷ്ട തമിഴ്കാവ്യം. നളന്റെ ചരിത്രം പതിനൊന്നാം ശതാബ്ദം.

നളോദയം — നളൻ വീണ്ടും രാജ്യം ലഭിച്ചതിനെപ്പററി ഒരു കാവ്യം കർത്താവു കാളിദാസനാണു. എന്നാൽ ശാകുന്തളം ഉണ്ടാക്കിയ കാളിദാസൻ തന്നെയോ എന്നു ചിലർ സംശയിക്കുന്നു. ശ്ലോകരചനയിൽ സാമർത്ഥ്യം കാണിക്കാൻ രചിച്ചതെന്നു തോന്നിപ്പോകും.

നളോപാഖ്യാനം — നളന്റെ കഥ. ഭാരതത്തിന്റെ ഒരു ഭാഗം.

നവഗ്രഹങ്ങൾ —

സൂര്യശ്ചന്ദ്രോമംഗളശ്ച ബുധശ്ചാപി ബൃഹസ്പതിഃ।
ശുക്രഃ ശനൈശ്ചരോരാഹുഃ കേതുശ്ചേതിഗ്രഹാനവ॥

നവദോഷങ്ങൾ — ജ്യോതിഷത്തിൽ കാലദോഷത്തിനുള്ള കാരണങ്ങൾ. ഗുളികൻ, വിഷ്ടി, ഗണ്ഡാന്തം, വിഷം, ഉഷ്ണം, ഏകാർഗ്ഗളം, സാർപ്പശിരസ്സ്, ലാടം, വൈധൃതം.

നവധാന്യങ്ങൾ — ഹോമത്തിനും മററും ഉപയോഗിക്കുന്ന ഒൻപതു ധാന്യങ്ങൾ. ഗോതമ്പു (സൂര്യനു); നെല്ലു (ചന്ദ്രനു); തുവര (കുജനു); പയർ (ബുധനു); കടല (ബൃഹസ്പതിക്കു; അമര (ശുക്രനു); എള്ളു (ശനിക്കു); ഉഴുന്നു (രാഹുവിനു); മുതിര (കേതുവിനു.)

നവനിധികൾ — കുബേരന്റെ.

മഹാപദ്മശ്ച പദ്മശ്ച ശംഖോമകരകച്ഛപൌ।
മുകുന്ദകുന്ദനീലാശ്ച ഖർവ്വശ്ച നിധയോനവ॥

നവമാലികാ — രത്നാവലിയെ അനുകരിച്ചു ഒരു ചെറിയ നാടകം. വിശ്വേശ്വരൻ ഗ്രന്ഥകർത്താവു്.

നവരത്നങ്ങൾ —

മുക്താമാണിക്യവൈഡൂര്യ ഗോമേദാവജ്രവിദ്രുമൌ।
പദ്മരാഗോമരകതം നീലശ്ചേതിയഥാക്രമം॥

നവരത്നങ്ങൾ — (വിക്രമാദിത്യ സഭയിലെ ഒൻപതു ഗ്രന്ഥകർത്താക്കന്മാർ) ധന്വന്തരിക്ഷപണകാമരസിംഹശങ്കു,വേതാളഭട്ടഘടകർപ്പരകാളിദാസാഃ
ഖ്യാതോവരാഹമിഹിരോനൃപതേഃ സഭായാം,രത്നാനിവൈവരരുചിർന്നവവിക്രമസ്യ॥

നവരസങ്ങൾ — രസങ്ങൾ നോക്കുക.

നവരാത്രി — തുലാമാസത്തിൽ പത്തുദിവസത്തെ ഉത്സവം. ആരംഭദിവസം പൂജ വെപ്പെന്നും അവസാനദിവസം പൂജയെടുപ്പെന്നും കേരളത്തിൽ പേരു. അഷ്ടാംദിവസം സരസ്വതി പൂജാരംഭം ഒൻപതാംദിവസം സരസ്വതി പൂജ അല്ലെങ്കിൽ മഹാനവമി. പത്താംദിവസം ആയുധപൂജ അല്ലെങ്കിൽ വിജയദശമി. വിദ്യാരംഭത്തിനു നല്ലദിവസം ദശഹരാ (ഭദ്ര) എന്നും പേരു.

നവശക്തികൾ — ദേവകളുടെ സ്ത്രീശക്തികൾ ബ്രാഹ്മണി, കാർത്തികി, ഇന്ദ്രാണി, മാഹേശ്വരി, നാരസിംഹി, പ്രധാനാ, രൌദ്രി, വാരാഹി, വൈഷ്ണവി.

നവശായകർ—ഒൻപതു് അധമജാതികൾ.

ഗോപോമാലീതഥാതൈലീ തന്ത്രീമോദകവാരുജീ।
കുലാലഃ കർമ്മകാരശ്ച നാപിതോനവശായകാഃ॥

നവസാഹസാങ്കചരിതം — സിന്ധുരാജനെ പ്രശംസിച്ചു പദ്മഗുപ്തന്റെ ഒരു കാവ്യം.

നഹുഷൻ—അയുസ്സിന്റെ പുത്രൻ. യയാതിയുടെ പിതാവു്. ഘോരമായ തപസ്സുചെയ്തു മറ്റും മൂന്നുലോകത്തിനും നാഥനായി. ബ്രാഹ്മണനായ വൃത്രാസുരനെ കൊന്നിട്ടു ഇന്ദ്രൻ ഒളിച്ചിരിക്കുമ്പോൾ നഹുഷനെ തൽക്കാലത്തേക്കു ഇന്ദ്രസ്ഥാനത്താക്കി. അപ്പോൾ ഇന്ദ്രാണിയെ അപഹരിച്ചുകൊണ്ടു പോരണമെന്നു വിചാരിച്ചു ആയിരം മഹർഷിമാരെക്കൊണ്ടു (ഒരു കഥയിൽ സപ്തർഷികളെക്കൊണ്ടു) തന്റെ പല്ലക്കു വഹിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു അവളുടെ ഭവനത്തിലേക്കു പോയി. പോകുമ്പോൾ പല്ലക്കുവാഹികളോടു വേഗം പോകുന്നതിനായി സർപ്പ, സർപ്പ, എന്നു പറകയും അവരിൽ ഒരുവനായ അഗസ്ത്യമഹർഷിയെ കാലുകൊണ്ടു ചവിട്ടുകയും ചെയ്തു. അപ്പോൾ അഗസ്ത്യൻ "സർപ്പമേനീവീണുപോട" എന്നു പറകയും നഹുഷൻ ആകാശത്തിൽ തന്റെ മഹിമയേറിയ വാഹനത്തിൽനിന്നു പാമ്പായി താഴത്തു വീണുപോകയും ചെയ്തു. നഹുഷന്റെ യാചനയാൽ അഗസ്ത്യൻ തന്റെ ശാപത്തിനു ഒരു അവധി നിശ്ചയിക്കയും അതു കഴിഞ്ഞാറെ നഹുഷൻ സ്വന്തശരീരത്തിൽ സ്വർഗ്ഗാരോഹണം ചെയ്കയും ചെയ്തു. ശാപനിവൃത്തി വന്നതു യുധിഷ്ഠിരനാൽ ആണെന്നും ഒരു കഥയുണ്ടു

നാകനാഥൻ (നായകൻ, ഈശൻ)—ഇന്ദ്രൻ.

നാഗങ്ങൾ—മഹാശേഷമുഖങ്ങളുള്ള സർപ്പങ്ങൾ. പാതാളത്തിൽ വസിക്കുന്നതിനായി കശ്യപനു കദ്രുവിലുണ്ടായ മക്കൾ. നാഗസ്ത്രീകൾ അഴകുള്ളവരായിരുന്നതുകൊണ്ടു മനുഷ്യർ അവരെ പരിഗ്രഹിച്ചുവന്നു. അർജ്ജുനന്റെ ഭാര്യ ഉലൂപി ഒരു നാഗസ്ത്രീയായിരുന്നു.

നാഗചൂഡൻ, (ഭൂഷണൻ)—ശിവൻ.

നാഗദ്വീപം—ഭാരതവർഷത്തിന്റെ ഒരു ഭാഗം.

നാഗപഞ്ചമി—ആഷാഢമാസം കൃഷ്ണപക്ഷത്തിൽ പഞ്ചമിയും ശ്രാവണമാസത്തിൽ ശുക്ലപക്ഷത്തിൽ പഞ്ചമിയും. അന്നു സർപ്പക്കാവുകളിൽ പൂജ. ഗരുഡപഞ്ചമി എന്നും പറയും.

നാഗപാശം—വരുണന്റെ ആയുധം. ഒരു കണി.

നാഗഭൂഷണൻ—ശിവൻ.

നാഗരി—ദേവനാഗരി നോക്കുക.

നാഗലോകം—നാഗങ്ങളുടെ പാർപ്പുസ്ഥലമായ പാതാളം.

നാഗവർമ്മ—ഒരു കർണ്ണാടകഗ്രന്ഥകർത്താവു് കാവ്യരചനയെപ്പറ്റി ഛന്ദസ്സ്, കാവ്യാവലോകനം എന്നു രണ്ടു പുസ്തകങ്ങളും ഒരു സംസ്കൃതകർണ്ണാടകനിഘണ്ടുവും ഉണ്ടാക്കീട്ടുണ്ടു്.

നാഗാധിപൻ (ഈശൻ, പതി, രാജാവു)—ശേഷൻ.

നാഗാനന്ദം—ബുദ്ധമതസംബന്ധമായി ശ്രീഹർഷദേവനോ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആശ്രിതനായ ധാവകനോ ഉണ്ടാക്കിയ ഒരു നാടകം. വിദ്യാധരരാജാവായ ജീമൂതവാഹനൻ രാജ്യം ഉപേക്ഷിച്ചു പിതൃശുശ്രൂഷയ്ക്കായി കാട്ടിൽ പോകുന്നു. മലയപർവതത്തിൽവെച്ചു ഗന്ധർവരാജാവിന്റെ പുത്രിയെക്കണ്ടു അവളെ വിവാഹം ചെയ്യുന്നു. ഒരിക്കൽ നാഗരാജാവു ഗരുഡനു ദിനംപ്രതി ഒരു നാഗത്തെ കൊടുത്തുകൊള്ളാമെന്നു ഉടമ്പടി ചെയ്തതായി അറിഞ്ഞു മനസ്സലിഞ്ഞു, അന്നത്തെ നാഗത്തെ രക്ഷിക്കാൻ നിശ്ചയിച്ചുകൊണ്ടു അതിനുപകരം ചെല്ലുകയും കൊല്ലപ്പെടുകയും ചെയ്യുന്നു. താൻ കൊന്നതു നാഗത്തെയല്ല ജീമൂതവാഹനനെയാണെന്നു ഗരുഡൻ വ്യസനിക്കയും അഹിംസയാണു ഉത്തമധർമ്മമെന്നു അറികയും ചെയ്യുന്നു. അനന്തരം ഗൗരിവന്നു ജീമൂതവാഹനനെ ജീവിപ്പിക്കുന്നു.

നാഗാന്തകൻ (അരാതി, അരി, അശനൻ, വാരികൻ)—ഗരുഡൻ.

നാഗേന്ദ്രൻ—൧. ഐരാവതം. ൨. ശേഷൻ.

നാഗേശൻ—൧. ശേഷൻ. ൨. പരിഭാഷേന്ദുശേഖരം മുതലായ പുസ്തകങ്ങളുടെ കർത്താവു്. ൩. പതഞ്ജലി.

നാടകം—രൂപകം, ഉപരൂപകം നോക്കുക.

നാനാർത്ഥരത്നാകരം—നാനാർത്ഥങ്ങളുള്ള സംസ്കൃതവാക്കുകളുടെ ഒരു നിഘണ്ടു. ദേവോത്തമൻ ഉണ്ടാക്കിയതു്.

നാന്ദി—നാടകങ്ങളുടെ ആരംഭത്തിലുള്ള ആശീർവ്വാദം.

നാഭിജൻ (ജന്മാ, ഭൂ)—ബ്രഹ്മാവു്.

നാമം—വൈഷ്ണവർ നെററിയിൽ ധരിക്കുന്ന അടയാളം. ഗോപി. മൂക്കിൽനിന്നു കീഴോട്ടു രണ്ടു വെള്ളവരയും മദ്ധ്യത്തിൽ ചുവപ്പോ മഞ്ഞയോ വരയും; വെള്ളരേഖകൾ വിഷ്ണുവിന്റെ പാദങ്ങളും മദ്ധ്യരേഖ ലക്ഷ്മിയും ആകുന്നു. ഈ അടയാളം നെഞ്ചത്തും തോളുകളുംകൂടെ ധരിക്കാറുണ്ടു്. വീട്ടുവാതുക്കലും വരയ്ക്കാറുണ്ടു്. ശൈവർ ഇതിനുപകരം തിലകവും കുറിയും വിഭൂതിയും ധരിക്കുന്നു.

നാരദൻ—സപ്തർഷികളിൽ ഒരുവനായ ഒരു പ്രജാപതി. ബ്രഹ്മാവിന്റെ നെററിയിൽനിന്നു (തുടയിൽനിന്നു) ജനിച്ചു എന്നും കശ്യപന്റെ പുത്രനാണെന്നും കണ്വകുലത്തിൽ ഉള്ളവനാണെന്നും പല കഥകളുണ്ടു്. ലോകത്തിൽ ജനങ്ങളെ ഉണ്ടാക്കുവാൻ ദക്ഷൻ ചെയ്ത ശ്രമങ്ങൾക്കു വിഘ്നം വരുത്തുകയാൽ രണ്ടാമതും നാരദൻ സ്ത്രീയിൽനിന്നു ജനിക്കണമെന്നു ദക്ഷൻ ശപിച്ചു. ബ്രഹ്മാവു മദ്ധ്യസ്ഥത പറകയാൽ ദക്ഷന്റെ ഒരു പുത്രിയിൽ ബ്രഹ്മാവിന്റെ പുത്രനായിത്തന്നെ ജനിച്ചു. അതുകൊണ്ടു് ബ്രാഹ്മണനെന്നും ദേവബ്രഹ്മാവു എന്നും പേരുകൾ സിദ്ധിച്ചു. നാരദൻ വീണയെ കണ്ടുപിടിച്ചു; സ്വർഗ്ഗത്തിലെ സംഗീതക്കാരായ ഗന്ധർവരുടെ ഗുരുവാ

യി. ഒരിക്കൽ പാതാളത്തിൽ ചെന്നാറെ അവിടെ ഉണ്ടായതെല്ലാം അവനെ ഏറ്റവും സന്തോഷിപ്പിച്ചുവത്രേ. നാരദൻ കൃഷ്ണൻെറ അവതാരത്തെക്കുറിച്ചു കംസനു മുന്നറിവു കൊടുത്തു. ഒരിക്കൽ ബ്രഹ്മാവു നാരദനോടു അവൻ വിവാഹം ചെയ്യണമെന്നു പറഞ്ഞപ്പോൾ ഭാഗ്യത്തിനുള്ള മാൎഗ്ഗം കൃഷ്ണൻെറ സേവയാകകൊണ്ടു ബ്രഹ്മാവു ഒരു കള്ളഗുരുവാണെന്നു പറഞ്ഞു ബ്രഹ്മാവിനെ നിന്ദിച്ചു. അതുകൊണ്ടു നാരദൻ സ്ത്രീകൾക്കു അധീനനായി വിഷയാസക്തനായിത്തീരുമെന്നു ബ്രഹ്മാവു ശപിച്ചു. ബ്രഹ്മാവു തൻെറ സ്വന്തപുത്രിയിൽ പ്രേമംവെച്ചു പൂജയ്ക്കു അയോഗ്യനായി തീരുമെന്നു നാരദൻ ബ്രഹ്മാവിനേയും ശപിച്ചു എന്നു നാരദപഞ്ചരാത്രത്തിൽ ഒരു കഥയുണ്ടു്. നാരദനു് കപിവക്ത്രൻ, പിശുനൻ എന്നും അന്യോന്യം വിരോധങ്ങളെ ഉണ്ടാക്കിത്തീൎക്കുന്നതിൽ സമൎത്ഥനാകകൊണ്ടു കലികാരകനെന്നും പേരുകളുണ്ടു്.

നാരദപുരാണം—വിഷ്ണുവിൽ ഭക്തി ജനിപ്പിക്കാനായി നൂതനമായി ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള ഒരു പുസ്തകം പുരാണമെന്നു പേരല്ലാതെ സാക്ഷാൽ ഒരു പുരാണമല്ല.

നാരായണൻ—ഉപനിഷത്തുകൾപ്രകാരം പരബ്രഹ്മം. പ്രളയാനന്തരം വെള്ളത്തിന്മീതേ ആവസിച്ചു. പൊക്കിളിൽനിന്നു ഒരു താമര ഉത്ഭവിച്ചു. അതിൽ ബ്രഹ്മാവു ജനിച്ചു. വീണ്ടും സൃഷ്ടി ആരംഭിച്ചു. വിഷ്ണുവിൻെറ പേരായും ഉപയോഗിക്കാറുണ്ടു്. വെള്ളത്തിന്മീതേ ശേഷസൎപ്പത്തിന്മേൽ കിടക്കുന്നു.

നാരായണഭട്ടതിരിപ്പാട, മേല്പത്തൂരു്—കൊല്ലം എട്ടാംശതവൎഷം പൊന്നാനി താലൂക്കിൽ ജനനം. നാരായണീയം പ്രധാനകൃതി. ഇതുകൂടാതെ പ്രക്രിയാസൎവ്വസ്വം എന്നൊരു സംസ്കൃതവ്യാകരണവും അതിൻെറ അനുബന്ധമായ ധാതുക്കളെ ഉദാഹരിക്കുന്നതിനായി ധാതുകാവ്യവും, പാഞ്ചാലീസ്വയംബരം, ദൂതവാക്യം, സ്വാഹാസുധാകരം, രാജസൂയം, സുഭദ്രാഹരണം, സ്യമന്തകം മുതലായ പ്രബന്ധങ്ങളും സംസ്കൃതത്തിൽ ഉണ്ടാക്കീട്ടുണ്ടു്,

നാരായണീയം—നാരായണഭട്ടതിരിപ്പാട്ടു് നോക്കുക.

നാരായണൻ (ഭട്ട)—വേണീസംഹാരത്തിൻെറ കൎത്താവു്. ക്രിസ്താബ്ദം ഒമ്പതാംനൂററാണ്ടിനു മുമ്പായി ജീവിച്ചിരുന്നു.

നാലടിയാർ—കുറളിനു തുല്യമായി വിചാരിച്ചുവരുന്ന ൪൦൦ ശ്ലോകങ്ങൾ ഉള്ള ഒരു തമിഴ് സന്മാൎഗ്ഗസൂത്രങ്ങൾ തമിഴ്സംഘത്തിലെ ഏതൊ ഒരു ജൈനകവി രചിച്ചതു നാനൂറുകവികൾകൂടി ഉണ്ടാക്കിയതെന്നും ഐതിഹ്യം ഉണ്ടു്,

നാലായിരപ്രബന്ധം—തിരുവായ്മൊഴി, ആഴ്വാർ നോക്കുക.

നികഷാ—ഒരു രാക്ഷസി, രാവണൻെറ അമ്മ.

നികുംഭൻ—൧. രാമനോടു യുദ്ധംചെയ്ത ഒരു രാക്ഷസൻ. കുംഭകൎണ്ണൻെറ പുത്രൻ. ൨. വിഷ്ണുവിനാൽ മാത്രമെ കൊല്ലപ്പെടു എന്നു ബ്രഹ്മാവിൽനിന്നു ഒരു വരം ലഭിച്ച ഒരു അസുരൻ. മന്ത്രശക്തികൊണ്ടു ഒരു സമയംതന്നെ പല രൂപങ്ങൾ എടുപ്പാൻ കഴിയുമായിരുന്നു. ബ്രഹ്മദത്തൻെറ പുത്രിമാരെ

മോഷ്ടിച്ചുകൊണ്ടുപോകകൊണ്ടു അയാൾ പലപ്രാവശ്യം അവനെ ഓരോരോ രൂപത്തിൽ കൊന്നു. ഒടുവിൽ കൃഷ്ണനാൽ മുഴുവനെയും കൊല്ലപ്പെട്ടു.

നിക്ഷുഭാ — സൂൎയ്യൻെറ ഭാൎയ്യ.

നിഗമം — നാലുവേദങ്ങൾ. ആഗമം നോക്കുക.

നിഘണ്ടു — കോശം നോക്കുക.

നിടലാക്ഷൻ — ശിവൻ.

നിദാഘൻ — പുലസ്ത്യൻെറ പുത്രനായ ഒരു ബ്രാഹ്മണൻ. ഋഭുവിൻെറ ശിഷ്യൻ.

നിദ്രാ — ബ്രഹ്മാവിൻെറ സ്ത്രീരൂപമെന്നു ചിലരും പാലാഴിമഥനത്തിൽ ഉണ്ടായതെന്നു മറ്റു ചിലരും പറയുന്നു.

നിദ്രാലു — വിഷ്ണു.

നിധി — നവനിധികൾ നോക്കുക.

നിധിശാസ്ത്രം — കുഴിച്ചിടപ്പെട്ട നിധികൾ കണ്ടുപിടിക്കുന്നതിനെ പറ്റിയുള്ള ശാസ്ത്രം.

നിമി — ഇക്ഷ്വാകുരാജാവിൻെറ പുത്രൻ. മിഥിലയിൽ വാണു. നിമിയും വസിഷ്ഠനും അന്യോന്യം ശപിക്കയാൽ ഇരുവരും ശരീരത്യാഗം ചെയ്യേണ്ടിവന്നു. വസിഷ്ഠൻ മിത്രാവരുണന്മാരുടെ പുത്രനായി ജനിച്ചു. നിമിയുടെ ശരീരം സുഗന്ധങ്ങൾ പൂശി സൂക്ഷിച്ചുവച്ചിരുന്നാറെ ശാശ്വതമായി അങ്ങിനെതന്നെ ഇരിക്കുമെന്നു വിചാരിപ്പാൻ സംഗതികണ്ടിട്ടു ദേവകൾ അവന്നു വീണ്ടും ജീവൻ കൊടുക്കാമെന്നു പറഞ്ഞു. എന്നാൽ ശരീരത്തോടുകൂടിയുള്ള ജീവൻ ദുഃഖാവഹമാകകൊണ്ടു നിമിക്കു പുനർജ്ജീവനം മനസ്സില്ലാഞ്ഞു, അതുകൊണ്ടു ദേവകൾ നിമിയെ എടുത്തു മനുഷ്യരുടെയും മറ്റും കണ്ണുകളിൽ വെച്ചു, അതുകൊണ്ടാണപോൽ എല്ലാവരും സദാ കണ്ണടയ്ക്കയും തുറക്കയും ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതു.

നിയമം — ഒരു സാധാരണവ്രതമൊ പ്രതിജ്ഞയോ. യോഗാഭ്യാസത്തിൽ രണ്ടാംപടി. യമത്തെപ്പോലെ ചെയ്യണമെന്നു നിർബന്ധമില്ല. നിയമങ്ങൾ പത്തുണ്ടു്.

ശൌചമിജ്യാതപോദാനം സ്വാദ്ധ്യായോപസ്ഥനിഗ്രഹഃ ।
വ്രതമൌനോപവാസംച സ്നാനംചനിയമാദശ. ॥

നിരുക്തം — ഒരു വേദാംഗം. വേദത്തിലെ കഠിനപദങ്ങളുടെ വ്യാഖ്യാനംകൊടുക്കുന്ന നിഘണ്ടു കോശം നോക്കുക.

നിരൃതി — മരണം. അധൎമ്മത്തിൻെറ ഭാൎയ്യയാണെന്നും, പുത്രിയാണെന്നും അഭിപ്രായങ്ങളുണ്ടു്. അഷ്ടദിക്പാലകരിൽ ഒരാൾ.

നിൎവ്വാണം — ബുദ്ധരുടെ മോക്ഷം. വീണ്ടും ജനനം ഇല്ലാതെയാക.

നിവാതകവചർ—സമുദ്രത്തിൽ ജീവിക്കുന്ന ഒരുകൂട്ടം ദൈത്യർ. ൩൦,൦൦൦,൦൦൦ പേർ ഉണ്ടായിരുന്നു. അവരെ അൎജ്ജുനൻ നശിപ്പിച്ചുകളകയും ചെയ്തു.

നിശുംഭൻ—ദുർഗ്ഗാദേവി കൊന്ന ഒരു അസുരൻ.

നിഷധരാജ്യം—നളന്റെ രാജ്യം.

നിഷാദർ—വേനന്റെ തുടയിൽനിന്നുത്ഭവിച്ച ഒരു ഹീനജാതി, ബ്രാഹ്മണരാൽ ശൂദ്രസ്ത്രീകളുടെ മക്കൾ.

നീതിനെറിവിളക്കം—കുറളിനെ അനുകരിച്ചു നാലു പുരുഷാൎത്ഥങ്ങളെപ്പററി കുമാരഗുരു പരദേശികന്റെ ഒരു തമിഴ് സന്മാൎഗ്ഗകാവ്യം.

നീതിമഞ്ജരി—സന്മാൎഗ്ഗവിഷയമായ സംസ്കൃത ശ്ലോകങ്ങൾ. ഋഗ്വേദത്തിൽ നിന്നെടുത്തിട്ടുള്ള കഥകളാൽ ഉദാഹരിച്ചിട്ടുണ്ട്.

നീതിസാരം—ഘടകൎപ്പരന്റെ സന്മാൎഗ്ഗോപദേശങ്ങളടങ്ങിയ ഒരു ചെറിയ സംസ്കൃതകാവ്യം ഒരു സിംഹവും പന്നിയും തമ്മിൽ ഉള്ള സംഭാഷണമായിട്ടാണ്.

നീലകണ്ഠൻ—അപ്പയ്യദീക്ഷിതരുടെ കുലത്തിൽ ജാതനായ ഒരു കവി. നീലകണ്ഠവിജയം എന്നൊരു ചമ്പുവും ശിവലീലാൎണ്ണവം എന്ന ശിവന്റെ ലീലകൾ വൎണ്ണിക്കുന്ന ഒരു ദീൎഘകാവ്യവും ഗംഗ സ്വൎഗ്ഗത്തിൽനിന്നു ഭൂമിയിൽ വന്നതിന്റെ വിവരണമായ ഗംഗാവതരണവും, കലിവിഡംബനം, സഭാരഞ്ജനം, അന്യാപദേശശതകം, എന്ന ലഘുകാവ്യങ്ങളും ഈ കവിയുടെ കൃതികളാണ്.

നീലൻ—ശ്രീരാമന്റെ സൈന്യത്തിലുണ്ടായിരുന്ന ഒരു വാനരയോദ്ധാവു.

നീലകണ്ഠൻ, നീലലോഹിതൻ—സമുദ്രമഥനത്തിൽ കിട്ടിയ വിഷം കുടിച്ചിട്ടു കണ്ഠം നീലമായിപ്പോയതിനാൽ ശിവന്റെ പേരു.

നീലകണ്ഠസന്ദേശം—കാളിദാസന്റെ മേഘസന്ദേശത്തെ അനുകരിച്ചു പുന്നശ്ശേരി ശ്രീധരൻനമ്പി ഉണ്ടാക്കിയ ഒരു സംസ്കൃതകാവ്യം.

നീലഛദൻ—ഗരുഡൻ.

നീലമണി (മാധവൻ)—കൃഷ്ണൻ.

നൃഗൻ—വൈവസ്വതമനുവിന്റെ ഒരു പുത്രൻ. ബ്രഹ്മാവിനാൽ ശപിക്കപ്പെട്ടിട്ടു ഒരു ഓന്തായിത്തീൎന്നു.

നേത്രയോനി—ഇന്ദ്രൻ. ഗൌതമമുനിയുടെ ശാപത്താൽ ഈ പേരു സിദ്ധിച്ചു.

നേമിദൂതം—വിക്രമനെന്നൊരു കവി ഉണ്ടാക്കിയതു. നേമി ലോകം ഉപേക്ഷിച്ചു കാളിദാസന്റെ യക്ഷൻ പാർത്ത ആശ്രമത്തിൽ തന്നെ പോയി പാർത്തു. നേമിയുടെ ഭാര്യ ഒരു പർവ്വതം മുഖാന്തരം ഭർത്താവിനയച്ച സന്ദേശമാകുന്നു ഇതിലെ വിഷയം. സമസ്യാപൂരണ സാമർത്ഥ്യത്തിന്റെ ഒരു ഉത്തമദൃഷ്ടാന്തം എല്ലാശ്ലോകത്തിന്റേയും നാലാം പാദം മേഘസന്ദേശത്തിലെ ശ്ലോകങ്ങളുടെ നാലാംപാദം ആകുന്നു.

നൈകഷേയർ—രാവണന്റെ അമ്മയായ നികഷയിൽനിന്നുണ്ടായ മാംസഭോജികളായ പിശാചുക്കൾ.

നൈമിഷാരണ്യം—സൌതിഋഷികൾക്കു മഹാഭാരതം ഉപദേശിച്ച സ്ഥലമായ ഗോമതീതീരത്തിലെ ഒരു വനം. ഇവിടെവച്ചു ഗൌരമുഖൻ എന്ന ഋഷി ഒരു അസുരസൈന്യത്തെ ഒരു നിമിഷത്തിൽ നശിപ്പിച്ചു.

നൈഷധം—ശ്രീഹർഷൻ ഉണ്ടാക്കിയ നളന്റെ ചരിത്രം മഹാകാവ്യങ്ങളിൽ ഒന്നു. ഇപ്പോൾ ൨൨ സർഗ്ഗങ്ങൾ ഉണ്ടു്. ൧൦൦ സർഗ്ഗങ്ങൾ ഉണ്ടായിരുന്നു എന്നു ഐതിഹ്യം. നൈഷധീയചരിതം എന്നും പറയും. നളൻ, നളചരിതം, നോക്കുക.

ന്യായം—ഷഡ്ദർശനങ്ങളിൽ ഒന്നു. ഗൌതമമുനി സ്ഥാപിച്ചതു. ഇതിന്റെ തത്വങ്ങളെപ്പററി ഗൌതമന്റെ ന്യായസൂത്രങ്ങൾ, അവയുടെ വ്യാഖ്യാനമായ ന്യായസൂത്രവൃത്തി, തർക്കസംഗ്രഹം, ഭാഷാപരിച്ഛേദം അതിന്റെ വ്യാഖ്യാനമായ സിദ്ധാന്തമുക്താവലി ഇത്യാദി പുസ്തകങ്ങളാണു് പ്രധാനമായിട്ടുള്ളവ. ഉദയനാചാര്യന്റെ കുസുമാഞ്ജലി ഈ ദർശനത്തിന്റെ ഒരു നല്ല സംഗ്രഹമാകുന്നു.

പ

പക്ഷം—കറുത്തവാവുമുതൽ വെളുത്തവാവുവരെ ശുക്ലപക്ഷം, വെളുത്തവാവുമുതൽ കറുത്തവാവുവരെ കൃഷ്ണപക്ഷം. പുരട്ടാശിമാസത്തിലെ കൃഷ്ണപക്ഷം മഹാലയപക്ഷം.

പക്ഷിപ്രവരൻ (ഇന്ദ്രൻ, രാജാവു സ്വാമി)—ഗരുഡൻ.

പക്ഷിപുംഗവൻ—ജടായുസ്സ്.

പങ്ക്തിഗ്രീവൻ—രാവണൻ.

പങ്ക്തിരഥൻ—ദശരഥൻ.

പഞ്ചകർമ്മങ്ങൾ—അഞ്ചുവിധം ചികിത്സകൾ; വമനം, രേചനം, നസ്യം, അനുവാസനം, നിരൂഹം:

പഞ്ചകോശങ്ങൾ—ആത്മാവിനെ ചുററിയിട്ടുള്ള അഞ്ചു കോശങ്ങൾ; അന്നമയകോശം പ്രാണമയകോശം, മനോമയകോശം, വിജ്ഞാനമയകോശം, ആനന്ദമയകോശം. ഇവയിൽ അന്നമയകോശം സ്ഥൂലശരീരം, ആ